

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİTİŞİK NİZAMLI YAPI ALANLARINDAKİ CEPHE DÖNÜŞÜMLERİNİN KENT ESTETİĞİNE ETKİSİ

ORTAKÖY DEREBOYU CADDESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa AY

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Sorunları Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşegül Kuruç

ŞUBAT 2020

Bitişik Nizanlı Yapı Abartımlı Çeşme
Müstefi Ay tarafından hazırlanan Dönüşümlerin Kent Estetiğine Etkisi adlı bu tezin
yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım. Ortaköy Derebaşı Caddesi Ürnesi
Doç. Dr. AYŞEGÜL KURUÇ
Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında
yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. AYŞEGÜL KURUÇ

Üye : Prof. Dr. Fuat Erdoğdu

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hale Gönül

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

....

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca, meslek hayatımda bana farklı ufuklar açan, farklı bakış açıları kazandıran, MSGSÜ Mimari Tasarım Sorunları Kürsüsü değerli öğretim görevlilerine... Özellikle tez çalışması sürecinde göstermiş olduğu anlayış ve destek için değerli tez danışmanım Doç. Dr. Ayşegül Kuruç'a... Eğitim hayatım boyunca maddi manevi bütün destekleri için sevgili aileme ve değerli dostlarıma... Tez süreci boyunca her zaman yanımda olan ve varlığıyla bana güç veren sevgili Nilay Yılmaz'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa AY
ŞUBAT, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
HARİTA LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Çalışmanın Konusu.....	2
1.1.1.Araştırmada Cevabı Aranacak Sorular	2
1.2.Çalışmanın Amacı	3
1.3.Çalışmanın Kapsamı	4
1.4.Çalışmanın Yöntemi.....	5
2.ESTETİK KAVRAMI ÜZERİNE	7
2.1.Estetik Kavramı	8
2.1.1.Güzel Kavramı	10
2.1.2.Bilim Olarak Estetik	12
2.1.3.Etik Kavramı	13
2.2.Mimarlıkta Etik ve Estetik	15
3.KENT ESTETİĞİ ve KENTSEL MEKANDA CEPHE DÜZENİ	19
3.1. Mimaride ve Kentte Estetik Arayışları.....	21
3.1.1.Modern Kent Kuramları ve Kent Estetiği Yaklaşımları.....	31
3.1.1.1.Bahçe Kent, Işınal Kent, Broadacre City Kuramları	32
3.1.1.2.Şikago Okulu Kuramı	35
3.1.1.3.Marksist Kuram	36
3.2.Kentsel Mekanın Estetik Değerleri.....	36
3.2.1.Kamusal Alan	38
3.2.1.1.Yollar	40
3.2.1.2.Meydanlar	41
3.2.1.3.Peyzaj Alanları	42
3.2.1.4.Kent Mobilyaları	43
3.2.1.5.Sanat Eserleri	44
3.2.1.6.Mimari Yapılar.....	45

3.3.Kentsel Mekanda Cephe Düzeni	47
3.3.1.Cephelerin Yapısal Özellikleri	51
3.3.2.Cephelerin Biçimsel Bileşenleri.....	52
3.3.2.1.Plan ve Yatay İzler	52
3.3.2.2.Proporsiyon.....	53
3.3.2.3.Doluluklar-Boşluklar	54
3.3.2.4.Renk ve Malzeme	55
3.3.2.5.Kontrast-Plastik Düzen.....	57
4. BİNA CEPHELERİNİN DÖNÜŞÜMÜNÜN KENT ESTETİĞİNE ETKİSİ, ORTAKÖY DEREBOYU CADDESİ ÖRNEĞİ	59
4.1.Ortaköy'ün Konumu ve Genel Özellikleri	61
4.2.Ortaköy Sosyo-Kültürel Yapısının Dönüşümü	63
4.3.Ortaköy Yapılı Çevrenin Dönüşümü	65
4.4.Dereboyu Caddesi Bina Cephelerinin Dönüşümü	78
4.4.1.Cephelerin Yapısal Dönüşümü	85
4.4.2.Cephelerin Biçimsel Dönüşümü	91
5.SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	97
KAYNAKÇA	101
EKLER	105
ÖZGEÇMİŞ	107

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Tasarımda Estetik.....	7
Şekil 2.2. Max Bense'nin Estetik Kominikasyon Şeması(Tunalı, İsmail. 1989).....	9
Şekil 3.1. Edinburgh Sokakları, İskoçya(www.tiredworld.com).....	22
Şekil 3.2. Villa Savoy, 1930 / Weissenhof, 1927 / Barselona Pavyonu / Lake Shore Drive Apartmanları(Ostertag, Roland. 1996).....	26
Şekil 3.3. Mimari Estetiğin Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi.....	28
Şekil 3.4. Bahçe Kent Plan ve Konut Alanları(Fishman, R. 1977).....	31
Şekil 3.5. Le Corbusier İşınsal Kent Modeli(Fishman, R. 1977).....	32
Şekil 3.6. Broadacre City, Frank Lyod Wright(Fishman, R. 1977).....	33
Şekil 3.7. Piazza del Anfiteatro, Toscana(Mimarist sayı 22).....	35
Şekil 3.8. Pompidou Kültür Merkezi, Paris(www.klook.com).....	37
Şekil 3.9. Kentin Ruhunu Yansıtan Kamusal Alanlar(Kamusal Alan, Kamusal Sanat).....	38
Şekil 3.10. Siena Meydanı, Sultanahmet Meydanı, Brüksel Meydanı (googleimages).....	39
Şekil 3.11. Solda Central Park, N.Y. Sağda Hyde Park Londra (googleimages)....	40
Şekil 3.12. Millenium Park, Chicago (googleimages).....	41
Şekil 3.13. Kentsel Mekanda Kent Mobilyaları(Kamusal Alan, Kamusal Sanat)....	42
Şekil 3.14. Bulut Kapısı Chicago, L'axe Majeur Paris (googleimages).....	43
Şekil 3.15. Sol Üst Paris Sokakları, Sağ Üst Viyana Sokakları, Sol Alt Amsterdam Sokakları, Sağ Alt Roma Sokakları(googleimages).....	44
Şekil 3.16. Hafencity Hambur / Almanya(Liman Kentleri, Amsterdam, Hamburg, Barselona).....	46
Şekil 3.17. Amsterdam Bina Cepheleri / Hollanda(googleimages).....	47
Şekil 3.18. Cephe Örüntü Dili Çözümleme Sistematiği / Edirne(Karaman, Aykut. 1989).....	48
Şekil 3.19. Cephelerin Yapısal Özellikleri (Elements of Architecture).....	49

Şekil 3.20. Cephede Proporsiyon (Elements of Architecture).....	52
Şekil 3.21. Nyhavn Kopenhag, Danimarka(googleimages).....	54
Şekil 3.22. Jiading Anaokulu, Çin (www.archdaily.com).....	56
Şekil 4.1. Ortaköy Dere Sokak, 1940 (Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	57
Şekil 4.2. Ortaköy Dereboyu Caddesi, 2019(Kişisel Arşiv).....	58
Şekil 4.3. Ortaköy Büyük Mecidiye Camii(1853) (googleimages).....	60
Şekil 4.4. Ortaköy Sosyo Kültürel Yapının Dönüşümü(Kişisel Çalışma).....	63
Şekil 4.5. Ortaköy Sahili 19.yy (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü).....	64
Şekil 4.6. Eski İstanbul Dokusu (Gülersoy, Çelik. 1983).....	68
Şekil 4.7. Ortaköy İç Kesimleri (Gülersoy, Çelik. 1983).....	69
Şekil 4.8. Ortaköy Sokakları, 1918(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	70
Şekil 4.9. Ortaköy Sokakları, 1925(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	70
Şekil 4.10. Ortaköy Kent Dokusu, 1967(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	72
Şekil 4.11. Boğaz Köprüsü ve Ortaköy Viyadüğü, 1973 (Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	73
Şekil 4.12. Dereboyu Caddesi Yapılı Çevrenin Dönüşümü(Kişisel Çalışma).....	76
Şekil 4.13. Portakal Yokuşu'ndan Ortaköy Dereboyu Caddesi, 20.yy başları(İstanbul Araştırmaları Enstitüsü).....	77
Şekil 4.14. Dereboyu Caddesi Vasil'in Fidanlığı, 1957(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	77
Şekil 4.15. Dereboyu Caddesi, 1940-50 yılları(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	78
Şekil 4.16. Akaretler, Bulgurlu Sokak Ortaköy(Kaybolan Mahalle Ortaköy).....	79
Şekil 4.17. Dereboyu Caddesi Demir Köprüsü, 1910(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	80
Şekil 4.18. Dereboyu'nda Çeşme, 1944(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	80
Şekil 4.19. Dereboyu Caddesi Parselasyon Dönüşümü ve Yapılaşma İlişkisi (Kişisel Çalışma).....	82
Şekil 4.20. Dereboyu Caddesi Kalaycı Dükkanı(Şimdiki Pirencess Otel'in Karşısı) (Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	83

Şekil 4.21. Dereboyu Caddesi, 184 Ada 13 Parsel İmar Durumu, 1955 (Beşiktaş Belediyesi).....	84
Şekil 4.22. Dereboyu Caddesi, 184 Ada 13 Parsel Cephe Görünüş, 1955 (Beşiktaş Belediyesi).....	85
Şekil 4.23. Dereboyu Yol Genişletme Çalışması, 1950-1960 Yılları Arası(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	86
Şekil 4.24. Dereboyu Caddesi, 184 Ada 12 Parsel İmar Durumu, 1971 (Beşiktaş Belediyesi).....	87
Şekil 4.25. Dereboyu Caddesi, 184 Ada 13 Parsel, Proje, Cephe Görünüşü 1971 (Beşiktaş Belediyesi).....	88
Şekil 4.26. Ortaköy Dereboyu, 1940 yılları(Doğuştan Ortaköylüler/Facebook Groups).....	89
Şekil 4.27. Dereboyu Caddesi Dokunun Dönüşümü (Beşiktaş Belediyesi).....	90
Şekil 4.28. Dereboyu Caddesi Apartmanlaşma (Beşiktaş Belediyesi).....	91
Şekil 4.29. Dereboyu Caddesi Bina Cepheleri Dönüşümü(Kişisel Çalışma).....	93
Şekil 4.30. Dereboyu Caddesi Cephe Dönüşümleri Kırılma Noktaları (Kişisel Çalışma).....	94

HARİTA LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Harita 4.1. Ortaköy Konum (İBB Şehir Rehberi).....	60
Harita 4.2. Ortayöy Dereboyu Caddesi (İBB Şehir Rehberi).....	61
Harita 4.3. Kauffer Haritası 18.yy(İstanbul Araştırmaları Enstitüsü).....	65
Harita 4.4. Osman Nuri Ergin , 20.yy(İstanbul Araştırmaları Enstitüsü).....	65
Harita 4.5. Jacques Pervititch Haritası, Ortaköy 20.yy(Pervititch Haritaları).....	66
Harita 4.6. Jacques Pervititch Haritası, Ortaköy 20.yy(Pervititch Haritaları).....	66
Harita 4.7. Ortaköy Meydanı ve Çevresi Düzenleme Projesi, 1991 (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü).....	75

BİTİŞİK NİZAMLI YAPI ALANLARINDAKİ CEPHE DÖNÜŞÜMLERİNİN KENT ESTETİĞİNE ETKİSİ, ORTAKÖY DEREBOYU CADDESİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Ortaköy Dereboyu Caddesi, caddenin adından da anlaşılacağı üzere, eski bir dere yatağının yol genişletmeleri ve dere ıslahı kapsamında, İstanbul'un birçok eski deresinde olduğu gibi, caddeye dönüştürülmesiyle oluşmuştur. Ortaköy Mahallesi'nin sahil yoluna bağlanan en önemli taşıt ve yaya ulaşım aksıdır. Cadde boyunca, binaların zemin katlarında bulunan dükkanları ile gün boyu canlı bir cadde niteliğindedir.

Hatıralarda, dere boyunca karşılıklı olarak, bir birine bitişik, çıkmalı, cumbalı, 2 – 3 katlı, ahşap, kagir, bağdadi sıvalı, pitoresk eski İstanbul evlerinden oluşan caddede, günümüzde 5-6 katlı betonarme apartmanların yan yana gelerek adeta caddeyi betonarme bir duvarla tanımladığı bir dönüşüm yaşanmıştır. Tez çalışması kapsamında bu dönüşümün süreçleri, nedenleri ve kent estetiği ilişkisi, bina cepheleri bağlamında ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, konuya dair genel bilgiler, tez çalışmasının amacı, kapsamı ve yöntemine değinildikten sonra, çalışmanın ikinci bölümünde, estetik konusu, kent estetiği konusuna temel olacak şekilde irdelenmiştir. Estetik kavramının içerdiği değerler, bilim olarak estetiğin gelişmesi ve estetiğin ne olduğu, nasıl ele alınması gerektiği konuları aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde “kent estetiği” konusu kapsamlı olarak ele alınmıştır. Kent estetiğinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, kentleşme tarihi ile birlikte estetiğin gelişimi ve bunun yapıların kamusal alanlardaki yüzü olan “cepheler” üzerindeki değişimleri üzerinden incelenmiştir. Kent estetiğinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, mimari estetiğin, biçimsel olarak dönüştüğü, belirli dönemler çerçevesinde değinildikten sonra, kentsel mekanın estetik değerleri, mülkiyet esasına göre, kentsel mekanları oluşturan kamusal alanlar ve özel alanlar üzerinden ele alınmıştır.

Kentsel mekanın estetik değerleri olan mimari yapıların, cephelerinin, kentsel mekanda bir araya gelerek oluşturduğu cephe düzeninin bileşenleri, çalışmanın

dördüncü bölümünde ele alınmıştır. Cephe düzeni içerisinde, proporsiyon, plan ve yatay izler, doluluklar, boşluklar, kontrast, plastik düzen, malzeme ve renk olarak incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, Ortaköy'ün yapılı çevresinin ve sosyo-kültürel yapısının dönüşümlerine değinildikten sonra, Dereboyu Caddesi'nin dönüşüm süreçleri, yapılaşma biçiminin dönüşümü, bina cephelerinin dönüşümü ve yaşanan bu dönüşümlerin kent estetiğine etkisi aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Estetik, Kent Estetiği, Mimari Tasarım, Cephe, Ortaköy, Dereboyu Caddesi

THE EFFECT OF FACADE TRANSFORMATIONS IN ATTACHED BUILDING SPACES ON URBAN AESTHETICS, THE EXAMPLE OF ORTAKÖY DEREBOYU STREET

SUMMARY

Ortaköy Dereboyustreet, as its name suggests, was formed as a result of the transformation from an old stream to a street within the scope of road expansion and stream remediation of an old stream, as several old streams in İstanbul. It is the most important vehicle and pedestrian transportationaxis that connects Ortaköy neighborhood and coastal road. It has the characteristics of a lively street with its shops that are on the ground floor of the buildings.

Nowadays, the street has turned into a concrete wall consisting of 5-6 floored concrete buildings standing side by side, which was once a picturesque street with oriel, balconied, wooden, stone adjacent houses made of lath plaster that are located opposing along the stream in our memories . In the scope of this study, this transformation processes,the reasons behind these and urban aesthetics are addressed in the context of facades. General information about the subject along with the aim, the scope and the methodology of the study are mentioned in the first part of the study. In the second part of the study, the matter of aesthetics is mentioned on the basis of urban aesthetics. The values that are implicit in the concept of aesthetics, the advancement of aesthetics as a field of science, the subjects concerning the meaning of aesthetics and the way to handle aestheticsare the issues that are mentioned. In the third part of the study “the matter of aesthetics” is examined comprehensively. After mentioning the advancement of urban aesthetics in historical process in the frame of certain periods in which architectural aesthetics has transformed formalistically, aesthetic values of urban spaces have been addressed according to public and private spaces that comprise urban spaces in terms of ownership principal. In the fourth part of the study, the components of facade order consisting of theunion of architectural structures that are aesthetic values of urban space and facadesare mentioned. Facade order has been examined in terms of proportion, plan and horizontal lines, plenums, gaps, contrast, plastic order, material and color.

After mentioning the transformations of Ortaköy's built environment and its sociocultural structure, the transformation processes of Ortaköy street, the transformation of its structuring style, the transformation of facades , and the effects of these transformations on urban aesthetics are addressed in the fourth part of the study.

Key Words: Urban, Aesthetics, Urban Aesthetic, Architectural Design, Facade, Ortaköy, Dereboyu Street

1.GİRİŞ

Günümüzde dünya nüfusunun yarısı kentlerde yaşamaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, sağlık, eğitim, sanayi, ticaret ve hizmetlerin de gelişmesi kentleri giderek cazibe merkezi yapmaya devam etmektedir. Kırdan kente göç her geçen gün artmakta ve yakın gelecekte nüfusun büyük çoğunluğunun kentlerde yaşayacağı ön görülmektedir. Bu açıdan geleceğimizin kentlerinin iyi organize edilmesi, planlı büyümesi, kaliteli ve estetik değerlere sahip yapılı çevreler oluşturması konuları büyük önem taşımaktadır.

Kent estetiğinin oluşumunda mimari tasarım eylemi en belirleyici unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimari tasarım, bir bilim teorisi ve bir felsefe sistemi gibi bir derinliğe sahiptir. Mimar, tasarımını üretirken, ortaya çıkardığı estetik nesnenin, başkalarının arayışlarını yönlendirecek ve onların aslında tam olarak neyi aradıklarını hatırlatabilecek bir sorumluluğu olduğunu düşünür. Bunun yanında mimardan eserinin, sağlam, kalıcı, kullanışlı, rahat ve güzel olması beklenir. Bunların hepsini sağlamakla yükümlü mimar, belirli bir felsefe ve estetik kavrayışla eserini inşa eder. İnşa edilen binanın iç mekanı kullanıcıyı ilgilendirir ancak cephesi o alandaki bütün kullanıcıları ilgilendirir. Bu bağlamda, bina cepheleri, kamusal alan ve özel alan arasında bir ara yüz olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarın kamuya karşı sorumluluğu bu noktada başlar.

“Kentsel estetik, kent denen şeyin dayandığı ortak yaşam kültürünün yani kamusallığın üretimi ile ilişkilidir” (Keskinok, H. Ç. 2010). Yani kamusallığın üretildiği ortak kullanım alanlarının bütünlüğü ve niceliği ile ilgilidir. Bu kamusallığı üreten toplumun ortak değerlerinden yani kültüründen oluşur.

Toplumun kültürel yapısı, coğrafya ve teknolojik olanaklar, mimari yapının temel özelliklerini belirler. Yapının formunun yanı sıra, görünüşü, malzemesi, planı, statik yapısı binayı karakterize eder ve yapıyı algılanabilir kılar. Bu özellikleri ile yapılar bir araya gelerek yerleşimleri ve kentleri oluştururlar. Bir binanın kent ile hem bir etkileşim hem de bütünlük içerisinde olması beklenir. Binanın şehir ve çevresiyle olan entegrasyonu mimarın estetik ve etik değerlerince oluşur. Binanın sadece amaca uygun kullanımının yanında onun kent ile arasında ilişki kurulması mimarın sorumluluklarından biri olarak değerlendirilebilir.

“Estetiğin temel sorunlarından biri yapıtın izleyicide uyandırdığı bütünsellik duygusudur. Kent de bir yapıt olduğuna göre onda da bütünsellik aramak gerekir”

(Timuçin A, 2002:Yapı Yayın 98, sf:140). Ayrı ayrı iki güzel yapı yan yana geldiğinde her zaman estetik oluşturmaz. Doğru yerde doğru bileşenlerin bir araya gelmesiyle estetik yapı bir çevre yaratılabilir. Bu bileşenlerin ne olduğu, nasıl olması gerektiği birçok farklı etmene bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Ancak yapı çevrenin oluşumunda etkisi olan tasarımcılar, mimarlar ve planacılar, bu bileşenleri bir araya getirerek, yaşadığımız çevrenin, kamusal alanların kalitesini arttırmakla yükümlüdürler.

1.1.Çalışmanın Konusu

“Kent estetiği olgusu birçok şeyle bağlantılıdır. En çok da bireyler ve kent arasındaki iletişim kent kimliği ile ilgilidir. Estetiğin ortaya çıkması ise, insanın nesneyle dolaysız şekilde duysal bir ilişki kurması ile başlamaktadır” (Kagan, 1982:72, Aktaran: Çubuk M, 2003). Estetik anlayış yapay, doğal ve insan etkileşiminin çok yönlü bir sonucu olarak oluşur. Doğru yerde doğru bileşenlerin bir araya gelmesiyle estetik bir kent mekanı yaratılabilir.

Bütün kentler uzaktan güzel görünür. Ancak detaylara inildikçe uyumsuzluklar ve ayrıntılar göze batar. Kent estetiğinde uzam birçok açıdan ve birçok yüzden görünür. Kent estetiğinin güçlüğü bütüne ulaşma, bütünsel beğeniye ulaşma güçlüğüdür. Geniş çerçeveli düşünme zorunluluğu ve kentin bütünü ile parçaları arasındaki ilişki kent estetiğinin temel konusunu oluşturur.

Bu bağlamda, kentsel mekanda cephe düzenlemelerinin, kent estetiği üzerindeki etkisi üzerine, yüksek lisans tez konumu ele almayı hedefledim. Konuyu, yaşadığım çevre olan, Ortaköy Dereboyu Caddesi’ndeki bina cepheleri üzerinden tartışarak, cephelerin dönüşümü ve kent estetiği üzerindeki etkisini aktarmak istiyorum.

Anahtar Kelimeler: Kent, Estetik, Kent Estetiği, Mimari Tasarım, Cephe, Ortaköy, Dereboyu Caddesi

1.1.1.Araştırmada Cevabı Aranacak Sorular

- Kent estetiği mimari biçimlenme ile nasıl oluşturulur?
- Bina cephe düzenlemeleri ile kent estetiği arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?
- Mimari tasarım ve kentsel tasarım ilişkisi, kent estetiği bağlamında nasıl kurulur?

1.2.Çalışmanın Amacı

“Kent hem tasarım ürünlerinin yaratıldığı bir yer hem de sergilendiği bir platformdur. Tasarımcı hem ürününü hem de sergilendiği platformu tasarlamaktadır ”(Tekeli, İ. 2011). Bu süreçte çok aktörlü bir tasarım faaliyeti sonucunda kentler belirli görünümler kazanır. Her tasarımcının bu bağlamda kente ve kentliye karşı bir sorumluluğu vardır. Nitelikli bir kent mekanı yaratmak için tasarımcıların duyarlılığının artırılması önemli bir konudur. Estetik değerlere sahip sağlıklı kentleşme, kentlerin planlı gelişmesi ve mimari tasarımın etkinliği ile gerçekleştirilebilir.

Türkiye'nin kentleşme sürecine baktığımızda, 1950 -1960 yılları arası önemli bir kırılma noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. II.Dünya Savaşı sonrası, dünyada değişen ekonomik politikalara karşın, Türkiye'de de köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye'nin kalkınma politikasındaki bu değişimler, Türkiye kentleşmesini de büyük ölçüde değiştirmiştir. Kırdan kente göçün hızla artması, kentlerdeki yetersiz konut stoku ve konut talebinin niteliğindeki değişimler, kentlerin çehresini hızla değiştirmiştir. Kalkınmada özel sektörün başat rol oynadığı bu dönemde konut talebinin karşılanması özel sektörün eline bırakılmıştır. Böylelikle kentte tek başına bir parselde konut yapacak maddi gücü olmayan sınıfların taleplerini bir araya getirerek, onlara bir apartman çözümlemesi ile konut sorununa çözüm getiren küçük girişimciler yani yapsatçılar ortaya çıkmıştır.

Yapsatçılar ile kullanıcılar bu konut üretim sürecinde karşı karşıya gelmemektedir. Böylelikle üretilen binalar kullanım değerini arttırmak için değil, tamamen ekonomik değerler ön planda tutularak inşa edilmiştir. Günümüz kentlerinin çehresini oluşturan bu süreçlerde hakim olan piyasa beğenisi olmuştur. Yapı üretim biçimlerinin toplumun tüketim kalıplarıyla şekillenmesi sonucu kentsel mekanda yerele özgü kimlikler büyük ölçüde yok olmuş, yaşam alanları standartlaşmıştır. Mimarların yapılı çevreyi düzenlemekteki rollerini sınırlayan bu süreç Türkiye'nin hemen her kentinde yaşanmıştır. Bu süreç ilerleyen yıllarda kentleşmede etkisini artırarak devam etmiştir.

Çalışma alanı olan Ortaköy Dereboyu Caddesi üzerinde de bu süreçlerin izlerini görmekteyiz. Bu süreçler sonucu oluşan yapılar günümüzde ömrünü tamamlamış ve yeniden kentsel dönüşüme girmişlerdir. Parsel bazında gerçekleştirilen bu dönüşümde, yapılar yıkılarak yeni imar hakları çerçevesinde inşa edilmektedir. İnşa edilen bu yapılar yine günümüz piyasa beğenilerine göre inşa edilmekte ve caddenin çehresini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı;

- Kente dair, Dereboyu Caddesi'ne dair, imge, hatıra ve anlamların yorumlanması, bunların dönüşümü ve bu dönüşüme etki eden faktörlerin ortaya konulması,
- Yapılı çevreyi tanımlı kılma çabası,
- Tutarlı bir doku, yüzey oluşturma çabası,
- Cephelerde renk, biçim, hareket ve formların okunur kılınması,
- Cepheler üzerinden, kimlik, yapı ve anlam üzerine incelemeler yapılması,

konuları çerçevesinde sıralanabilir.

“Çevrenin imgesinin canlı bir şekilde tanımlanabilmesini, sağlam yapılandırılmasını ve son derece kullanışlı bir biçimde kurulabilmesini sağlayan şeyler, biçim renk ve ya düzenlemedir” (Lynch, K. 2010). Çalışma kapsamında da Dereboyu Caddesi üzerindeki yapılaşma bu çerçevede ele alınarak, cephe düzenlemelerinin, kent estetiği üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

1.3.Çalışmanın Kapsamı

Çalışmanın temel tartışma konusu “kent estetiği” üzerinden geliştirilecektir. Kent estetiğini anlamada, etik ve estetik konuları da çalışma içerisinde tartışılacaktır. Kent estetiğinin tarihsel süreç içerisinde, mimari biçimlenme ile nasıl oluştuğu incelenecektir. Bu tartışmalar kapsamında ülkemizde kent estetiğinin oluşmasında belirli süreçlere değinilecek ve bunların mekansal karşılıkları çalışma alanı üzerinden incelenecektir.

Konu; çalışma alanı olarak seçilen Dereboyu Caddesi üzerindeki yapıların cepheleri üzerinden incelenecektir. Bu alanda gerçekleşen parsel bazındaki kentsel dönüşümün sonucunda inşa edilen binaların cephelerinin dönüşümünün kent estetiğine etkileri değerlendirilecektir.

Çalışma alanının günümüzdeki yerleşim dokusu 18.yy sonlarında oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde hakim olan batılılaşma politikaları, İstanbul'da anıtsal yapıların mimarisini şekillendirmiştir. Sivil mimari de yine bu çerçevede kentin

dokusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışma içerisindeki örnekler Avrupa kent estetiği sivil mimari örnekleri üzerinden aktarılmaya çalışılacaktır.

Zaman olarak çalışmada; alanın tarihine, antik çağdan Bizans dönemine ve Cumhuriyet öncesi Osmanlı dönemine kısaca değinilecektir. Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadarki süreç, Türkiye kentleşmesindeki belirli kırılma noktaları çerçevesinde ele alınacaktır. Günümüz kentlerinin yapılı çevresinin estetik değerlerinin nasıl oluştuğunu kavrayabilmek için, bu süreçler içerisinde Türkiye kentleşmesine de değinilecektir.

1.4.Çalışmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında, çalışma alanı olarak seçtiğim Ortaköy Dereboyu Caddesi bina cephelerinin, temel tasarım prensiplerinin dönüşümü ve bu dönüşümün kent estetiği üzerindeki etkisi üzerine bir görüş ortaya koymayı amaçlıyorum.

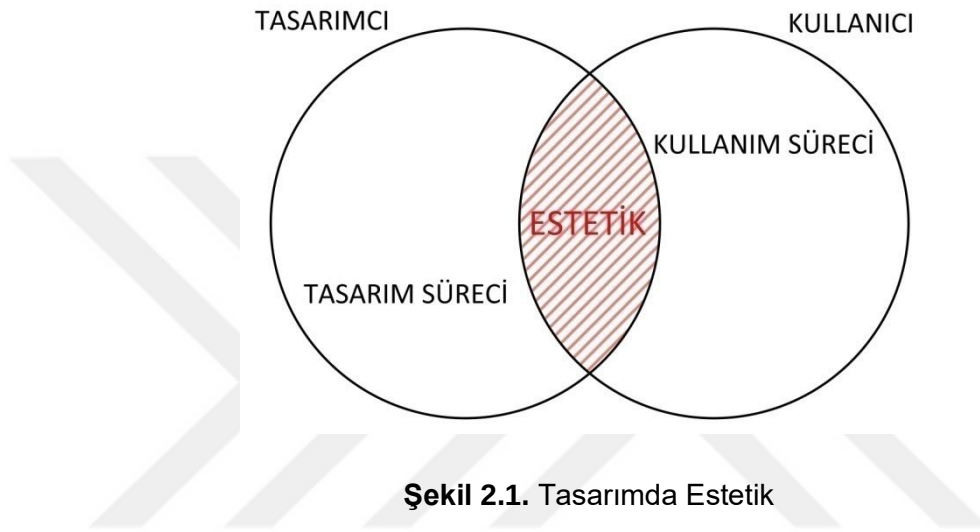
Tez konumun ana eksenini “kent estetiği” üzerine oturmaktadır. Bu nedenle estetik konusu nicelikle ilgili olduğundan ve ölçülebilir bir değer olmamasından dolayı, kavramsal okumalar, estetik konusundaki farklı yaklaşımlar ve bunların yorumlanması ile konunun kavramsal çerçevesi oluşturulacaktır. Kent estetiği konusu üzerine yapılacak literatür taramalarıyla, konunun özü aktarılmaya çalışılacaktır. Çalışma alanının tarihsel gelişimi ile ilgili verilerle, cephelerin dönüşümü ve bu dönüşümü etkileyen faktörler ortaya konulmaya çalışılacaktır.

İnceleme alanım olan Dereboyu Caddesi’nde yapacağım tarihsel araştırmalar, kentsel analizler, parsel bazında yapacağım arşiv araştırması, bu alandaki kentsel dönüşümün aktörleri ve mahalle sakinleri ile yapacağım mülakatlar, çalışma kapsamında ortaya konulacak verileri büyük ölçüde sağlayacaktır.

2.ESTETİK KAVRAMI ÜZERİNE

Günümüzde güzellik üzerine düşündüğümüzde, algıladığımız nesneleri ve ya yapılı çevreyi beğenip beğenmeme konusunda bir takım görüşler belirttiğimizde, insan deneyiminin oluşturduğu bir kavram olarak “estetik” konusu karşımıza çıkmaktadır. Estetik, hem tasarımcının tasarımını üretme süreci, hem de o tasarımı tecrübe eden kişilerin, o tasarıma karşı düşünceleri ile ortaya çıkmaktadır. İki taraflı bir tavır olarak estetik düşüncenin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda estetik, tasarım sürecinde hem bir araç hem bir amaç olarak kabul edilebilir.

Şekil 2.1. Tasarımda Estetik

Estetiğin içerisinde güzel kavramı, estetiği tanımlayan sınırlarını belirleyen temel kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. “Güzel kavramının kapsamını belirlemek estetiğin de sınırlarını çizmek anlamına gelmektedir. Güzel değer yargısıyla ele alınan her şey, estetiğin araştırma alanına girer” (B. Burçin, 2001).

“Estetik yargıya varabilmek için güzellik kavramı etrafında bir tartışma yürütülür. Güzellik ile insan arasında belirli bir ilgi vardır. İnsan, güzelden hoşlanır, ondan haz duyar. Güzelliğin amacı, insana haz vermektir. Buna göre araştırılacak şey güzellik olmayıp, bu haz fenomenidir” (Tunalı, İ. 1989). Bu yüzden estetiği salt güzellik bağlamında yorumlamak yetersiz kalabilmektedir. Ancak güzellik insanlar tarafından haz duyulan bir değer olarak görüldüğü için, estetiğin güzellik boyutu ve bu güzelliği oluşturan bileşenleri üzerine düşünmek, bu başlık altındaki tartışma konularının temelini oluşturacaktır.

Tasarımcı, tasarım faaliyetinde bulunurken, tasarımının beğenilmesi güdüsüyle, kendine göre “estetik” bir yaklaşım ortaya koymaya çalışırken, bunun yanında tasarımcının “etik” kaygıları da taşıdığı söylenebilir. Bu iki kavram tasarım sürecinde, bazen birbirini üretmek, bazen birbirinden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır.

“Estetik ve Etik” kavramları arasında her zaman doğrudan bir ilişki olduğu söylenemez. Bu kavramlar üzerine yapılacak detaylı bir tartışma, çalışmanın kavramsal altyapısını oluşturmada önemli yer tutmaktadır.

Estetiğin konusu estetik problemlerin neler olduğunun ortaya konulmasıyla belirlenebilir. Tez çalışması çerçevesinde de, Ortaköy Dereboyu Caddesi üzerindeki yapıların cephelerinin estetik problemleri ortaya konmaya çalışılacak ve bu konu üzerine bir tartışma yürütülecektir.

Estetik konusunu temel kavram olarak ele alırken, İsmail Tunalı’nın¹ kitabındaki tanımlamalardan yararlanılarak, konunun özünü aktaracak şekilde literatür taramasının temeli oluşturulacaktır.

2.1.Estetik Kavramı

“Estetik kelimesi Yunanca kökenli olup “aisthesis” kelimesinden gelmektedir. Sözcük duyum, duyulur algı, duygu ilmi anlamına gelmektedir” (Altıntaş, 2002, Aktaran:Altıntaş 2002). Estetik, duyularımızla algıladığımız ve ifade ettiğimiz bir kavram olarak düşünülebilir. Aynı zamanda tıp terminolojisinde kullanılan “anesthesi” teriminin kökü de “aisthesis”e dayanmakta ve duyarlılığın yok edilmesi manasına gelmektedir.

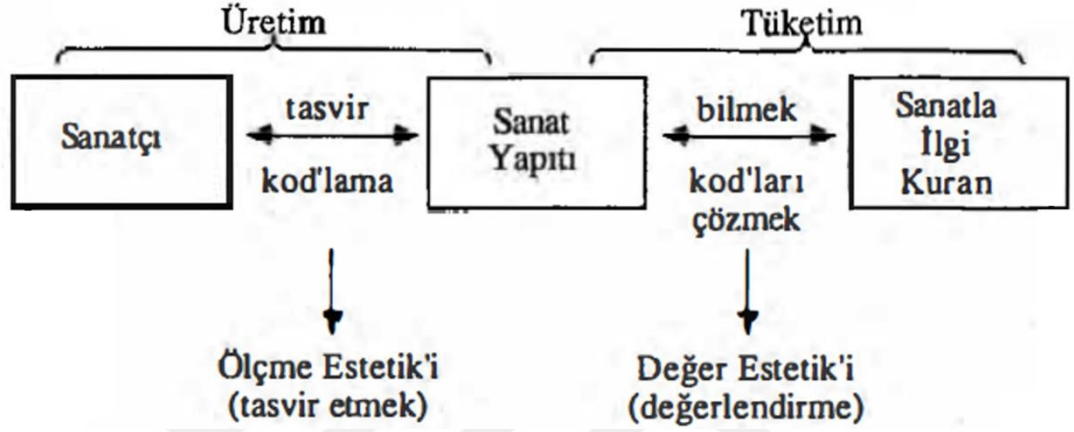
Kimi düşünürler “estetik” sözcüğünü her iki anlamda kullanmıştır. Örneğin Kant “Kritik der reinen Vernunft (Salt aklın eleştirisi)” eserinde estetik sözcüğünü duyusalılık anlamında kullanırken, “Kritik der Urteilstkraft(Yarış gücünün eleştirisi)” eserinde, estetik bilimi ya da estetik bilimi ile ilgili şeyler anlamında kullanmıştır” (Tunalı, İ. 1989).

Estetik, felsefi bir düşünce yapısının ürünüdür. Bilinçli ya da bilinçsiz felsefi bir eylemin sonucudur. Bu bağlamda estetik düşüncenin öznel bir yapıya sahip olduğu söylenebilir ancak genel değerlere hitap eden bir kavrayışa da sahiptir.

Estetik bir güzellik felsefesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Konusunun sadece güzellik olması düşüncesi, içeriğinin çok dar olduğu sonucunu çıkarabilir. Ancak başka değerler de, ilginç, trajik, çirkin vs. estetiğin konusunu oluşturabilir. Güzellik gibi bu değerlerin de estetik açıdan anlamları vardır.

• ¹ Estetik, Remzi Kitapevi – Tunalı, İsmail (İstanbul, 1989)

Duygularımızla edindiğimiz deneyimlerimiz ve bilgiyi yorumlama biçimiyle bir estetik kavrayış oluşur. Estetik bilgi(duyusal bilgi), açık seçik ortada duran bir bilgiden daha çok bulanık ve tartışmaya açık bir bilgidir. Estetik bilgi de doğa bilimleri gibi, mantıksal yollar ile estetik alanındaki hakikate ulaşmak ister. Estetik biliminde hakikate ulaşmanın zorluğu zihni bilgi yerine duyulur bilginin araçlarını kullanmaktır. Duyulur bilginin doğruluğu güzellik ile nitelendirilirken, estetik bunun mantık yönünü oluşturur.

Şekil 2.2. Max Bense'nin Estetik Kominikasyon Şeması

“Estetik varlığa karşı duyulan bir haz duygusunun sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada nesneyle özne arasındaki ilişkiyi ele alan bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Alman düşünür Max Bense bu ilişkiyi yukarıdaki şema ile göstermektedir” (Tunalı, İ. 1989). Bu şemaya göre estetik; öznenin, yani insanın – bizim, nesneye, yani doğal ve yapıli çevreye, bakışımızın, deneyimlerimizin ve onun bizde uyandırdığı hislerin bütünüdür.

Uzun yıllar estetik özneye atfedilen bir kavram olarak kabul görmüşken günümüzde nesnelliğin ön planda olduğu bir estetik anlayıştan söz edebiliriz. Aynı zamanda güzellik sorunu olarak ele alınan estetik, günümüzde salt güzellik bilimi olarak temellendirilemez. Tüm çevresel gerçeklikler, etki-tepki, özne-nesne, tikel-genel, parça-bütün ilişkisi içerisinde hem bir birine karşı duran, hem bir birini bütünleyen kavram çiftleri, estetik kavrayışın araçlarıdır.

Her estetik olay belli bir estetik değer ortaya koyar. Ortaya konulan değer etrafında estetik tartışma gerçekleştirilir.

2.1.1.Güzel Kavramı

Her bilim dalında olduğu gibi estetik biliminde de ulaşılmak istenen bir doğruluk vardır. Estetik biliminde ulaşılmak istenen doğruluk güzelliştir. Estetiğin temel konusunu güzellik oluşturur. Güzelliğin ne olduğunu araştırır, onun üzerine düşünceler geliştirir. Güzel kavramı üzerinden yaptığımız her tartışma estetiğin konusu içerisine girer. Estetik tavrın sınırını belirlemek, bir bakıma “güzel” kavramının kapsamını belirlemekle eşdeğerdir.

Tasarım faaliyetleri içerisinde bulunan insan, yaratıcı kısmının sınırlarını zorlarken, içgüdüsel olarak “güzel” dediğimiz şeyi üretmeyi istemektedir. “Güzel nedir?” sorusu ise, tarih boyunca, filozoflar, sanatçılar, sanat tarihçileri, tasarımcılar ve mimarlar tarafından araştırılıp incelenmiş, farklı tanımları yapılmış ve günümüzde bile hala tartışılan ve net bir cevabın bulunamadığı bir sorudur.

“İnsan bir nesneler evreninde yaşar ve bu nesnelerle çeşitli ilgiler içerisinde bulunur. İlk önce çevresindeki nesnelerin ne olduğunu ve ne işe yaradığını bilir, onlarla olan ilgisinden hoşlanır, onlardan haz duyar. Böyle haz duyan bir varlık olarak insan, bu haz duyduğu, hoşlandığı şeylere bir değer yükler ve onlara “hoş”, “güzel” ya da “yüce der” (Tunalı, İ. 1989).

İnsanoğlu tarih boyunca, farklı coğrafyalarda, bir birinden çok farklı oluşlara güzel demiştir. “Güzellik kavramı kültürden kültüre, kişiden kişiye ve zamana göre o kadar farklılaşır ki, güzel tanımı zamana, mekana ve kültüre göre yeniden tanımlanabilen bir kavram olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle tek ve değişmeyen güzel kavramını bulmaya çalışmak boşuna bir çaba olacaktır”(Burçin, B. 2001). Bu bağlamda güzel ve güzellik kavramlarının, tek değişmeyen niteliğinin, dönemsel olduğunu söyleyebiliriz.

Estetik kaygılar ve güzellik arayışının tarihinin insanlık tarihiyle eşdeğer bir geçmişe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yunan Felsefesi, yüzyıllar boyunca, sanatta sabit geometrik oranlar bulmaya çalışmıştır. Çünkü Yunan Felsefesine göre; sanatta güzele ulaşmak, ahenk ve uyum ile sağlanabilirdi. Bu ahenk ve uyum ancak belirli oranlar ve kurallar ile oluşabilirdi. Yunan Uygarlığı, bu düşünce biçiminin sonucu olarak, “altın kesim(sayı)” olarak bilinen geometrik orantı kanununu üretmiştir.

Antik Yunan döneminin en büyük düşünürleri Platon(M.Ö. 5.yy) ve Aristoteles(M.Ö. 4.yy) de güzellik kavramı üzerine fikirler geliştirmiş, tanımlamalar getirmişlerdir. Platon’a göre güzellik; “her yerde doğru ve uygun orantı” ile sağlanabilirdi. Aristoteles ise güzellik kavramını; “her şeyden önce doğal ve canlı olan şey” olarak

tanımlamıştır. Yunan düşünürlerin güzel tanımlarına baktığımızda, güzeli tanımlarkenki düşüncelerinin temelinde, güzel ile iyinin aynılığı dikkat çekmektedir. Bunun nedeni, Yunan düşüncesinin temelinde, ideal insanı tasvir ederken güzel ve soylu bir ruh ve ahlaklılık, yani iyinin yatmasındandır.

Ortaçağ, Rönesans ve 19.yy'da da güzellik üzerine yapılan tanımlamalar yine antik Yunan filozoflarıyla benzerlikler göstermektedir. İngiliz düşünür Anthony Shaftesbury, tıpkı modern bir Platon gibi şöyle der; “dünyada en doğal olan güzellik, dürüstlük ve ahlaksal doğruluktur. Nasıl doğru ölçüler uyum(harmoni) ve müziğin güzelliğini yaratırlarsa, doğru, bir yüzü, doğru orantılar da, bir mimari yapıtı güzel kılarlar” (Tunalı, İ. 1989).

Orta Çağ felsefesinin ve düşünce tarihinin önemli düşünürlerinden biri olan Thomas Aquinas'a göre estetik deneyiminin nesnesi güzellik olup, güzelliğin sınırlarını kesin çizgilerle tanımlamıştır. “Ona göre güzelliği meydana getiren üç koşul vardır ve bu koşullardan birinin bile eksikliği o şeyin çirkin olmasına yetecektir. Thomas Aquinas'ın *integritas*, *proportio* ve *claritas* olarak belirlediği bu koşullara yakından baktığımızda, aslında hepsinin hem formel olana hem de *substantiel* olana yönelik ikili bir yapısı olduğunu fark ederiz” (Ölmez, H. 2012). Thomas'ın güzellik anlayışının temelinde bütünlük, bütünün parçaları arasındaki ilişki, metafizik bir anlamda kullandığı tanrısal imgelem yer alır. Tanrısal imgelem, ruhani ve ulu bir mananın yanı sıra nesnenin özünden kaynaklanan somut ve karakteristik bir özelliğe tekabül etmektedir. Işık ve renk somut anlamda duyularla algılanabilen ve aynı zamanda tanrısal düzlemde karşılığı bulunan bir olgu olarak tam bu noktada Thomas Aquinas tarafından değerlendirilmektedir.

Hegel'e göre güzellik; “mutlak ruhun nesnelerde görünür hale gelmesidir” (Coşkun, T.D. 2008). Fr Shiller güzelliği; “görünüş içindeki özgürlük” şeklinde tanımlar. Shiller, görünüş ile duyusallığı, özgürlük ile akı ve iyiyi kastetmektedir. Kant ise güzeli doğru ve iyiden ayıran bir bakış açısı ortaya koymuştur. Kant'a göre güzel; sadece estetik bir değerdir. Güzellik hem sanat eserinde hem doğada bulunur. İnsanda estetik haz uyandıran şeyler güzeldir. Ancak her nesne ya da doğada var olan şeyler, her insanda farklı haz duyguları yarattığından, bunların doğru kavranabilmesinin, iyi bir sanat eğitimi sonucu sağlanabileceğini vurgular.

“Güzellik bir yanıyla duyusallığa dayanır, öbür yanıyla da ahlakın, iyinin kaynağı olan akla dayanır. Estetik sorununun tüm olumlu çözüm yolları da “güzel” kavramı çevresinde toplanmaktadır” (Doğan, M.H. 1975).

“Güzellik, neden olan durum ya da nesne karşısında duyulan beğeni, hayranlık, heyecan, mutluluk olarak tanımlanmaktadır” (Doğan, M.H. 1975). Günlük yaşamımızda karşılaştığımız birçok duruma karşı güzellik üzerinden değerlendirmede bulunuruz. Doğada ve günlük yaşamda kendiliğinden, ham olarak var olan güzelliğin, insanın ürettiği sanat eserlerine yansımalarıyla estetik değer olarak güzellik karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2.Bilim Olarak Estetik

“Estetik bilginin yetkinliği doğruluktur, doğruluk estetik bilginin alanına girince güzellik adını alır. Mantığın küçük kız kardeşi olan estetik güzelliği kendine konu olarak alır. Bu anlamda estetik güzel üzerine düşünme sanatı olur. A.G. Baumgarten’in bu çözümlemelerinden çıktığı gibi, estetik, bu yeni felsefe bilimi, mantığın ikiz kız kardeşi olarak kuruluyor” (Tunalı, İ. 1989).

Estetik biliminin kurucusu 1750-1758 yıllarında “Aesthetica” adlı kitabını yayınlayan ve bu bilimin sınırlarını çizen Alman filozof A.G. Baumgarten’dir(1714-1762). “Duyulur bilginin mantığı olarak estetiği kabul eden Baumgarten, estetik fenomeninin insanın duyusallığına dayandığını gördüğü için bu bilime “estetik” adını vermiştir” (Tunalı, İ. 1989). Baumgarten’den önce kelimenin kullanılması, şüphesiz estetik anlamda bir kavrayışın var olduğunu ve konu üzerine çalışmalar yapılmış olduğunu bize gösterir.

İlerleyen yıllarda yine alman filozof Theodor Adorno, “Estetik Kuramı”(1960) başlıklı eseriyle günümüzde estetik biliminin önemli kaynaklarından birini oluşturmuştur.

Estetik bilgi(duyusal bilgi) açık seçik ortada duran, fenni bilimlerin araçları ile kanıtlanabilen, bir bilgiden daha çok bulanık ve tartışılabilir bir yapıdadır. Estetik bilgi de diğer bilimlerde olduğu gibi, hakikati bulmak ister. Estetik bilgide hakikate ulaşmanın zorluğu, zihni bilgi yerine duyulur bilginin araçlarını kullanmasındandır. Duyularımızla edindiğimiz bilgiyi yorumlama biçimiyle bir estetik kavrayış yakalanabilir.

Estetiğin duyusallık alanı çok geniştir. Estetik bu duyusallık içerisinde güzellik fenomenini inceler. Bu yüzden adının estetik olması yönünde bazı eleştiriler almıştır. Filozof Johann Gottfried ve G.W. Friedrich Hegel bilimin adının güzellik bilimi olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Estetik fenomen dört temel bileşenden oluşur. Estetik konu, estetik obje, estetik değer(güzel) ve estetik yargıdır. Bu dört bileşen içerisinde bütünleşik bir kavrayışla estetik bilimi oluşur ve tartışma konusu oluşturur. İnsan güzel olarak nitelendirdiği şeyi ararken, estetik yargının bu bileşenleri üzerinden, nesneye karşı tavrını ortaya koyar.

Estetik bilimi üzerinde, sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin etkilerini de taşımaktadır. Estetik bilimi, tarihsel gelişimi içinde filozoflarca çok farklı biçimlerde ele alınıp yorumlansa da, esas olarak estetik kavramı iki temel grupta düşünülmüştür;

- Kavram “psikolojik” kaynaklıdır. Estetik haz ve beğeni doğuştan vardır sonradan öğrenilemez.
- Kavram “sosyolojik” kökenlidir. Estetik beğeni toplum tarafından insana sonradan kazandırılan bir şeydir (Enön, Z. 1991).

Estetik ile ilgili kavramların sosyoloji ve psikoloji ile iç içe olmasından dolayı, estetik biliminin uygulamalı bilimler çerçevesinde ele alınması güçtür.

Estetik klasik anlamda bir metafiziğin, felsefi bir düşüncenin ürünüdür. Çağdaş anlamda estetik daha çok bilimsel bir araştırmanın konusudur. Estetik modern bilim anlamında ele alındığında, nesnenin ön planda olduğu bir yaklaşımın hakim olduğunu söyleyebiliriz. Ancak estetik yargı bir özne-nesne bütünlüğünde ele alındığında, somut bir veri ortaya koyabilir.

Estetik bilim olarak yeni bir bilim olmasına karşın, estetik problemlerin tarihi, insanın düşünce tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Estetiğin konusu bu estetik problemlerin ortaya konulmasıyla belirlenmektedir. Bu problemlerin temelini “güzellik kavramı” oluşturur. İnsanın doğadaki güzelden haz alması ya da güzeli kendi eliyle üretmesi ve bundan haz duyması, estetik biliminin temel tartışma konusunu oluşturur.

2.1.3.Etik Kavramı

Tez çalışması kapsamında, mimar, plancı, bina, kent ve toplum düzleminde ilişkiler ve etik problemler, mimari tasarım çerçevesinde çalışmanın ana tartışma konularından birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, farklı sorunlar birbirleriyle ilgi içerisinde ve aynı problemler değişik açılardan ele alınmış olacaktır.

Etik, felsefe bilimi içerisinde ahlaki değerlerle ilgili kısımdır. “Ahlak” ve “etik” çoğu zaman birbirine karıştırılan, aynı anlama sahip kavramlar olarak

değerlendirilmektedir. Ancak ikisi de felsefe biliminin altında yer alan farklı kavramlardır. Ahlak hem felsefe bilimi içerisinde, hem de felsefeden bağımsız olarak toplum içerisinde belirli normları olan, toplumsal yaşamı düzenleyen, nesilden nesile aktarılan ve değişen bir kavramdır. “Her türlü ahlakın modeli ahlaksızlıktır ve bugüne kadar birincisi ikincisini hep yeniden üretmiştir” (Adorno, T.W. , aktaran: Nalbantoğlu, H.Ü. 2004).

Antik terminolojide “ethikos-ethos”dan gelen etik, gelenek, görenek, alışkanlık, tutum ve karakter anlamına gelir. “İnsanların tavır, davranış, hareket ve karakterlerindeki ahlaki boyutla ilgilenen felsefenin bir dalı; ve aynı zamanda davranışın kurallarını içine alan ve sorgulayan bir ahlak sistemini konu alan bilim alanıdır” (Uraz Ulusu, T. – Yıldız, D. 2004). Etik değerler kültürün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanat ve estetik anlayışı da kültürü oluşturan diğer öğelerle birlikte yapılı çevremizi oluşturmaktadır. Bu bağlamda mimari yapılar da, kültürün, insan yapısı çevresini oluşturmaktadır.

Mimarlık, insanlık tarihi boyunca toplumlar nezdinde en değerli sembolleri üreten disiplinlerden biri olmuştur. “Çünkü mimari yapıt, içinde bulunduğu yaşam alanıyla ilişkisi ile kavranabilmektedir. Bu anlamlar zaman içerisinde değişiklikler gösterebilirler ancak yapı tasarımında değişmeyen ve sabit kalan temel ilke “etik” temelli olmalıdır” (Ural, Ş. 2004).

Şehir plancıları ve mimarlar, kentlerimizde yapılı ve doğal çevreye yön veren, toplum içerisinde mesleki yetkinliklerini en gözle görülür kılan, sınırları belirli olan, saygın mesleklerdir. Mimarların ürettiği tüm yapılar toplum nezdinde belirli anlamlar taşımaktadır. Bu yapılar, kentlerde ve ya kırsal alanlardaki ihtiyaçlar doğrultusunda, belirli fonksiyonlara sahip olan yapılar olarak üretilmelerine rağmen, o kültürün bir değeri, sembolü olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu sembolleri üreten mimarları, üretim süreci boyunca bağlayan etik değerlerin ne olduğu, tez çalışması kapsamında anlaşılmaya çalışılacaktır.

Hemen her meslek grubunun, meslek ahlakı olarak tanımladığı, belirli etik değerleri, normları vardır. Bu değerler toplumlara, kültürlere göre farklılıklar gösterebilir. Temelde hepsinin, kamu yararı çerçevesinde belirli kaygılara göre ortaya çıktığı düşünülebilir. Ancak üretilen mimari yapıların, mevcut şehircilik anlayışının savunduğu söylemin, kentsel mekanda tezat oluşturduğu bir durum varsa, ortada mesleki ahlak ilkeleriyle çelişen bir durum olduğu söylenebilir. Tez çalışması kapsamında, yapılı çevremizi biçimlendiren, planlama ve mimarlık meslek alanlarının etik değerleri bu bağlamda ele alınacaktır.

2.2.Mimarlıkta Etik ve Estetik

“Mimari bir tasarım, mekan içinde yayılan maddi kütleyi aşan bir varlıktır. O bir yanıyla maddeseldir, diğer yanıyla da tinsel bir varlık, kültür varlığıdır. Her mimari tasarım bir sanat yapıtı olarak varlığın gizemine katılır, ondan pay alır. Mimari tasarım bunu çok güçlü bir erk ile yapar. Bu erk yaratmadır” (Tunalı, İ. 2004). İsmail Tunalı’nın da belirttiği gibi mimari tasarım, bir sanat eserinin üretilmesindeki gibi düşünsel arka planları olan, felsefi yaklaşımları olan bir eylemdir. Tasarım eylemi, olmayanın düşünülmesi ve yaratılması, mimarlıkta ve güzel sanatlarda, estetiği ön planda tutan bir yaklaşımdır. Tasarımcı, estetik bir yaklaşımla, toplumda uyandırmak istediği haz duygusuna göre eserini üretir. Bu üretim sürecindeki estetik kaygılarında, topluma göre her hangi bir mantık yönü olmayabilir. Ancak tasarım sürecinin mantık yönünün “etik” değerler olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü etik değerler toplumun ahlak normlarının bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır ve toplumun hemen her kesimi tarafından kavranabilecek yapıdadır. Yapılı çevremizin tasarlanması, bu estetik ve etik yaklaşımların bir sonucu olarak meydana gelmektedir.

“The Aesthetics of Architecture” kitabında Roger Scruton, yapıları estetik olarak incelerken, sadece dış görünüşü üzerinden yapılan değerlendirmelerin, mimarlığın özündeki estetik felsefenin göz ardı edilmesine neden olacağını belirtmektedir. Doku, yüzey, form temsil ve anlatımın, mimarlığın ardındaki estetik düşünme biçimini basite indirgediğini söylemektedir (Scruton, R. 1979, aktaran; Gordon, G.). Mimarlık felsefesinin özünde; yarar, işlevsel ve estetiğin bir arada bulunduğu, çok yönlü bir düşünme biçimi vardır. Bu bileşenlerin bir arada düşünülüp, tasarlandığı yapılar, estetik bir kent mekanının önemli öğelerini oluştururlar.

Mimari tasarım, içinde bulunduğu kültürün ürettiği sanat ile bütünleşip, estetik bir değer ortaya koymaktadır. Sanatla bütünleşmiş kentler, çağdaş, kültürel, teknolojik ve ticari faaliyetleri de bir arada barındıran dinamik yapıdaki kentleri oluşturur (Mako, V.2012).

Mimari tasarımda estetik, hem bir araç; yapıyı oluşturan mimarın sahip olduğu sezgisel yeti ve ya bilimsel olarak kanıtlanmış göze hoş gelen oranların kullanılması, hem bir amaç; eserinin kendince ve toplumca beğenilmesi, estetik göze hoş gelen bir yapı oluşturma çabasıdır. Mimar, tasarım yaparken, fikirlerini eskizlere aktarırken düşünce dünyasında sınırı olmayan bir yolculuğa çıkar. Tasarlayacağı yapı ile ilgili estetik yaklaşımlarını, form, strüktür, renk, malzeme gibi birçok bileşeni farklı şekillerde bir araya getirerek tasarım fikirleri üretir. Mimar, bu tasarım fikirlerini,

uyması gerektiği yasal yönetmelikler kapsamında, mantıksal bir çerçeveye oturtur ve uygulanabilir kılar. Yani mimar, tasarım sürecinde, özgürlük ve belirli mesleki kurallara uyma ikilemi arasında tasarımını üretir. Bu bağlamda estetik ve etik, mimar için, hem bir birini üreten, hem bir birini sınırlayan bir yapıda iki yönlü olarak, mimari tasarım sürecini yönlendirir.

Estetiğin doğruluğu güzellik iken, etiğin doğruluğu iyi(faydalı)dır. Resim, heykel gibi güzel sanatlarda üretilen sanat eserlerinde, estetik kaygı etik kaygılara göre daha ağır basmaktadır. Çünkü sanat eserinin faydalı olma gibi bir savı yoktur. Sanatçı eserini sanat yapmak için üretir. Hem estetik hem etik kaygılarla üretilen eserler daha çok zanaatkarların ürettiği eserlerdir. Üretim faaliyeti olarak zanaat, sanattaki gibi bir felsefe, ön düşüncenin ürünü olmayabilir. Zanaat ürününün kullanım amacına göre en önemli niteliği faydalı olmasıdır. Bu nedenle zanaatkarların ürettiği eserlerin geçerliliği tartışma konusu olmaz. Sanat ve zanaat bu noktada birbirlerinden ayrılmaktadır.

“Mimarlık sanatı, diğer sanat dallarına göre, estetik kavramının yararlılık kavramı ile en çok karıştığı sanat dalıdır. Mimarlık, güzellik ve faydayı ayıran sınır üzerinde bulunan belirsiz bir sanattır” (Edman, 1977, aktaran;Enön, Z.1991). Tarih boyunca, heykel, resim gibi güzel sanatlarla birlikte anılan mimarlık, hemen her dönemde, estetik arayışını sürdürmüş, kendi oranlarını, malzemelerini, renklerini, boyutlarını üretmiştir. Mimarlıktaki bu estetik arayışı sonucu ortaya çıkan üsluplar, şüphesiz ortaya çıktığı dönemin ahlak normları çerçevesinde etik kaygılar da barındırır. “Nikolaus Pevsner’in de belirttiği gibi, bir yapının mimari eser ya da mimari yapı olarak değerlendirilmesi, üslup ve stillerin etik çerçevede ele alınmış bir estetiğe sahip olup olmasına bağlıdır” (Uraz Ulusu, T. – Yıldız, D. 2004).

Büyük düşünür Immanuel Kant sanat olaylarını iki kategoride toplar:

1. Özgür sanatlar
2. Özgür olmayan sanatlar

Resim, heykel, müzik gibi güzel sanatlar, özgür sanatlar kategorisine girmektedir. Bu sanatı irca eden sanatçılar, eserlerini üretirken her hangi bir çevresel faktöre bağımlı olmadan, sanatlarını yapabilirler. “Ancak mimar eserini inşa ederken; fonksiyon, ekonomi, yasal, çevresel faktörler gibi birçok dış etmeni göz önünde bulundurmalıdır. Dolayısıyla mimar ancak sınırlı bir ölçüde öznel olabilir ve eserlerinde öznellik nesnelliğin dengeli bir beraberliğini sağlamak zorundadır” (Kortan, E. 1996).

Modernleşmeyle birlikte kalıp değıştiren mimarlık, değışen yapı tekniğı ve kullanılan malzemelerle, inşa edilen yapıların strüktürel açıdan uygun olmasına karşın, estetik anlamda yeni arayışlara yönelmiştir. Bu bağlamda mimari estetiğı şekillendiren, etik kurallar biçim değıştirmiş, mimarlık ürün odaklı ve üretim odaklı bir yapıya dönüşmüştür. Mimari tasarımda estetik ve etik kaygılar yerini, işlevsellik, ekonomik, ekolojik, teknolojik kaygılara bırakmıştır. Mimarlık ve estetik üzerindeki etik tartışmalar daha çok meslek etiğı tartışmaları üzerinde odaklanmıştır.

3.KENT ESTETİĞİ ve KENTSEL MEKANDA CEPHE DÜZENİ

Ülkemiz ve dünya kentlerinin, günümüz sorunlarını düşündüğümüzde, altyapı, ulaşım, trafik, rekreasyon alanları, konut alanları, iş imkanları gibi bir çok yapay, doğal, sosyal ve ekonomik sorunları sıralayabiliriz. İyi ve güzel tasarlanmamış, estetik değerlere sahip olmayan kent mekanları da bu sorunlar arasında sayılabilir. Aslında estetik konusu, tüm bu kentsel sorunların da içerisinde yer alan bir konudur.

Kentleşme tarihi boyunca insanlar, bu sorunları çözmek için çalışmışlardır. Zaman içerisinde kaydedilen teknolojik gelişmeler, hem bu sorunların çözülmesine hem de yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreç içerisinde kentleşme problemleri, yaşanılabilirlik, yaşam kalitesi, kentsel mekanın kalitesinin iyileştirilmesi konuları, önemli konular olmuştur.

“Kentsel gelişme ile kentsel çevrelerde yaşanan uyum sorunu, kentteki bütünlük ve harmoninin kaybolmasına ve kentlerde yabancılaşmaya neden olmaktadır. Tasarım politikalarının eksikliği, kentte yaşanan bu sorunları daha da derinleştirmektedir. Var olan yapılanmış çevrede önemli olan, tasarlanmış çevrenin oluşmasında gereken ortak dilin kurulmasıdır” (Konuk, G. 1991).

Kentsel mekanlardan haz duymak için, kamusal alanda estetiğe ihtiyacımız vardır. Kentsel mekanın kalitesi yaşam kalitesini de etkiler. Estetik değerlere sahip bir yapılı çevre, şüphesiz orayı kullanan tüm kullanıcılara keyif vermektedir. Çevre psikolojisi açısından da kent estetiği önemlidir. Estetik bir kent mekanı sadece, kent mobilyaları, peyzaj düzenlemeleri ile değil, kenti oluşturan bütün fiziki elemanların bütünlüğünü kapsayan bir genişliğe sahiptir.

“20.yy başlarından itibaren, ilk kuşak şehircilerin, kent planlamalarında “estetik” en önemli unsurlardan biri olmuştur. Modernleşme döneminde, Camillio Sitte’nin yayınladığı “Kent Planlamasının Artistik İlkeleri” ve 19.yy sonunda Daniel Burghman’ın “City Beautiful” hareketi, estetiğin kent planlamasındaki önemine dikkat çekmiştir” (Bilsel, C. 2010). Camillio Sitte kitabında, Viyana’da modernleşme hareketi kapsamında, eski kent mekanlarının yıkılıp yenilenmesinin, Avrupa’da yüzyıllar boyunca oluşmuş kentleşmenin ardındaki estetik değerlerin de yok olmasına neden olduğuna dikkat çekmiştir. Kentsel mekanlardaki tarihten gelen pitoresk değerlerin estetik açıdan önemini vurgulamıştır. Modern şehircilik ve mimari tasarımda estetik söylemlerin bu bağlamda değerlendirilmesini sağlamıştır.

İlhan Tekeli, iyi bir kentin nitelikleri arasında gördüğü, yerleşim estetiğinin, sanat, mimari, kent tasarımı ve planlaması alanlarındaki geleneksel, yerel, modern ve diğer

stilllerdeki gelişmeyi dikkate alan ve bunlar arasındaki derinlemesine müzakere sonucu oluşmuş bir dengeyi gözetten bir yöntemle oluşabileceğini belirtmektedir (Tekeli, İ. 1998). Bu bağlamda estetik bir kentsel çevre oluşturmak adına, kentsel kalitenin yükseltilmesi için, yapılması gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ülke ve bölge dengeleri içinde kentsel standartlarda tutarlılık, kimlik, anlam gereksinimlerinin karşılanması
- Kentlerin doğal ve kültürel değerlerinin korunarak sürdürülmesi
- Kentsel işlev ve olanakların dengeli dağıldığı, sağlıklı, kentlilik bilincinin olduğu, sürdürülebilir bir kentsel yaşam
- Çevrede hoşnutluk, konfor ve güvenliğin sağlanması
- Yeterli düzeyde sosyal ve kültürel donanımın bulunduğu, gelişmeye açık, seçenekler ve özgürlüklerin sunulduğu bir ortam yaratılması

“Kent estetiği denilen şey; kent insanının kentsel mekanda ya da insanın pratik faaliyetlerinde yarattığı gerçekliği yansıtan, sanatla da saptanabilen, kentsel içerikte tüm estetik öğelerin zenginliğini ortaya koyan, yorumlayan bir anlayış, bir ele alıştır” (Çubuk, M. 2003). Kent estetiği, kentteki yapılaşmayı ele alırken, kentsel tasarım yaklaşımı çerçevesinde, mimari biçimlenme ile oluşur. Estetik duygularımıza hitap eden özellikli yapılar ve mekanlar bir araya gelerek, anlamlı kentsel imajlara dönüşürler. Kentsel tasarım ve mimari, kaotik, başıboş, tekdüze ve düzensiz yapılaşmadan, daha tanımlı, kimlikli kentsel mekânlar yaratmak için estetik bir çizgi yakalama çabası içinde olmalıdırlar. Doğan Kuban’ın belirttiği gibi; estetik bir kalite yaratma zorunluluğu, mimarın etik sorumluluğundadır (Kuban, D. 2004). Bu noktada kentsel tasarımcıların ve mimarların sorumlulukları, kamusal alanda kalite ve norm oluşturarak, çevrenin yaşam kalitesini arttırmak, toplumsal gereksinimleri karşılayacak ve onları yönlendirecek yaklaşımlar geliştirmektir. Sosyal, işlevsel ve estetik yanı kuvvetli olan düzenlemeler, kent estetiğine katkı sağlayabilecek düzenlemelerdir.

Kullanıcılar ve kentliler tarafından kentsel mekanların algılanabilirliği önemlidir. Tanımlı, belirli karakteristiğe, referanslara sahip olan estetik kentsel mekânlarda kullanıcılar kendilerini daha güvende hissederler.

Estetik ve güzelliği belirli standartlara indirgemek oldukça zordur. “Ancak kent estetiğinde belirli normlarla, bütünsellik ve tanımlı bir yapılı çevre sağlanabilir. Malzeme kullanımı, malzemenin işlevsel, biçimsel ve boyutsal özellikleri; ergonomi, estetik ve insan ölçeği ilişkisi içinde kentsel – kamusal alanların tasarımı ve

düzenlemeleri bazı temel norm ve standartlara kavuşturularak, bunların hem tasarım ve düzenlemede, hem de uygulamada, teknik ve estetik çerçevede yaptırım getiren yönetmeliklerde yer alması sağlanmalıdır” (Çubuk, M. 1996). Bu yaklaşımlar tasarımcıyı kısıtlayan ve ya sınırlandıran bir çerçevede değil yönlendirici çerçevede oluşturulmalıdır. Yerele özgü böyle yaklaşımlar, kentlerimizi kaotik görünümünden kurtarıp, daha tanımlı, sistemli kentlere sahip olmamızı sağlayabilir.

Kentler ihtiyaçlar doğrultusunda, tarihi merkezlerine eklemlenen yeni yerleşimlerle büyürler. Tarihi kent merkezleri de bu bağlamda çeşitli dönüşümler geçirirler. Bu dönüşüm tarih boyunca süregelen, farklı biçimlerde bir birini tekrar eden, dönemin dinamikleri doğrultusunda gelişen hâkim söylemler üzerinden kentlerimizi şekillendirir. Birçok etmene bağlı olarak, yaşamın her anında ve alanında gerçekleşen, sürekli değişim özelliğine sahip bu süreçler, tez çalışması kapsamında kent estetiği açısından tartışılacaktır.

3.1. Mimaride ve Kentte Estetik Arayışları

Kentleşme olgusunun tarihi binlerce yıl eskiye dayanmaktadır. “Tarım devrimi ile birlikte başlayan kentleşme olgusunun tanımı, zaman içerisinde farklılaşmıştır ancak temelde, insanların birbirleriyle buluştukları, malların değiş tokuş edildiği ve fikirlerin yayıldığı bir ilişkiler ve karar merkezi olması, kentlerin değişmeyen özelliği olagelmıştır” (Louis H, Jean-Paul T, Dominique V, 2000). Fiziki boyutu kadar, sosyal boyutu da olan kent olgusu, bireyin çözemediği yaşamsal sorunların çözülmesine olanak sağlayan bir sistemler topluluğudur. Kentler sosyal ve ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği ile şekillenmektedirler. Bu açıdan tarımsal faaliyetlerin ön planda olduğu kırsal yerleşimlerden ayrılırlar.

Kentleşme tarihine baktığımızda, dünyanın en eski tapınak merkezi olduğu belirtilen “Göbekli Tepe” karşımıza çıkmaktadır. Anadolu’da Şanlı Urfa yakınlarında 1963 yıllarda keşfedilen ve o zamandan itibaren süren kazı çalışmalarında “neolitik döneme ait yabani hayvan figürlü “T” biçimli dikili taşlar, 8-30 metre çapında dairesel ve dikdörtgen şekilli dünyanın en eski tapınak kalıntıları, çok sayıda yabani hayvan figürü, dikili taşlar ve 11 bin 500 yıl öncesine ait olduğu belirtilen 65 santimetre uzunluğunda insan heykeli gibi tarihi eserler bulunmuştur”(tayproject.org). Dinsel amaçlı kullanılan bu alanda, ilk insanların, yaşadıkları alanları, fonksiyonlarına göre biçimlendirmeye başladıklarını görmekteyiz. Dikili taşların simetrik yerleşimleri ve

üzerindeki kabartma motifleri, bize neolitik çağda estetik bilincin oluşmakta olduğunu göstermektedir.

“Avcı ve toplayıcılıktan, tarım ve hayvancılığa geçiş dönemi olarak bilinen “neolitik çağ”, ilk toplu yerleşimlerin ortaya çıktığı, bugünkü bilinen anlamıyla kentleşmenin başladığı dönemdir. Filistin’deki Eriha(Jericho) ve Anadolu’daki Çatalhöyük bilinen en eski kentsel yerleşim alanlarıdır” (Louis H, Jean-Paul T, Dominique V, 2000). Bu neolitik yerleşmeler, gerçek bir kentin örgütlü, hiyerarşik, siyasal ve sosyal niteliklerinden yoksun olsa da, kentleşme tarihi hakkında bize ışık tutacak birçok bilgiyi günümüze kadar taşımışlardır.

Birlikte yaşama gereksiniminden oluşan bu ilk yerleşimlerden, bir birlerine eklenenen binalardan oluşan, organik yapılı yerleşimlerdir. Bu yerleşimler her hangi bir plan dahilinde olmadan, ihtiyaçlar doğrultusunda yeni yapıların eklenmesiyle büyümektedir. Günümüz kentlerinin atası olarak görülen bu yerleşimlerden “Çatalhöyük” Konya’nın Çumra Kasabası’nın yakınlarında yer almaktadır.

İnsanlık tarihinde, tarım devrimi ile yerleşik hayata geçişte, barınma sorununu gidermek için inşa edilen ilk yapılar, mimarlık tarihinin de başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Barınma ile birlikte, korunma ve depolama gibi kaygılarla inşa edilen ilk yapılar, dünyanın her bölgesinde farklı yöresel malzemeler ile inşa edilmişlerdir. İlk mimari yapılarda şüphesiz işlev ve sağlamlık, yapının olmasa olmaz özellikleri olarak kabul edilmişlerdir. “Mimarlıkta tüm dönemlerde ve coğrafyalarda istikrarlı bir şekilde görülen çok az şey vardır; görünüm, inşaat teknolojisi, malzemeler, kullanımlar, statü vb. hep değişir” (Leach, A. 2015).

Yerleşik hayata geçişle giderek karmaşılaşan insan ilişkileri, toplum yapısı, ekonomik yapı, beraberinde mimarlığı da dönüştüren en belirleyici faktörler olmuştur. Toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, eklenenen yeni yaşam alanlarının, düzenlenmesi ve inşası mimariyi geliştirmiş ve dönüştürmüştür. İşlev ve sağlamlığın yanında, gelişen sanat anlayışı, mimari yapıların estetiğinin de, önemli bir değer olarak görülmesini sağlamıştır.

Resim, heykel, kabartma gibi sanatlar mimarlıkla iç içe kullanılmış ve mimarlığın estetik yönünün gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Karmaşılaşan toplum yapısı gereği, siyasi, dini vb. oluşumların ihtiyaçları doğrultusunda yapılar, boyutsal olarak olduğu kadar, sanat öğeleri ile de farklılaşmışlardır. Sanatta kaydedilen ilerlemeler, hemen her dönemde, mimariyi biçim yönünden etkilemiş, yeni yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Teknoloji ve sanatta kaydedilen gelişmeler, toplumsal

dinamiklerle birleşerek, mimaride, farklı coğrafyalarda, dönemsel olarak hakim olan çeşitli üslupları ortaya çıkarmıştır.

Antik Mısır, Antik Yunan ve Roma uygarlıkları, dönemlerinde, bilinen dünyanın en büyük uygarlıkları olan bu medeniyetler, geleceğe ulaştırdıkları bilgi birikimleri ile bilimde, sanatta, edebiyatta ve mimaride yeni gelişmelere ışık tutmuşlardır. Çağdaş uygarlığımızın temelini oluşturan bu medeniyetler mimaride, düzen, biçim, uyum ve simetri gibi kavramları kullanarak, mimari estetiğin gelişimini sağlamışlardır.

Roma döneminin sanat alanındaki gelişmişliği, ortaçağda romanesk ve gotik üslupların mimari estetiği ile dönemin kentlerini biçimlendirmişlerdir. Mimari yapım tekniklerinin gelişimi, strüktür, sanat ve din bağlamında mimari estetiği oluşturmuştur. Dinin toplum üzerindeki baskısı ile dini yapılar bu dönemin en önemli kamu binaları olarak görülmekteydi. Dönemin mimari üslupları en belirgin şekilde kiliseler üzerinden okunmaktadır. Sanatçıların ve zanaatkarların, kiliselerde, dini olayları tasvir etmek için kullandıkları, heykeller, kabartmalar, rölyefler ve oymalar yapılara estetik katmaktaydı. Sivil mimari yapılarında da dönemin mimari estetiğinin etkileri yoğun olarak görülmekteydi. İskoçya'nın Edinburgh kenti, sivil gotik mimarinin en önemli örneklerinden biri olarak özgün dokusunu günümüze kadar korumuştur.

Şekil 3.1. Edinburgh Sokakları, İskoçya

14.yy. İtalya'sında, geçmişe ait Roma ve Yunan metinlerinin incelenmeye başlanması, sanata ve bilime olan ilginin artması, ortaçağın dini merkeze alan yapısının aksine, insani duyguların ön planda olduğu bir bakış açısı hakim olmaya başlamıştır. “Ortaçağın dogmatik yapısına karşı, sanatın ve bilimin öncülüğünde “Rönesans” ortaya çıktı. Bu dönemde Avrupa’da resim, müzik, heykel ve mimarlık alanlarında birçok eser üretildi. Gotik mimaride sadece dini yapıları süslemek için kullanılan, heykel ve resim, Rönesans’ta mimarlıktan ayrı olarak önem kazanmışlardır” (Bridge, N. 2017). Kentlerde heykel ve resim kamusal alanlarda, mimariden bağımsız olarak sergilenmeye başlamış ve dönemin kent estetiğine önemli katkı sağlamışlardır.

Rönesans’ın sonlarına doğru “maniyerizm” akımı ortaya çıkmıştır. Maniyerizm, Rönesans’ın aksine süslemeden kaçınıp, mimaride estetiği sade ve zarif çizgilerde aramışlardır. Rönesans’ın oranlarını reddedip, mimari etki yaratmak için bilinçli bir uygunsuzluğa başvurmuşlardır.

Rönesans mimarlığına akıl, düzen ve mantık ilkelerinin üstünlüğü ve insanı merkeze koyan bir tasarım anlayışı hakim iken, ilerleyen yıllarda barok mimaride bunun aksine düzensizlik ve hayatın hareketliliğini yansıtan bir anlayış hakim oldu. Rönesans belirli formlar ve oranlarla kendi dil birliğini sağlarken, barok kişiye özgü biçimlenen bir anlayışa sahipti. “Baroku, asimetri açık formlar ve mekan, hareketli çizgiler, ışık – gölge oyunları karakterize eder, zira barokun amacı etkidir” (Mutlu, B. 2016). Malzemenin zenginliği ve dekorasyonun bolluğu ile bu etkiyi yaratmaktadır.

Batı dünyası 18.yy’da, modern görüntüsünü kazanmaya başlamıştır. Barok üslubunun, mimarinin özünden çok, süslemeye önem verdiği görüşü, Fransa’da mimariye daha rasyonel bakan kesimin, Antik Yunan ve Roma oranlarını, biçimlerini yeniden kullanmaya başlamasıyla klasizm akımı ortaya çıkmıştır. “Mimarlığın dekorasyondan daha önemli olduğu görüşü ön plana çıkmıştır. Mimarlık bu dönemde klasikleşmeye başlamıştır. 17.yy. Roma’sında görülen dramatik süprizlerin yerine, Versailles’daki düzenli ve ahenkli bütün tercih ediliyordu”(Mutlu, B. 2016). Gerçek güzellik ve ahengin, iyi bir düzenle sağlanabileceği düşünülüyordu. Böylelikle Antik Yunan’ın Roma’nın mimarisi, yeni yapım teknikleri ile yeniden yorumlanarak, kentlerin görünüşlerini biçimlendirmekteydi.

19.yy’da aklın ve bilimin üstünlüğünün toplumda kabul görmesi ile, sanatçılar ve mimarlar daha özgür, yenilikçi fikirlere yönelmişlerdir. Geçmiş taklit etme, eklektisizm gibi üslupları reddeden bir anlayışla, özgün bir estetik tarz yakalamak için, art nouveau, empresyonist, de stil akımları ortaya çıkmıştır. Eklektisizm ve

modern arasında bu akımlar bir köprü görevi görmüş ve daha sonra modern mimaride geçmişî taklit etme terk edilmiştir.

Art nouveau, romantik anlayışa sahip, dekorasyona önem veren bir akımdır. Geçmişî taklit etmeden, özgün formlar, motifler üretmeye çalışmıştır. “Art nouveau mimarisi; asimetrik şekiller, akışkan kıvrımlı formlar, bombeli yüzeyler, sarmal süsler, vitraylar, Japon motifleri ve görünür demir işçiliklerinin bileşiminden oluşur” (Bridge, N. 2017).

Empresyonizm’de biçim ve form son derece önemlidir. Mimaride yeni formlar ve biçimlerle estetik yaratılmaya çalışılmıştır. Tasarlanan formlar, tek defaya mahsus kullanılarak, özgünlük yaratılmaya çalışılmıştır. Empresyonizme göre estetik özgünlükle sağlanmaya çalışılmıştır.

De Stijl akımının tasarım felsefesinin altında, geçmişle bağı tamamen koparmak fikri yatmaktadır. İyi bir tasarımın ancak yenilikçi bir yaklaşımla, yapılmamış yapmakla sağlanabileceğine inanılmaktaydı. Süslemenin aksine, geometrik formlar ve malzemenin saf doğal görünümü ile estetik yapılar yaratılmaya çalışılmıştır.

18.yy’da bilim ve teknolojiye kaydedilen gelişmeler doğrultusunda, dünyayı kökten değiştirecek sanayi devrimi gerçekleşmiştir. İlerleyen yıllarda üretim biçiminin ve boyutunun değişmesi, kentlerin bu yeni sisteme uygun yapılaşmasını gerekli kılmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte sosyo-ekonomik yapı değişmiş, kırsal alandan kentlere göç başlamış ve kentlerde işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Kentlere gelen bu yoğun nüfusun barınma problemi, kentlerin altyapı problemleri, dönemin önemli sorunları olmuştur. Dönemin mimarları, sanayi devriminin başlangıcında, anıtsal kamu yapılarında üslup arayışlarına devam ederken, bu problemlerin çözümü 19.yy’ın ikinci yarısına kalmıştır.

20.yy’da bilimde, teknolojiye ve mühendislikte kaydedilen gelişmeler doğrultusunda, çelik ve betonarme strüktür mimarisi gelişmiştir. Değişen inşaat tekniği, boyut ve form olarak mimariyi soyut geometrik şekiller kullanmaya yöneltmiştir. Güzelliği geometrik formlarda arayan Le Corbusier, Platon’dan etkilenmiş ve mimaride rasyonel çizgilerle, Antik Yunan’ın klasik sanat anlayışı doğrultusunda bir tasarım anlayışı geliştirmiştir. “Le Corbusier mimarlığı; ışık altında bir araya getirilmiş kütlelerin ustaca, doğru ve görkemli oyunu, şeklinde tanımlamıştır” (Kortan, E. 1996). Modern mimarlığın en önemli isimlerinden Le Corbusier mimarlıkta estetiği, Antik Yunan’daki gibi, geometrik formlar üzerinden temellendirilmiştir. Modern

mimarlığın ilk dönemi Le Courbusier'in önderliğinde, rasyonalist, pürist, klasik ve tarihsel bir estetik kökene sahip olmuştur.

Şekil 3.2. Villa Savoy, 1930 / Marsilya İşçi Konutları, 1952 / Lake Shore Drive Apartmanları 1951

Modern mimarlığın gelişiminde, birçok farklı mimarın ve düşünce tarzının etkisi olmuştur. “Modern mimarlık ideolojisi; fütürizm(gelecekçilik), neo plastisizm – de stijl(yeni plastikçilik), pürizm(biçimsel saflık), ekspresyonizm(dışa vurumculuk), konstrüktivizm(çatkıcılık), uluslar arası üslup, brütalizm, rejyonalizm(bölgeselcilik), vernakülerizm(yerel mimari), maniyerizm – modality(bireycilik), high tech(ileri teknoloji), dekonstrüktivizm vb. akımların hepsini kapsamaktadır” (Kortan, E. 1996). Bu akımların tasarım anlayışının temelinde; rasyonel geometrik formlarla çalışmak, simetri yaratmak, belli başlı kurallara göre çalışmak, akıl ve mantık yoluyla sonuca ulaşmak, idealist bir estetik yaratma çabası içinde olmak, gibi düşünceler olmuştur. Bu bağlamda bina cephelerinde temel olarak, rasyonel formlar, bir birini tekrar eden düzenler, simetri sıkça kullanılmıştır. Ayrıca camın cephe malzemesi olarak kullanılması estetik açıdan yeni bir algılayış ve anlayışı ortaya çıkarmıştır.

Modern mimarlık, mimarlığı belirli standartlara çerçevesinde ele almasından dolayı eleştirilmiştir. Evrensel kuralların, yerele özgü mimari değerleri yok etmesi, mimarlığın özündeki tasarım gücü ve yaratıcılığı azaltmasıyla, monoton tek tip yapılaşmış alanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mimarlığın ve şehirciliğin, mekanikleşip, tasarımdan çok fonksiyonel bağlamda ele alınması, estetik anlamda yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1950'li yıllarda modern mimarlık, bu bağlamda yoğun eleştiriler almış ve beraberinde post-modernizm düşüncesi gelişmeye başlamıştır.

1970'li yıllara gelindiğinde, modern mimarlığın katı kuralları, mimarlar tarafından, çok bağlayıcı, bir birini tekrar eden, tek düze, monoton, bulunmuş ve mimarlar mimaride yeni bir estetik arayışı içine girmişlerdir. Post-modern mimari, tasarımda özgürlük söylemi ile mimari tasarımın sınırlarını zorlamış, sıra dışı tasarım fikirleri ortaya koymuştur. Mimari tasarımda, fonksiyondan bağımsız olarak, asimetrik oranları, farklı formları, boyutları, renkleri, malzemeleri kullanarak estetik yaratılmaya çalışılmıştır.

Post-modern mimaride yapıların cephe tasarımları, cephe malzemelerinin farklılaşması, tasarımın işlevsellikten öncelikli ele alındığı bir anlayışta gelişmiştir. Yapının fonksiyonundan bağımsız olarak, tasarım felsefesi ön planda tutularak, cephe tasarımı yapı tasarımı içerisinde ayrı bir boyut olarak değerlendirilmiştir.

Post-modern mimarlık çağdaş bir eklektizm olarak değerlendirilmiştir. Geçmişin üsluplarını, modern bir dil ve malzeme kullanarak, çeşitli soyutlamalarla yorumlamıştır. Geçmişte beğenilen üslupları, seçmeci bir yaklaşımla ele alıp, kendi estetiğini yaratmaya çalışmıştır. Geçmişin ikonlarından ve sembollerinden, fonksiyonlarından bağımsız, onlara yeni anlamlar ve fonksiyonlar yüklenerek faydalanmıştır. Tasarımlarda ikonizm, sembolizm ve dışavurumculuk sıkça kullanılmışlardır. “Umberto Eco gibi yazarlar, post-modernizmi, ironi ve eğlence üzerine kurulu bir maniyerizm olarak tanımlamışlardır” (Ostertag, R. 1996).

Post-modern mimarlığın temeli, tasarımda yenilik ve farklılık yaratmaya dayanmaktadır. Post-modern mimarlık, geçmişin referanslarını, özgür düşünce ile yeniden yorumlaması ve fütüristik yaklaşımlarla ele almasından dolayı, mimaride yerel kimliklerin yok olmasına neden olduğu yönünde eleştiriler almıştır.

Robert Venturi’i, Las Vegas mimarisi üzerine yaptığı incelemeler sonucunda ulaştığı, “decorated shed” (dekore edilmiş baraka) kavramı ile post-modern mimari eleştirisinin temelini oluşturmuştur. Bu kavram, post-modern mimarinin,

fonksiyondan bağımsız olarak, kütle ve cephe tasarımlarını ele alış biçimlerini eleştiren bir görüş ortaya koymuştur.

Neolitik Çağ;
Sanatla mekanlarası
farklılıkların oluşturulması

Çatalhöyük

MÖ 8.000 - MÖ 4.500

Antik Çağ;
Mimari estetikte, düzen, biçim,
uyum ve simetrinin gelişimi

Hephaistos Tapınağı, Atina

Amon Tapınağı, Mısır

MÖ 4.500 - MS 500

Roma Dönemi;
Mimari estetikte, güzellik, ahenk, hacim,
boyutun önem kazanması mimarinin
mühendislik yönünün gelişimi

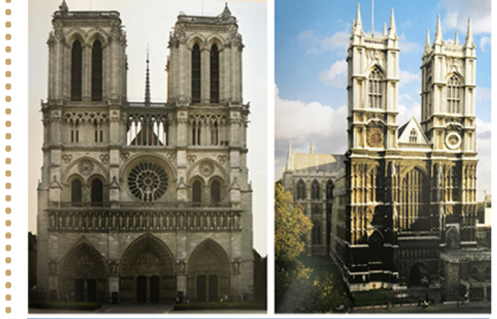

Roma Forumu

MÖ 1. yy - MS 3..yy

Ortaçağ;
Strüktür, sanat ve din bağlamında
mimari estetiğin gelişimi

Notre Dame Katedrali Westminster Manastırı

Maria Laach Benediktin Manastır Kilisesi

MS 5. yy - MS 15.yy

Rönesans;
Antik Çağ'ın estetik etkisi ile sanat, denge, ahenk ve
İnsan nispetlerine göre tasarım anlayışının gelişimi

Rönesans İdeal Kenti, Pierro della Francesca 1470

MS 15.yy - MS 16.yy

Barok ve Rokoko;
Süsleme ve dekorasyonun, doğada bulunan
oluşumlardan esinlenilerek, kendini tekrar
etmeyen, her yapıda kendi düzenini bulan
estetik anlayışının gelişimi

Barok ve Rokoko Mimarlığının Cephe Düzenlemesi

MS 16.yy - MS 17.yy

19.yy Mimarisi;
Geçmiş dönemlerin mimari
Estetiğinin, modern malzeme
ve İnşaat tekniğiyle yeniden
yorumlanması

Pantheon , 1790 Paris

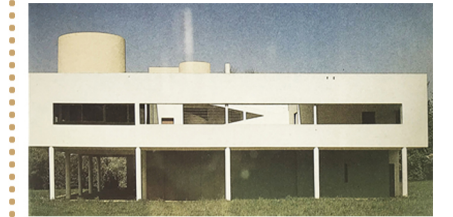
MS 18.yy - MS 19.yy

20.yy Mimarisi
Modernizm düşüncesi ile
şekillenen mimari estetik

Post-Modern Bir Yapı

Villa Savoy, 1930

MS 19.yy - MS 20.yy

Şekil 3.3. Mimari Estetiğin Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi

3.1.1.Modern Kent Kuramları ve Kent Estetiği Yaklaşımları

Sanayi devrimi öncesi kentlerin yapılaşması, dinsel, siyasal, ekonomik vb. olgular çerçevesinde şekillenmekteydi. Kentlerde üretim, tüketim, insan ilişkileri daha basit bir düzen içerisinde işlemekteydi. Kırsal alan tarımsal üretimin yapıldığı yer iken, kentsel alan bu ürünlerin alınıp satıldığı, sanat ve zanaat ürünlerinin üretildiği yerler idi. Bu dinamikler çerçevesinde şekillenen kentleşmenin düzenlenmesi, kentlerin sadece fiziki özelliklerinin iyileştirilmesine dayanmaktaydı. Kentler belli başlı işlevlere, belirli geometri ve perspektiflere göre planlanmaktaydı. Kentsel alanın düzenlenmesinde belirli oranlar, uyum, harmoni ve güzellik ön plandaydı. Kentlerde estetik bir çevre yapılı çevre yaratma anlayışı ön plandaydı.

James Watt'ın 18.yy'da buharlı makineyi icat etmesiyle başlayan sanayi devrimi, ilerleyen süreçte yeni buluşlarla, kentlerdeki el emeğine dayanan üretim şeklini, fabrikasyon seri üretim şekline dönüştürmüştür. Değişen üretim şekli, üretim mekanlarını da değiştirmiştir. Kentlerde fabrikalar kurulmaya başlanmış, kentler hızla gelişmeye ve yayılmaya başlamıştır. Kentte ihtiyaç duyulan iş gücünü sağlamak için, kırdan kente göç hızı artmıştır. Kentlerin nüfusu bir anda artmış ve mevcut ortaçağ kentinin altyapısı, kalabalık nüfus için yetersiz kalmıştır. Kentlerde altyapı, barınma, çevre, sağlık vb. birçok sorun ortaya çıkmıştır. Kentlerin yapısı karmaşıklaşmış, çok boyutlulaşmış, ve kentlerin sorunları sadece mimariyi ilgilendiren bir konu olma niteliğinden çıkmıştır.

Sanayi üretimi, belirli bir organizasyon çerçevesinde gerçekleşen bir üretim biçimi olduğu için, kentleri de bu yönde organize etmeye başlamıştır. Kentlerde artık işlevsellik, ulaşım, gibi konular, yapılaşmada önemli kriterler olarak ele alınmaya başlamıştır. Kentler hızla biçim değiştirmeye başlamıştır.

"19.yy kent ütopyaları, kentte var olan düzenin ve imgenin yok oluşu ortamında doğmuştur" (Gürel Üçer, Z.A. - Yılmaz, G. 2004). Yaşanan kentsel sorunlar ve yeni gelişmeler ışığında, sağlıklı kentleşmenin arayışları, dönemin mimarlarının, sosyologlarının, ekonomistlerinin en önemli problemlerinden biri olmuştur. Bu bağlamda, fiziki, sosyal, ekonomik anlamda ideal kentsel mekanı kurgulama çabası olarak kent kuramları geliştirilmiştir.

Modern kent kuramcıları, dönemin kentsel problemlerini çözmek ve geleceğin kentini yaratmak iddiasıyla, bir takım fikirler, projeler üretmişlerdir. Bu kuramcıların kentleşme üzerine fikirleri, fiziki mekansal düzenleme ile kentsel kalkınmanın

sağlanabileceği ve kentsel gelişmeyi sermaye birikim süreçleriyle ilişkilendiren, iki temel fikir üzerine kurulmuştur.

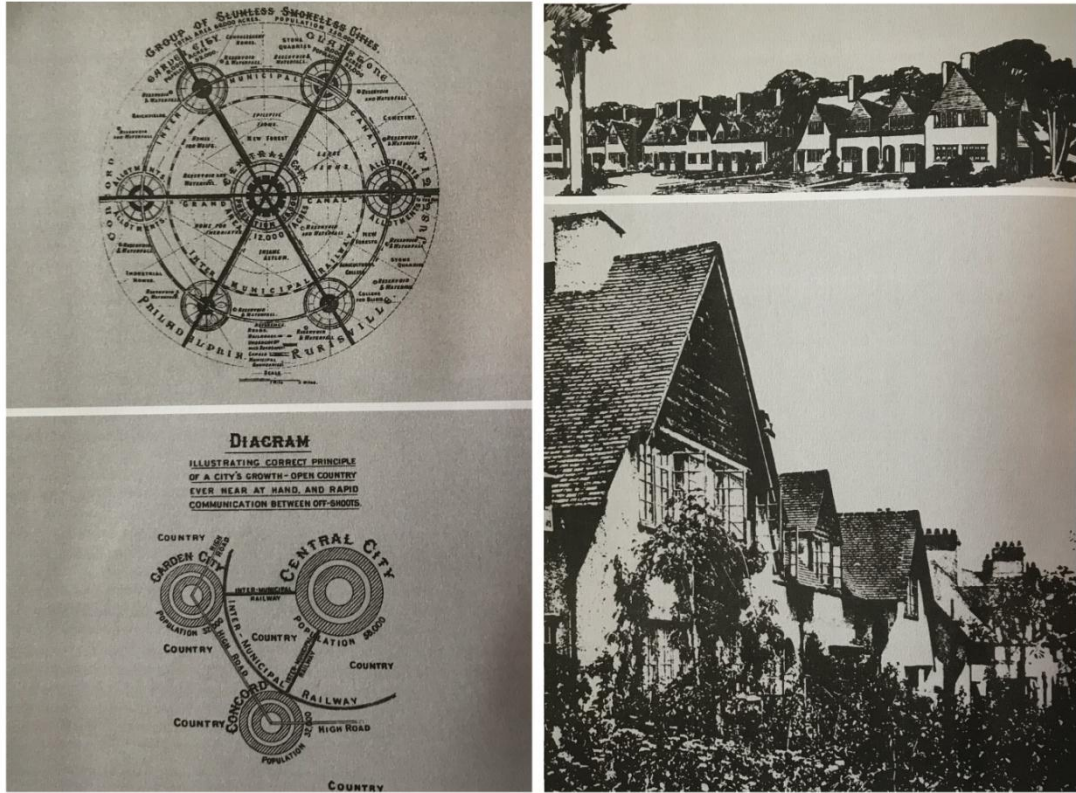
Bu iki bakış açısından ilki, kent estetiği bağlamında bize daha fazla şey anlatmaktadır. Kentsel gelişmenin, fiziki mekansal düzenleme ile sağlanabileceğini düşünen kesim, olaya daha yapısalcı yaklaşan; Le Coubusier, Ebenezer Howard, Frank Lyod Wright ve Şikago Okulu teorisyenlerinden oluşmaktadır. Sermaye birikimleri ve kapitalist sistem üzerinden, kentsel gelişmeyi inceleyen kesim olaya daha bütünsel açıdan bakan; Manuel Castells, David Harvey ve Henri Lefebvre'den oluşmaktadır.

3.1.1.1.Bahçe Kent, Işınsal Kent, Broadacre City Kuramları

20.yy sanayi kentinin, yapısal ve toplumsal olumsuzluklarını gidermek için, dönemin üç önemli kuramcısı; Ebenezer Howard, Frank Llyod Wright ve Le Corbusier, geleceğin kentini tasarlamak için önemli çalışmalar yapmışlardır. “Çalışmalarında kentlerin bütünsel bir dönüşümünü amaçlayan bu plancılar; genel kentsel arazi planından, örnek oturma odası planına kadar yeni kentin her yönünü tasarlamışlardır” (Türk, S.M. 2015).

Ebenezer Howard, geliştirdiği “bahçe kent” modelinde, kırın ve kentin olumlu özelliklerini bir arada barındıran bir model önermiştir. Bu model belirli nüfus büyüklüklerine sahip, komşuluk birimlerinin, bu birimlerden daha gelişmiş bir merkez etrafında toplanmasını ön gören bir yaklaşımdır. Bu birimlerin, yapılaşma alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, yeşil alanları, sosyal, kültürel, rekreasyon alanlarının büyüklükleri ve ulaşım bağlantıları model içerisinde tanımlanmıştır. Ebenezer Howard sunduğu yapısal çözümlerle, toplum yapısının da iyileştirileceğini öngörmüştür.

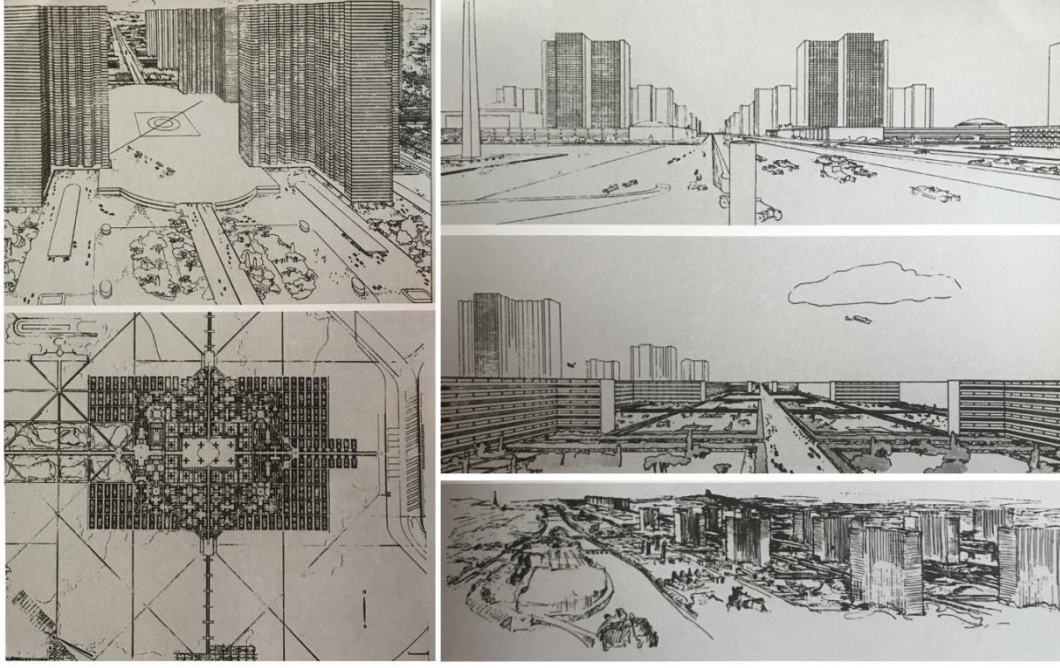
Nitekim Fishman'ın kent ütopyacısı olarak adlandırdığı Howard, “planlama pratiğinin ancak o güne değin var olan kentsel biçimlerin yadsınarak gelişmiş teknoloji, estetik uyum ve toplumsal adalet ile eşitliğe dayalı yeni ideal kentin yaratılmasıyla başlaması gerektiğine inanmıştır” (Fishman, R. 1987 aktaran; Çınar, T. 2015). Howard “bahçe kent” modelinde, döneminin hakim modern mimarlık anlayışı doğrultusunda, yapılaşma kararlarında modern mimarinin estetik anlayışını benimsemiştir.

Şekil 3.4. Bahçe Kent Plan ve Konut Alanları

Le Corbusier, ortaçağ kentlerinin, yeni sanayi kentinin ihtiyaçlarını karşılayamayacağı görüşü ile, eski kent dokusunun yıkılıp, modern, işlevsel bir anlayışla yeniden inşa edilmesini savunan bir model geliştirmiştir. Modern planlamanın beyni olarak kabul edilen Le Corbusier kenti, çalışma merkezi, konut alanı, sanayi alanı, rekreasyon alanları gibi çeşitli işlevlere göre bölmüştür. Modern planlamaya “zonning” kavramını kazandırmıştır. Geleceğin planlama anlayışının zihinsel altyapısını oluşturmuştur.

Geometrik formların güzelliğine inanan LeCorbusier; bir birini dik açılarla kesen sokak düzenini(ızgara plan) ve üçüncü boyutta da düz geometrik formlarla estetik bir kent mekanı yaratmaya çalışmıştır. Kent merkezlerinde iş merkezi olarak önerdiği gökdelen modeli ile mimaride dikey yönde gelişmeyi ön planda tutmuş, minimum arazi kullanarak maksimum alan yaratmaya çalışmıştır. Kent merkezlerinde iş ve konut alanı olarak kullanılabilen karma işlevli yüksek bloklar, çevresinde bahçe kentler, rekreasyon alanları, sanayi alanları ve bunların bir birine güçlü ulaşım ağları ile bağlanması, Le Corbusier’in “ışınal kent” modelini oluşturmaktadır.

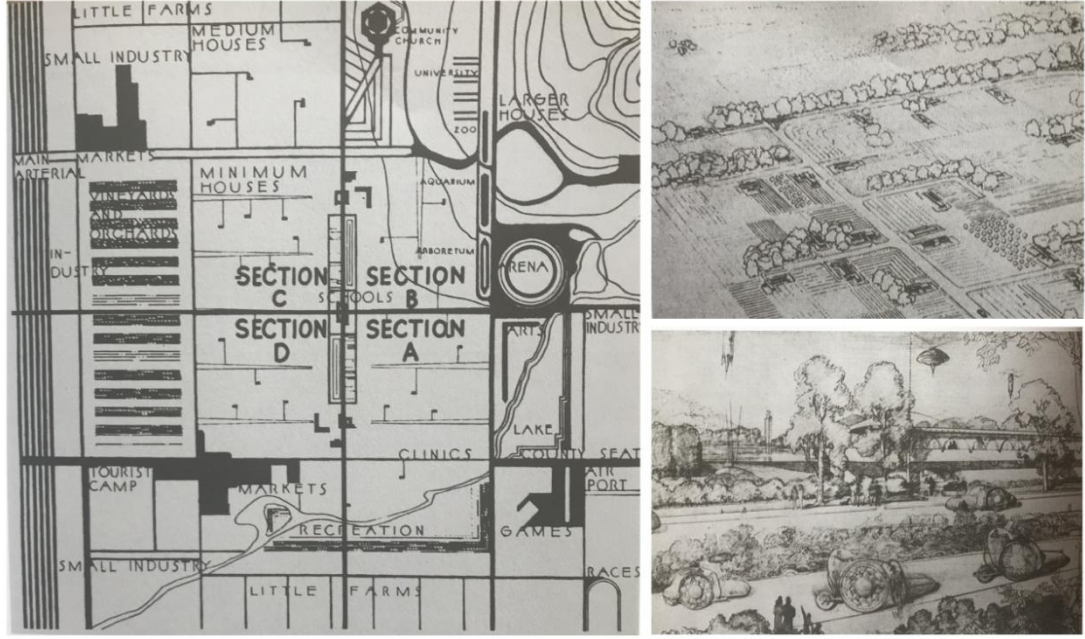

Şekil 3.5. Le Corbusier Işınsal Kent Modeli

Frank Lyod Wright, sanayi kentinin sorunlarının, ancak kesin bir doğaya dönüş felsefesi ile aşılabileceğine inanıyordu. Bu bağlamda kentle kıyı iç içe barından bir planlama anlayışı geliştirmiştir. Doğayla içi içe pitoresk bir estetik anlayışına sahiptir. Wright'ın tasarımı, Le Corbusier'in aksine, az katlı yapılarla, daha fazla yeşil alanı içermektedir. Izgara planlı bir yapılaşma ön görmüştür. Toprak reformu ve otomobil sahipliği, yapılaşmanın önemli belirleyici faktörleri olmuştur.

Broadacre City kentliye, demokratik bir yaklaşımla, kentte eşit kullanım alanları sunmaktadır. Kişiler bu alanlarda kendi kullarımlarına uygun tasarımlarla yapılaşmakta özgürdürler. Kentte çeşitliliğin, estetik bir çevre oluşturacağı öngörülmektedir. "Wright'ın organik mimari prensipleri kişilere sunulan ürünün her zaman iyi tasarım ürünü olmasını sağlar. Zaten bu ideal toplumda kişiler kötü zevk sahibi olamayacağından çevre kalitesi yüksektir" (Gürel Üçer, Z.A. - Yılmaz, G. 2004).

"Mimarlık, şehircilik, ekonomi ve politikayı kapsayan geniş ilgi alanlarına rağmen, Ebenezer Howard, Frank Llyod Wright ve Le Corbusier'in düşüncelerinin odağı ve ifade şekli, ideal kent planlarıydı" (Fishman, R. 2016). Bahçe şehir, ışınsal kent ve broadacre city, kenti kendi dinamikleri çerçevesinde belli başlı işlevlere göre planlamayı, planlama disiplinine kazandırmıştır. Günümüz kent planlaması ve tasarımının düşünsel altyapısı bu kuramlara dayanmaktadır.

Şekil 3.6. Broadacre City, Frank Lyod Wright

3.1.1.2.Şikago Okulu Kuramı

Park, Wirth, Burgess ve McKenzie gibi kuramcılar, Amerika'nın Şikago kentinin şehirleşme sorunları üzerine bir takım çözüm önerileri geliştirmişlerdir. Kentleşmeyi bir modernleşme süreci olarak ele alan bu kuramcılar "Şikago Okulu"nu oluşturmuşlardır. Şikago okulu, toplum yapısının kentleşme ile dönüştüğünü öne sürmüştür. Bu bağlamda, toplum yapısını inceleyen, şehir sosyolojisi kavramı ortaya çıkmıştır. Fiziki çevre ve toplumun uyumu önemli tartışma konularından birini oluşturmuştur.

"Bu kuramcılar, bireylerin davranışları ve değerlerinin, çevrenin oluşumunu etkilediğini öne sürmüşlerdir" (Türk, S.M. 2015). Kentin, bir kültür ürünü olduğunu ve kültürün kentlerde yapılı çevreyi şekillendirdiğini belirtmişlerdir. Kentleri insanların habitatı olarak değerlendiren bir bakış açısı ile belirli grupların kentlerdeki yer seçim kararlarını, bu grupların bir birleri ile ilişkilerinin, mücadelelerinin kentleri dönüştürdüğünü savunmuşlardır.

Şikago okuluna göre, kentsel mekan ve toplum yapısının karşılıklı bir etkileşimi ile yapılı çevrenin estetiği oluşmaktadır. Bu bağlamda, kentlerin planlanmasında, insan faaliyetlerinin analiz edilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Kendinden önceki kuramcılar, yapılı çevre toplum yapısının şekillendirilebileceği görüşüne karşın, toplum yapısının fiziki çevreyi şekillendirdiği görüşünü ileri sürmüşlerdir.

3.1.1.3.Marksist Kuram

“Marx’a göre kentte görünen şey, kentin kendisi değil, kapitalist üretim süreçleri ve ilişkileridir” (Türk, S.M. 2015). 1970’li yıllarda kentler, uluslar arası ekonomik ilişkilerle, sermayenin dünyaya açıldığı merkezler olarak nitelendirilmişlerdir. Bu dönemde ortaya çıkan ekonomik kriz ile kentlerde sermaye yeniden yapılanma içine girmiştir. Marksist kuram, kentleşmeyi, 1970’li yıllardan sonra, kapital birikim süreçleri ile açıklayan yaklaşımları öne sürmüştür.

Castells, Lefebvre ve Harvey, kenti, kapitalist sistemin sermaye ilişkileri üzerinden ele almışlardır. Bu kuramcılar, kentte bütün işlevler ve hizmetlerin sermaye çevresinde toplanıp, kırsal alanın kendi kaderine terk edilmesiyle, kır ve kent ilişkisinin giderek ayrıştığına dikkat çekmişlerdir. Bu durumun kentleri giderek cazibe merkezi haline getirmesi ile kentler, farklı sınıfsal tabakaların olduğu, bu sınıfların biçimlendirdiği ve dönüştürdüğü yaşam alanlarına dönüşmüşlerdir.

Kentlerin uluslar arası ilişkiler çerçevesinde, küreselleşme bağlamında, yapılaşmasının şekillendiğini söyleyen Marksist kuramcılar, kentlerin planlamasında sadece kentin fiziki bileşenleri değil, sosyal ve ekonomik bileşenlerin de önemine dikkat çekmişlerdir. Dünya ekonomisinde belirleyici hale gelen kent mekanlarının iç yapılarında da bir takım farklılaşmaların ortaya çıkmaya başlamasıyla, kentleşmede iletişim olanaklarının da etkisine değinmektedirler. Kentlerde üst ve alt gelir gruplarının yer seçimlerine göre, iletişim, altyapı, ulaşım gibi kentsel hizmetlerin kentsel mekanda şekillenmektedir. Kentlerin kapitalist sisteme göre biçimlenmesi ile kent içerisindeki sosyal mekansal ayrışmalar oluşmaktadır. Böylelikle kentler bütüncül bir yapı yerine parçalı bir yapı sergilemektedirler.

Marksist kurama göre, yapılı çevre sermaye ilişkileri üzerinden şekillenir. Kentsel alan kapitalist sistem içerisinde metalaşmıştır ve estetik kaygıların ticari yönde ele alındığı bir anlayış hakimdir. Kentsel mekanın, sermaye ilişkileri ve ekonomik kaygıların yönlendirmesiyle biçimlenmesi sonucu, kentsel mekanın estetiğinin oluşur.

3.2.Kentsel Mekanın Estetik Değerleri

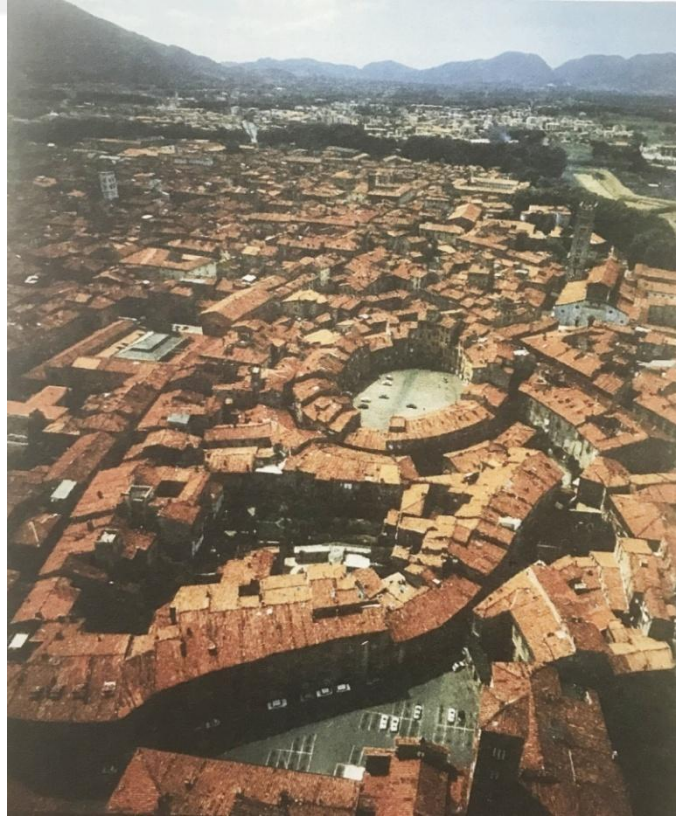
“İçinde bulunulan yer anlamındaki “mekan” geniş anlamda, insanın çevreden belli bir ölçüde ayrılarak içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli, boşluk ve sınırları algılanabilen uzay parçası olarak tanımlanabilir” (Sözeri, M. 2010). Mekan içerisinde

barındırdığı, maddi nesneler ve insani davranışlarla birlikte var olur. Kentlerde insan ihtiyaçları doğrultusunda, toplumsal örgütlenme ile kentsel mekanlar oluşur. Ulaşım, ticaret, çalışma, dinlenme, barınma vb. bir çok kentsel işlevin kurgulanması kentsel mekanları oluşturur. Kentsel mekanlar, o kentte yaşayan ve ya oraya etki eden binlerce kararın ürünüdür.

Kentsel mekanlar, kullanım niteliklerine göre, kamusal alanlar, özel alanlar, yarı kamusal, yarı özel alanlar olmak üzere sınıflara ayrılırlar.

Kentsel mekanlar erişilebilirliği yüksek, toplumun her kesiminden bireylere hitap eden, konforlu alanlar olmalıdır. Bireyler bu alanlarda sosyalleşir, kendini ifade etme fırsatı bulur ve toplum bilincini oluşturur. Kentsel mekanların nitelikleri, toplumun yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Günümüzde biçimlerin, renklerin, kullanılan malzemelerin niteliğine bağlı olarak, tasarlanan ortamların, insan üretkenliği üzerinde yararlı etkileri olduğu bilinmektedir. “Tasarlanmış nesneler gibi kültürlenmiş insanlar da toplumsal ve mesleki olarak daha iyi bütünleşir, senkronize olur ve ortak bir bilinçte buluşur”(Baudrillard, 2004:135 aktaran: Sözeri, M. 2010). Kentsel mekana ruhunu veren beğeni bu ortak bilincin ürünü olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda kentler toplumların aynası gibidir.

Şekil 3.7. Piazza del Anfiteatro, Toscana

“Kentsel görünümler, diğer pek çok rolünün yanı sıra; algılanması, hatırlanması ve zevk alınması gereken görünümlerdir” (Lynck, K. 2010). Kentsel mekanın estetik değerleri, kamusal alanlar, peyzaj düzenlemeleri, kent mobilyaları, sanat eserleri ve mimari yapıların bir araya geldiği bir kompozisyonun ürünü olarak oluşur. Birbirini estetik açıdan tamamlayan uygun bileşenlerle, kentsel mekanda estetik yaratılabilir. Bu bileşenlerin, uyumu, bütünlüğü harmonisi kentsel mekanlara ruhunu vermektedir. Mimarların, plancıların, tasarımcıların, sanatçıların, sosyologların, ekonomistlerin, tüm kentlilerin kamu yararı gibi ortak bir payda çerçevesinde, kamusal alanlara katkı sağlaması ile estetik değerlere sahip kentsel mekanlar yaratılabilir.

“Endüstri öncesi dönemlerde ele alınan kent tasarım ilkeleriyle, günümüzde egemenliğini sürdüren işlevselci kent tasarımı yaklaşımları arasındaki tutum farklılıkları, kent olgusunun eleştirel bir gözle yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymakta, modern sonrası(post-modern) akımının tezleriyle de kentin morfolojik bütünlüğü, anlam boyutu ve ölçek dengesi sorunsalı meydana gelmektedir” (Karaman, A.1989). Bu bağlamda kentlinin, kenti bir estetik bütünsellik içerisinde algılamasını sağlayacak unsurların yeniden ele alınması gerekmektedir.

3.2.1.Kamusal Alan

Kamusal alan, hem fiziki bir somut mekanı tanımlayan, hem de siyasi erkin yetki alanını tanımlayan soyut bir alan anlamında kullanılır. Mimaride ve planlamada, kamusal alan, fiziki mekan anlamında kullanılmaktadır.

Kişiye ait özel alanların dışında kalan, insanların bir araya geldiği, sosyalleştiği, kutlamalar yaptığı, protestolar gerçekleştirdiği, din, dil, ırk ayrımı gözetmeden herkesin kullanımına açık alanlar, kamusal alanları oluşturur. Kamusal alanlar kentsel süreklilik çerçevesinde, bir birine bağlanan, mekanları tanımlayan, tamamlayan ve insanlarla organik bağ içerisinde olan mekanlardır. Caddeler, sokaklar, meydanlar, parklar, ticaret ve alışverişi barındıran mekanlar, kamu binaları, kamusal alanlardır. Kamusal alanların kent içerisinde uygun biçimlerde yapılması, kent estetiği oluşturması açısından önemlidir.

Kamusal alanların uygun biçimlerde olabilmesi için gereken şartlar;

- Kamusal alanda tamamlayıcılık: Fiziksel mekanda yol, yapı, meydan öğelerinin birbirlerini malzeme, renk, teknik açıdan tamamlayıcı durumda olması demektir. Bu durum aynı zamanda sosyal açıdan da kamusal mekanı desteklemektedir.

- Kamusal alanı zamana uygunluğu: Bu kamusal alanın yeniden üretimi değil, mekan kimliklerinin bulunması, güncel ihtiyaç ve kullanımlarla birlikte değerlendirmesi demektir.
- Kamusal alanın kimliği.
- Kamusal alanın bütünlüğü ve devamlılığı (Gökgür, P. 2006).

Şekil 3.8. Pompidou Kültür Merkezi, Paris

Kamusal alanlardan canlı, erişilebilir, güvenli, konforlu, belirli bir kültürel kimliği yansıtan, farklı aktiviteleri barındıran, insanlara toplanma fırsatları yaratan mekanlar olması beklenir. Kent içerisinde belirli bir kurgu içerisinde konumlanmış, içlerinde farklı aktiviteler barındıran kamusal alanlar, o kenti daha yaşanılabilir kılmaktadır.

Kentsel mekanlar mülkiyet esasına göre, kamusal alan ve özel alan olmak üzere ikiye ayrılırlar. Kişilerin mülkiyetinde olan kentsel alanlar, özel alanlardır. Kişiler mülkiyetine sahip oldukları, arazi, arsa, parsel, yapı gibi özel alanlarda, o alanlar için belirlenen yasalar çerçevesinde istediklerini yapmakta özgürdürler.

Özel alanlarda bazı durumlarda kullanım ve işlev açısından, kamusal alanlarla iç içe geçmektedirler. Bu gibi alanlar da, fonksiyonlarına göre yarı özel alan, yarı kamusal alan olarak nitelendirilmektedirler. Mimari yapıların cepheleri de bu bağlamda özel alan ile kamusal alan arasında bir ara yüz oluşturmasından dolayı, yarı özel ya da yarı kamusal alan olarak değerlendirilebilir. Bu alanlar kent içerisindeki mekansal organizasyon ile kentin ambiyansını oluşturur. Kamusal ve özel alanların kent içerisindeki uyumu ve bütünlüğü kentte, estetik kentsel mekanların oluşmasını sağlar.

Kamusal alanların, fiziksel mekanlarının kalitesi, içerdği aktiviteler, insanların bu alanları maksimum verimde kullanmaları açısından önemlidir. Bu alanların kalitesi toplumun da yaşam kalitesini arttırdığı gibi, toplum yapısının da şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Günümüz kentlerinin sınıfsal farklılıklarını ortadan kaldırmak için kamusal alan tasarımı önemli bir araçtır. Bu bağlamda mimarlara, plançılara ve tasarımcılara, kamusal alanların şekillenmesinde büyük sorumluluklar düşmektedir.

3.2.1.1. Yollar

Yollar kent içinde erişimi sağlayan, sokaklar, caddeler, tramvay yolları, su yolları, kanallar vb. kamusal alanların bütününden oluşur. Yollar taşıt ve yaya kullanım özelliklerine göre fonksiyonel olarak farklılıklar gösterirler. Fonksiyonlarına göre yolların yapısal ve biçimsel özellikleri oluşur. Yolların yapısal ve biçimsel özellikleri, kent estetiğinin önemli bileşenlerini oluşturur.

Kentsel imge ve kimlik oluşturulması açısından kent içi ulaşım akslarının nitelikleri önemlidir. “Görüntü kirliliğinden arındırılmış bir kentsel çevredeki sokaklar, döşeme kaplamalarıyla, üzerine yerleştirilmiş kent mobilyalarıyla, sokağı çevreleyen binalarla uyumun ve doku bütünlüğünün olduğu, huzurlu bir geçiş alanı sunar” (Çelikyay, H.S. 2017). Bu değerlere sahip caddeler ve sokaklar, kullanıcıların vakit geçirmekten haz aldıkları, kullanmayı tercih ettikleri kentsel mekanlar oluşturur.

Şekil 3.9. Kentin Ruhunu Yansıtan Kamusal Alanlar

Kent içi ulaşım yolları olan sokaklar ve caddeler, kentlilerin kullanımını kolaylaştırıcı nitelikte olmalıdırlar. Sokakların kentte yaşayan yaşlılar, gençler, çocuklar, engelliler gibi farklı grupların kullanabileceği özelliklere sahip olması gerekmektedir. Sokaklarda taşıt yaya ilişkisinin düzenlenmesi kentlerin iyi organize edilmesi ve erişilebilirlik açısından önemlidir. Erişilebilirliğin yüksek olduğu kentsel mekanlar, yaşam kalitesini arttırmaktadır. Kentlileri yaya ulaşımına teşvik eden sokak

düzenlemeleri, insanların karşılaşma imkanlarını artırır, toplumun sosyalleşmesine katkıda bulunur, kamusal alanın oluşmasına katkı sağlar.

3.2.1.2.Meydanlar

Tarih boyunca farklı kültürler için önemli bir yere sahip olan meydanlar, insanların bir araya geldiği, sosyalleştiği, kutlamalar yaptığı, protestolar gerçekleştirdiği, kentin en işlevsel kamusal alanlarıdır. Hem fiziksel hem sosyal aktivitelerin gerçekleştiği meydanlar, kentsel süreklilikte bir birine akan mekanların içerisinde bir diğer mekana akışı sağlayan düğüm noktalarıdır.

Meydanlar toplumla organik ilişki içerisinde olan, insanlara bir araya gelme, günlük problemlerini tartışma, alış veriş yapma gibi olanaklar sunan kent içi en önemli birleştirici unsurdur. Bu bağlamda meydanların, kentlilerin bu alanlarda en konforlu şekilde vakit geçirmelerini sağlayan mekansal organizasyona sahip olmaları gerekmektedir. Meydanların barındırdığı çeşitli aktiviteler, meydanların çekiciliğini ve kullanımını arttırmaktadır. Meydanların yapısal çevresinin taşıdığı estetik değerler de bu alanların çekiciliğini arttırmaktadır.

Şekil 3.10. Siena Meydanı, Sultanahmet Meydanı, Brüksel Meydanı

“Kültürel boyutun tanımlayıcı unsuru sürekliliktir. Nitekim güzel diye nitelendirdiğimiz bütün açık kentsel alanlarda bu kültürel sürekliliği yakalamak mümkündür” (İnceoğlu, N. – İnceoğlu, M. – Şener, H. – Yıldızcı, A.C. 1989). Meydanlarda da kültürel süreklilik, bu alanların geometrilerinde ve barındırdığı fiziki unsurların biçimlenişlerinde sağlanmalıdır. Kültürel süreklilik içerisinde yapılan kentsel açık alanlar hem kent estetiği açısından değerli alanlar hem de kullanıcılar için aidiyet duygusunun oluştuğu, güvenlik hissi veren alanlardır.

Meydanların tasarımında kullanılan, zemin kaplamaları, kent mobilyaları, peyzaj öğeleri ve meydanı çevreleyen yapıların, malzeme, form ve biçim açısından bir birini tamamlaması estetik açık kentsel kamusal mekanlar yaratılması açısından

gereklidir. Meydanın barındırdığı fonksiyonlara göre bu öğelerin tasarlanması, meydan içerisinde konumlandırılmaları, meydanların tasarımı açısından önemlidir.

3.2.1.3. Peyzaj Alanları

Sanayi devrimi ile modernleşen kentler, giderek betonlaşmış, insan doğa etkileşimini koparmıştır. Doğayı yeninden insan yaşantısına adapte etmek modern kent kuramlarından beri, kentleşme ile ilgili önemli konulardan biri olmuştur. Değişen kent yaşamına, modern kent planlaması ile rekreasyon alanları dahil edilmiştir. İnsanların, çalışma zamanı dışında kalan boş zamanlarını geçirebilecekleri, dinlenebilecekleri parklar, bahçeler, yapay göller gibi kamusal alanlar kentlerde oluşturulmaya başlanmıştır. Bu alanların tasarlanması peyzaj mimarlığı altında ayrı bir disiplinin konusu olmuştur. New York Manhattan'da Central Park ve Londra'da Hyde Park, dönemin önemli peyzaj düzenlemelerine örnek olarak verilebilir.

Şekil 3.11. Solda Central Park, N.Y. Sağda Hyde Park Londra

Doğanın insan psikolojisi üzerindeki olumlu etkileri, kentlerde yeşil alanların yaratılmasını gerekli kılmaktadır. Kent estetiğinin önemli bir bileşeni olan, park ve bahçeler gibi peyzaj düzenlemelerinde, ağaçlar, bitkiler, su öğeleri, doğal taşlar, doğal formlar, peyzaj öğeleri olarak sıkça kullanılmaktadır.

“Günümüzde Chicago’daki Millenium Park örneği karma kullanımlarıyla, çağdaş, yenilikçi bir kentsel peyzaj düzenlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burası aynı anda hem park, hem açık hava müzesi, hem kültür merkezi ve hem de performans mekanıdır. Millenium Park mimarlık, heykel, planlama ve peyzajın benzeri görülmemiş bir kombinasyonunu sunar” (Gilfoyle, 2006 aktaran: Bakçay Çolak, E. 2010).

Şekil 3.12. Millenium Park, Chicago

Kentlerde peyzaj sadece, parklar, bahçeler, yollar gibi kamusal alan düzenlemeleriyle oluşturulmaz. Kentlerin çevresindeki, bir takım doğal oluşumlar da kentsel peyzajı oluşturur. Kentin çevresindeki, dağlar, ormanlar, akarsular, göller, denizler, doğal peyzaj öğeleri olarak değerlendirilir. Bu alanların, korunması, kentle görsel ve fonksiyonel anlamda bütünleşmesi, kentsel peyzaj açısından önemlidir.

Kentlerde peyzaj düzenlemeleri sadece, çevreyi peyzaj öğeleriyle süslemek olarak değerlendirilmemelidir. Peyzaj kent yaşamının bir parçası olarak kamusal alan kurgusunun içerisinde yer almalı, kentle bütünleşmelidir. Böylelikle kent estetiğine değer katılabilir.

3.2.1.4. Kent Mobilyaları

Kent mobilyaları, kamusal alanda ihtiyaç duyduğumuz fonksiyonları yerine getirmek için kullanılan eşyalardır. Banklar, duraklar, telefon kulüpleri, çitler, bariyerler, aydınlatma elemanları, çöp kutuları, rögar kapakları, trafik işaret elemanları gibi birçok farklı eşya kent mobilyası olarak nitelendirilmektedir. Bunlar fonksiyonları dışında, kentlere kişilik kazandıran elemanlardır. “Kent mobilyaları, kentsel yaşamı daha zevkli ve anlamlı kılmaya, kentsel konfor ve kentsek estetik yaratmaya da olanak verirler” (Çubuk, M. 1989).

Kentleri bir mimari yapı gibi ele alırsak, kent mobilyaları kentin detaylarını oluşturmaktadır. Detaylarda sağlanan güzellik, beraberinde bütünü de güzelliğini getirir.

Şekil 3.13. Kentsel Mekanda Kent Mobilyaları

Endüstriyel tasarım ürünleri olan kent mobilyalarının yapımında kullanılan malzemeler, bu mobilyaların kent içerisinde kullanıldıkları yerler, kent estetiği açısından önemlidir. Yere özgü tasarlanan kent mobilyaları, kentsel mekanı karakterize eder ve mekanda estetik bir bütünlük sağlanmasına katkıda bulunur.

3.2.1.5.Sanat Eserleri

Sanat, toplumun duygu ve düşünce dünyasını geliştiren en önemli unsurlardan biridir. Sanatın müzeler, galeriler gibi kapalı, belirli zamanlarda kullanılabilen alanların dışında, sergi mekanlarının yaratılması, sanatın yaygınlaşması ve toplumun sanatla iç içe olması açısından önemlidir. Kentsel mekanlar, sanatın insanların yaşamlarına katkı sağlayabileceği, yaşamın güzelliğinin iletilebileceği sergileme mekanlarının başında gelmektedir. Bu bağlamda resim, müzik, performans ve plastik sanatlar kent mekânını, hem sanatın icra edildiği, hem de sergilendiği alanlar olarak kullanılmaktadır.

Gündelik yaşamda, sanat eserleriyle ilgi kuran toplumlar, anlam ve biçim sorgulamalarıyla düşünce dünyasının sınırlarını genişletir, yaratıcılığını geliştirir, çevresiyle ilişki kurmaya başlar. Toplumu sosyal ve kültürel anlamda geliştirir ve toplumda ortak bir bilinç oluşmasını sağlar. Bu nedenle sanat eserlerinin sergilenebileceği en faydalı yerler, sokaklar, meydanlar, parklar gibi kamusal alanlardır.

Sanat yapıtları kent içerisinde, yeni mekanlar yaratarak, kamusal alanları dönüştürür. Kamusal alanda sanat eserleri, fiziksel çevre ile kurdukları bağ ile,

mekanları daha tanımlı kılar, o mekanlara kimlik kazandırır. “Kent mekanının fiziksel yapısıyla kurulan ilişkiyi yapının malzemesi, formu, hacmi, yerleştirilme biçimi belirler” (Bakçay Çolak, E. 20010). Bunun en iyi örneklerinden biri olarak, Anish Kapoor’un Chicago Millenium Park için tasarladığı “Bulut Kapısı”, sanat eserinin, form, malzeme, boyut, konumlandığı alan ve yansıtıcı yüzeyinde ufuk çizgisini bükmesiyle, ziyaretçilerine farklı bir deneyim sunmaktadır.

Şekil 3.14. Bulut Kapısı Chicago, L'axe Majeur Paris

Sanat eserleri kentsel mekanda sadece süsleme ögesi olarak düşünülmemelidir. Eserler o mekanla kurduğu biçimsel, tarihsel ilişki ve izleyicide bıraktığı anlam bütünlüğünde ele alınmalıdır. Mekanla bütünleşmiş, onun bir parçası olmuş sanat eserlerinin insanlarda yarattığı olumlu etkilerin dışında kent estetiğine de katkı sağladığını söyleyebiliriz. Sanat eserleri estetik bir kentsel mekan yaratmak için önemli bir araçtır.

Kentsel mekanda sanat aktivitelerinin yoğunluğu, sanatın yaygınlaşmasıyla birlikte sanat ve sanatçının desteklenmesi, sanatın uygulama alanlarının genişlemesine katkı sağlar. Toplumsal hayatta yaygınlaşan sanat aktiviteleri ile sanatın, mimarlık, planlama, mühendislik gibi yapıları çevremizi biçimlendiren mesleki alanları da etkilemesiyle, estetik bir kentsel mekan yaratılabilir.

3.2.1.6. Mimari Yapılar

“Mimarlık bütün bir çevrenin görünür kılınmış biçimidir” (Lynck, K. 2010). Yapılı çevremizi şekillendiren mimari yapılar, kent estetiğinin en önemli unsurunu oluştururlar. Kentlerde planlı ve duyarlı yapılaşma, kentlerin imajı ve kimliğine olumlu katkı sağlar.

Kullanıcılar, mimari yapıların, sağlam, kullanışlı ve güzel olmasını beklerler. Mimari yapıların, sahip olması gereken bu değerlerin niteliklerine göre, mekansal kalite

parametreleri oluşur. Mimaride sağlamlık yapı teknolojisi ve iyi mühendislikle sağlanırken, güzellik mimarın yaratıcılığıyla ve sanatsal bakış açısıyla sağlanır. Mimari tasarımda kullanılan, formlar, boyutlar, oranlar, malzemeler, renkler ile belirli bir estetik anlayışla, güzellik oluşturulmaya çalışılır. Bunun yanında yapının, mekanla kurduğu bağlam ilişkisi de estetik bütünün bir parçasını oluşturur. Tüm bu bileşenler kent estetiğinin, mimari tasarım boyutunu oluşturur.

Şekil 3.15. Sol Üst Paris Sokakları, Sağ Üst Viyana Sokakları, Sol Alt Amsterdam Sokakları, Sağ Alt Roma Sokakları

“Çevre dokuda yoğun olarak bulunan malzeme ile uyum sağlamak ya da yerine göre zıtlık oluşturmak, mekanın ölçeğine göre yapının hacmine karar vermek, mekan içerisinde yatay ve dikey formların dağılımına göre tasarım yapmak hem mimarlık hem heykel sanatının hem mimarlığın profesyonellik gerektiren incelikleridir” (Bakçay Çolak, E. 2010). Bir mimari yapı, plastik bir sanat eseri gibi estetik bir bütüne sahip olmalıdır. Sanat ve mimarlıkta benzer duyarlılıklarla, birbirini tamamlayan, estetik değerler yaratılabilir. “Mimarlık ve kent tasarımında estetik, bir süs ve ya fazladan bir özellik değildir. Estetik tasarımın bir özelliğidir” (Enön, Z. 1991).

Mimari yapının belirli bir kültüre ve fiziksel çevreye göre tasarlanmış olması, estetik bir kentsel mekan yaratılması açısından önemlidir. Bu çerçevede tasarlanan, açık kentsel mekanları çevreleyen yapıların biçimleri, o mekanları daha tanımlı

yapmaktadır. Mekanik dokulu tek düze yapılar yerine, belirli üsluplar içerisinde, kendi detaylarını barındıran, birlikte o üslubu ortaya koyan yapıların yer aldığı alanlar, kentte estetik ve imgeyi oluşturur. “Binaların gruplar halinde düzenlenmesi, mekandaki binaların bireysel pozisyonları, iç ve dış mekan arasındaki ilişki ve bina tasarımına ait detaylar, mimaride kentsel mekanda bir üslup birliği sağlanması açısından önemlidir” (İnceoğlu, M. – Aytuğ, A. 2009).

“Mimari yapıların, giriş çıkış yerleri ve kotları, işlevsel ilişki ve bağlantıları ile yarattıkları etkinlik ve yoğunluk kadar, yine bu yapıların renk, tekstür ve malzemeleri ile en önemlisi ayrıntıda tüm ölçü ve oranları, içinde yer aldıkları ya da çevreledikleri kentsel mekanı biçimlendirir, oluşturur, yoğunluk ve işlev kazandırır ve onu karakterize ederler. İşte bu nedenle yapıların ayrıntıda düzenlenmeleri, kent mekanının düzenlenmesinden ayrılamaz, ondan soyutlanamaz” (Karaman, A. 1989). Kentsel mekanlar bu çerçevede, bütüncül bir yaklaşımla, estetik değerlere sahip mekanlara dönüşebilirler. Bu mekanlar beraberinde toplumun da beğeni düzeyini yükselterek, kentsel mekandaki yeni gelişmelere, güzellikler katılmasını sağlar.

Kentsel mekanların biçimlenmesinde en etkin karar gruplarını mimarlar ve planlılar oluşturur. Kentteki yapılaşma kararlarının verildiği planlama çalışmalarında, mimari biçimlenmenin göz önünde tutulması gerekmektedir. İki boyutlu imar planına indirgenen planlama çalışmaları, mimari tasarımın kent estetiğine katkısını sınırlandırmaktadır.

3.3.Kentsel Mekanda Cephe Düzeni

Kentsel mekanda, çoğunlukla özel alanlara dahil olan mimari yapıların, kamusal alanlarla sınırlarını cepheler oluşturur. Yapılar cepheleri ile kamusal alana katılırlar. Cepheler yapıların kamusal alanlardaki yüzüdür. Yapıların cephelerinde kullanılan malzemeler, renkler, oranlar, yapı elemanları kentsel çevrenin karakterinin oluşumunda oldukça etkilidir. “Cepheler, kentsel mekanlara dair imgenin ve o kimliğin oluşmasına katkı sağlayan en önemli faktörlerdendir. Toplumun kişiliğinin bir belirtisidir cepheler, toplumsal farklılıklar cepheler ile kente yansır” (Konuk, G. 1989). Bu bağlamda toplumsal ve kentsel mekandaki değişimler en belirgin şekilde cepheler üzerinden okunabilmektedir.

Kamusal alanların estetik niteliklerinin en önemli bileşenlerinden birini onları çevreleyen yapı gruplarının cepheleri oluşturur. Kentsel mekanlarda, cephelerin okunabilirliği ve tutarlılığı, kamusal alanlarla kurduğu ilişki, anlam bütünlüğü

yaratılması açısından önemlidir. Cepheler, yapılar özelinde tasarımın önemli bir parçası iken, kent dokusunun oluşumunda da etkisi büyüktür.

Şekil 3.16. Hafencity Hamburg / Almanya

Cepheler kentsel mekanda, kamusal ile özel mekanlar arası geçişleri sağlayan bir ara yüz niteliğindedir. Bu bakımdan cephelerin kamusal mekanlardaki fiziki elemanlar ile kurduğu ilişki önemlidir. Kentsel mekanın estetik değerleri, bu değerleri oluşturan bileşenlerin bir birleriyle olan ilişkisi ve yarattığı bütünlük ile oluşmaktadır. Bu ilişkiler bütünü sonucu kentlerin görünüşleri oluşur. “Kentsel imgeyi oluşturan uyumun bozulmaması için, bir yapının kendisinin, diğer yapılarla uyumsuz olmaması gereğini doğurur. İşte cephe düzeni kentsel düzenden inerek, yapılar arası düzeni bağlayan bir sistem olmaktadır” (Konuk, G. 1989).

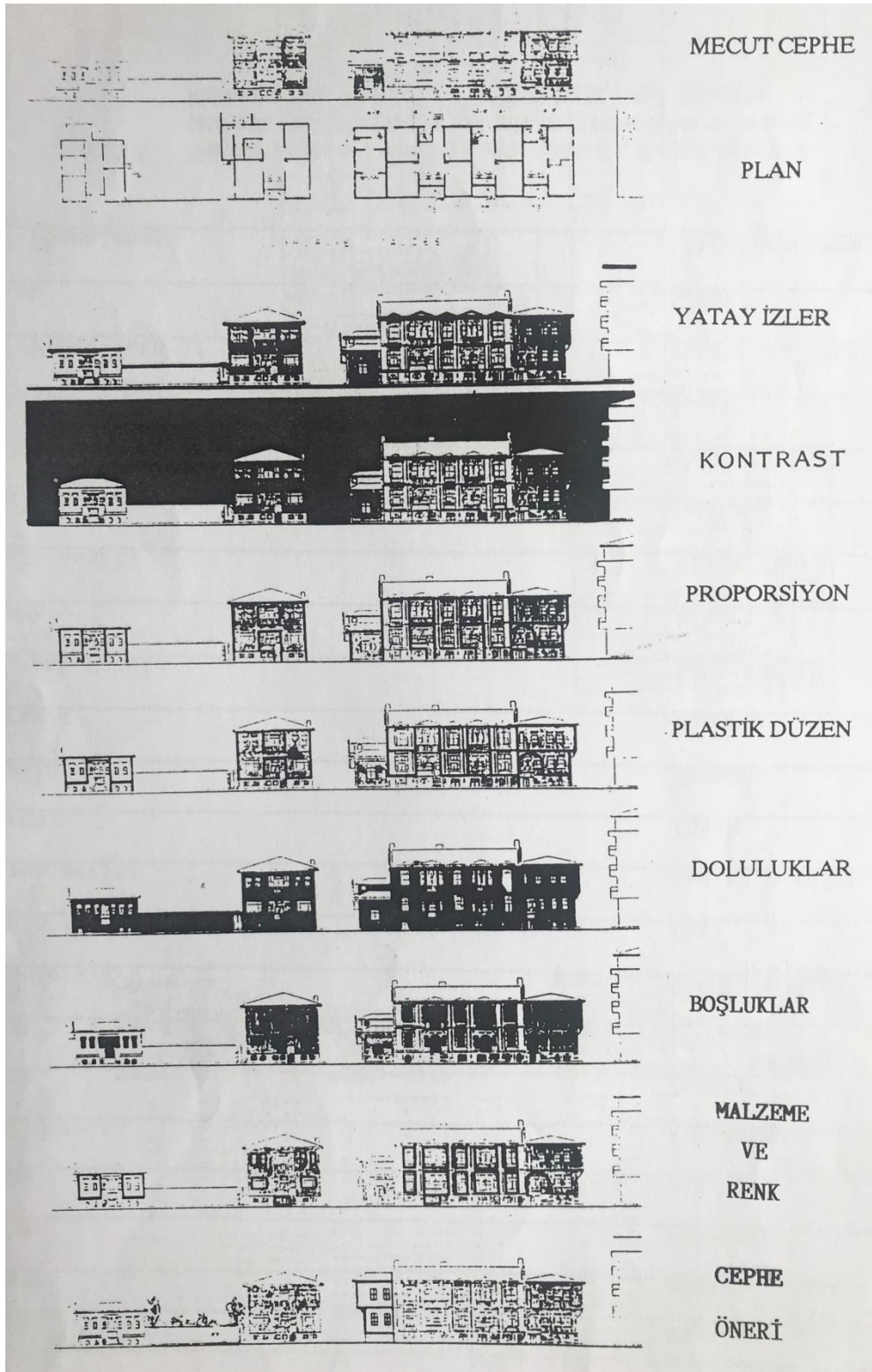

Şekil 3.17. Amsterdam Bina Cepheleri / Hollanda

Kentler, geçmiş, bugün ve gelecekteki görünüşleri ile insan zihninde belirli imgeler yaratmaktadır. Bu imgeler devamlılık arz eden bir gelişme içerisinde oluşmaktadır. Mimarlar ve kentsel tasarımcılar, bu gelişmeleri yönlendirirken, estetik değerlere sahip kentsel mekanlar yaratmak için, kente dair anlamları iyi çözümlemelidirler. “Fiziksel çevreler bünyesinde taşıdığı işaret ve dolayısıyla anlamlar açısından bir dil birliği içerisinde ise algılayan için kolayca kodlanıp kavranabilmektedir” (Karaman, A. 1991). Bu şekilde kavranabilen kentsel mekanlar, kullanıcılar için huzurlu, güvenli, vakit geçirmekten zevk alınan mekanlar olmaktadır.

“Bir kentte uyum gereklidir. Yapıların çevre koşullarına uyması, belki onu aynı zamanda güzel de gösterecektir. Çevreye uygun yapılmış bir yapı topluluğunda tek tek binalar da bir birlerine uyum sağlayacaktır” (Enön, Z. 1991). Uyum, estetik bir çevre oluşturmak için, önemli bir koşuldur. Bina cepheleri, cephe üzerindeki bileşenlerin kendi içerisindeki ve çevresiyle uyumu ile kent estetiğine katkı sağlayabilir.

Bina cephelerinin, yatay izlerinin, proporsiyonlarının, doluluk-boşluklarının, plastik düzenlerinin, kontrastlarının, malzeme ve renklerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak tasarlanması ile kentsel mekanda bina cephelerinin ortak bir dile kavuşması sağlanabilir. Ortak bir dile sahip cephelerle çevrelenmiş kentsel alanlar, estetik değerlere sahip kentsel alanlardır.

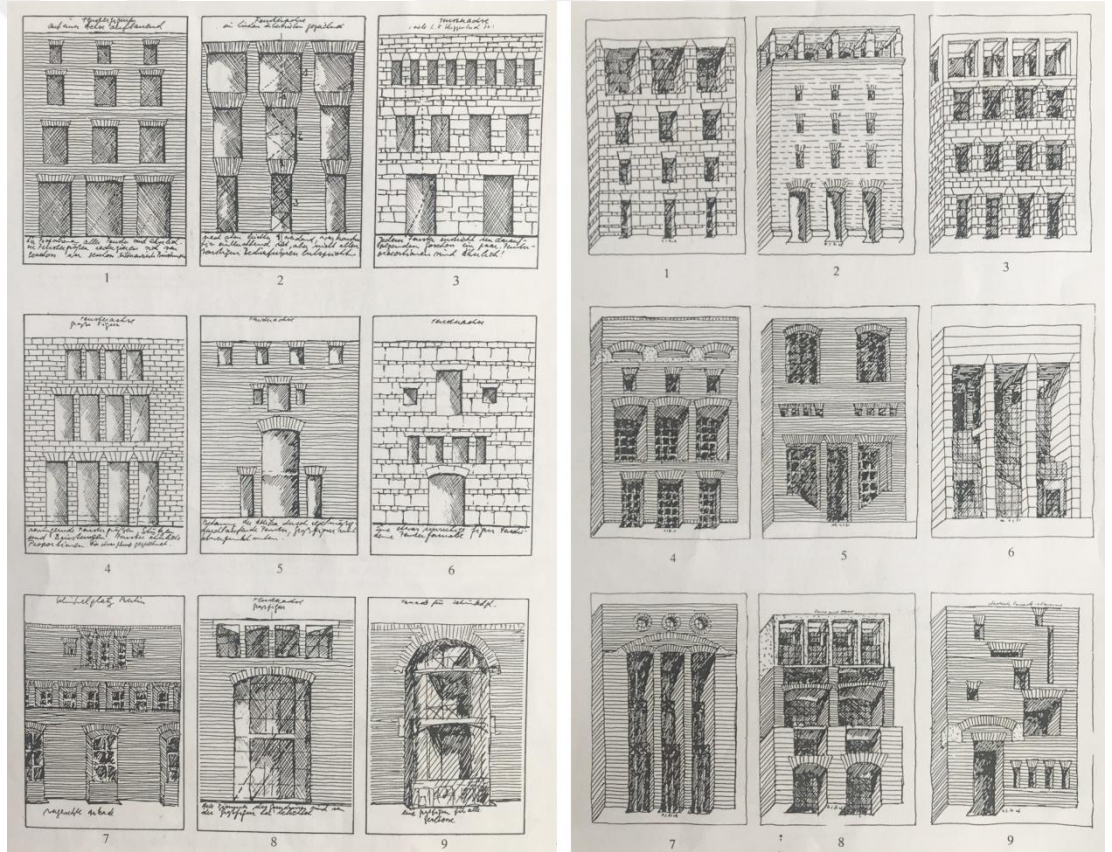
Şekil 3.18. Cephe Örüntü Dili Çözümleme Sistematığı / Edirne

Kentsel mekanda cepheler, yapısal ve biçimsel nitelikleri ile kentsel mekanı biçimlendirirler. Yapısal olarak, binanın barındırdığı fonksiyonların gerekliliğinden doğan boyutsal nitelikler ele alınırken, biçimsel olarak, genel olarak malzeme ve

renk üzerinden değerlendirilebilir. Cepheler yapısal ve biçimsel niteliklerinin kompozisyonu olarak oluşmaktadır.

3.3.1.Cephelerin Yapısal Özellikleri

Belirli ihtiyaçlar doğrultusunda inşa edilen yapılar, kullanım amaçlarına, yapılaşma ile ilgili yasal düzenlemelere, inşa edildikleri yere göre, bir takım görünümler kazanırlar. Yapının fonksiyonu bu görünümünün oluşmasında en belirleyici unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Konut, iş yeri, hastane, okul vb. yapı tipleri, fonksiyonel gereksinimleri çerçevesinde, bina cephelerinin boyutlarının, oranlarının oluşmasında belirleyici faktörlerdir. Yapının iç mekan fonksiyonları, dış mekanı biçimlendiren bir etki yaratmaktadır.

Şekil 3.19. Cephelerin Yapısal Özellikleri

Bir yapının cephesinin yapısal özellikleri, bize iç mekanın kullanımına dair ip uçları verebilmektedir. Cephe üzerindeki bileşenlerin dağılımına göre iç mekanın fonksiyonu tahmin edilebilir. Bu bağlamda fonksiyonun bir dışa vurumu olarak cephelerin şekillendiğini söyleyebiliriz. Bazı durumlarda bunun tam tersi bir durum da oluşabilmektedir. Tasarımcının yapıyı ele alış biçimine, tasarımın dayandığı

kavramsal temellere, tasarımda kullanılan bir takım soyutlamalara göre, cephe tasarımları fonksiyondan bağımsız olarak da düşünülebilir. Her iki durumda da bina cepheleri, bulundukları çevrenin karakterinin oluşmasına etki eder.

Bina cephelerinde, kat yükseklikleri, giriş kotları, çatı parapet hizaları gibi düzenlemeler cephenin yapısal özelliklerini oluşturur. Bu düzenlemelerin, bir birleriyle, cephedeki diğer biçimsel bileşenlerle, bulundukları çevreyle oluşturduğu uyum, estetik bir yapılı çevre oluşturulması açısından önemlidir. Cephe üzerindeki bu yapısal bileşenler, kentsel mekanın biçimlenişine de etki eder.

3.3.2.Cephelerin Biçimsel Bileşenleri

Bina cephelerini yapısal özelliklerinin dışında, plan, yatay izler, proporsiyon(oranlar), malzeme, renk, doluluklar, boşluklar, kontrast, plastik düzen gibi bileşenler, biçimsel olarak şekillendirirler. Cephe elemanları, yapının formu, strüktürü gibi elemanlarıyla kurdukları ilişkiler ile kompozisyonun önemli parçalarını oluştururlar. Tasarımcı için, tasarımda kullanılmak üzere sınırsız seçenek sunarlar. Tasarımcının cephe tasarımında, estetik yaratmak için, kullanacağı cephe elemanları ve bunların nitelikleri arasında kuracağı denge önemlidir. Egemenlik, zıtlık ya da bütünlük gibi kavramlar üzerinden bu denge sağlanabilir.

Cephe tasarımlarında, cephe elemanları arasındaki ilişkinin iyi kurgulanıp bütüncül bir yaklaşım ile ele alınması, estetik açıdan gereklidir. Cephede kullanılacak malzemeler ve malzemenin kullanılış biçimi, dokular, renkler ve oranlar cephe kurgusunda önemli rol oynar. Bu bağlamda iyi kurgulanmış bina cepheleri, estetik kent mekanları oluşturulması açısından gereklidir.

3.3.2.1.Plan ve Yatay İzler

Kentsel mekanda, o mekana ait yapılaşma kararlarını içeren planlar doğrultusunda, kentsel arsalar çeşitli imar hakları ile yapılaşmaya uygun parsellere dönüşürler. Plan kararları doğrultusunda, parsellerin boyutları, parsel içerisindeki yapının kaplayacağı taban alanı ve çevresindeki diğer yapılarla ilişkisi; parsel içerisindeki yapının kat planları izinin oluşumunda belirleyici unsurlardır. Kat planı ile cephe genişliği de belirlenmiş olur. Bunun yanında parselde ait toplam inşaat hakları, yapının üçüncü boyutta yüksekliğini belirler. İmar planları doğrultusunda verilen yapılaşma hakları, yapıların hem planlarının hem de cephe düzenlerinin oluşumunu etkiler. Bu açıdan

imar planları çerçevesinde gerçekleştirilen parselasyon, kentsel mekanın estetiğinin ve karakterinin oluşumunda etkilidir.

Parsellerin bu kararlar doğrultusunda oluşumu ve dönüşümü, yapılı çevrenin biçimlenmesinde en belirleyici unsurlardan biridir. Yapının plan izi ile cephe genişlikleri oluşur. Cephe genişliği, cephe tasarımının önemli belirleyicilerindendir. Yapının Cephe genişliği, cephedeki yatay izlerin oluşumu ve bu izlerin cephenin diğer bileşenleri ile kuracağı ilişki açısından önemlidir. Parselasyon ile plan izinin dönüşümü, cephe genişliğini de beraberinde dönüştürür. Cephe genişliğinin dönüşümü de kentsel mekanların estetik oluşumunu ve karakterlerinin dönüşümünü etkiler.

3.3.2.2.Proporsiyon

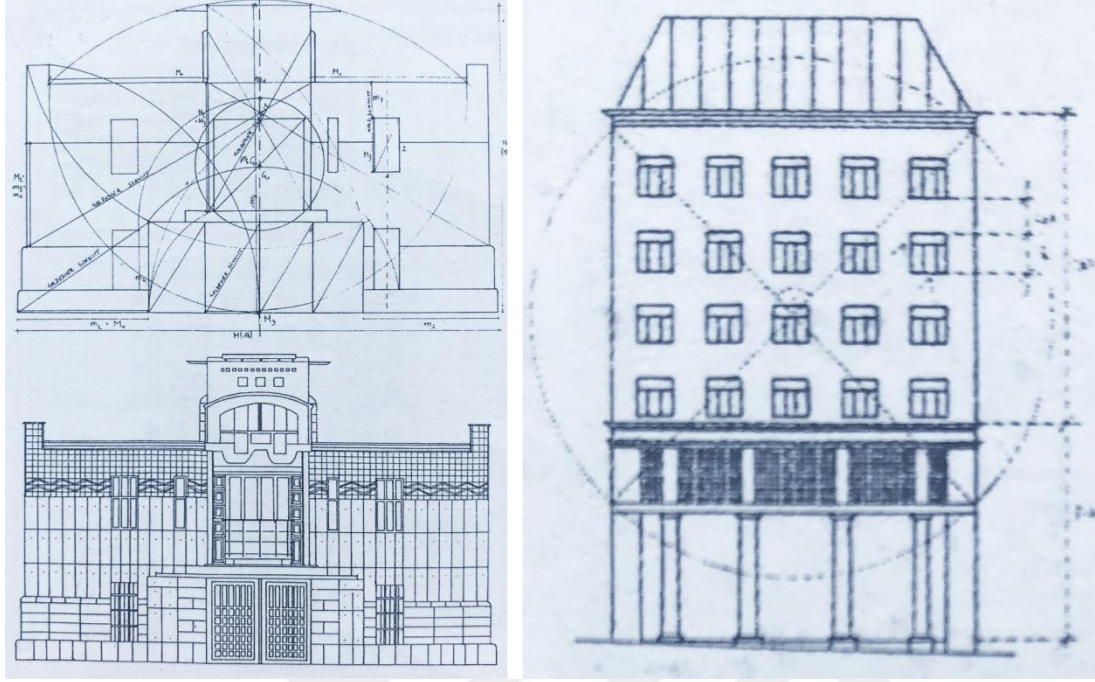
Mimari yapıların tasarımında, oran, orantı, ölçü, ölçek gibi kavramların bütünü proporsiyonu oluşturur. Proporsiyon, yapının bileşenleri arasındaki oran ve ölçülerin bütünlüğü ile oluşur. Yapının yüksekliği ve genişliği arasındaki gibi oranlar, yapının formunu, estetik açıdan uygun hale getirmektedir. Aynı zamanda insan algısına göre yapının belirli oranlar ve ölçüler gözetilerek tasarlanması, yapının mimari etkisinin güzel olmasını sağlamaktadır.

Proporsiyon, estetik bir yapı tasarlamak için, mimarlığın temelini oluşturur. Mimarlar, tasarımlarında, uygun proporsiyon oluşturmak için çeşitli geometrik ve asimetrik formlardan faydalanırlar. Bu formların bir araya gelişi ile estetik yapılar inşa ederler.

Yapının plan, form, kütle tasarımının dışında, estetik bir cephe tasarlamak için de, cephenin kendi tasarımı içerisinde proporsiyon aranmaktadır. Cephe bileşenlerinin bir araya gelişlerinde gözetilen bir takım boyutsal ölçüler ve oranlar, cephelerin okunurluğu açısından önem taşımaktadır. Cephe tasarımda gözetilen ölçü ve oranların, malzeme, doku, renk, doluluklar ve boşluklarla bir arada düşünülmesi, cephelerin algılanmasını kuvvetlendirmektedir. Algılanabilirliği yüksek, tanımlı kentsel mekanlar, kullanıcıların kendilerini güvende hissettiği, kullanmayı tercih ettiği kentsel mekanlara dönüşmektedirler.

Cephe tasarımlarının ölçü ve oranlarının insan algısına etkilerinin yanında, yapının çevresi ile ilişkisinde de söz konusudur. Yapının çevresinde bulunan diğer yapılarla, fiziksel elemanlarla ve doğal çevreyle uyumunda, bulunduğu çevreye uygun oranlara sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda kentsel mekanda cephelerin bir

biriyle uyumlu ve okunur olması için, cephelerin tasarlanırken, bulundukları çevre ile ilişkileri de gözletilmelidir.

Şekil 3.20. Cephede Proporsiyon

“Mimari yapının insanla, çevresiyle ve kendi içerisindeki bileşenlerinde belirli ölçü ve oranlara sahip olması estetik bir kentsel çevre oluşumu açısından gereklidir. Bu bağlamda mimarlık sıklıkla “proporsiyon sanatı” şeklinde tanımlanmıştır” (Burçin, B. 2001). Mimarlık tarihi boyunca, estetik kaygılarla, uygun proporsiyon oluşturmak için, mimarlar ve sanatçılar belirli ölçü ve oranları keşfetmişler ve yapıtlarında uygulamışlardır. Mimari tasarımdaki gelişmeler, teknoloji, inşaat teknolojisi ve malzemenin yanında, keşfedilen ölçü ve oranların doğrultusunda da yaşanmıştır.

3.3.2.3. Doluluklar-Boşluklar

Kentsel mekanlar, plan düzleminde, yapılaşmış dolu alanlar ve yapılaşmamış boş alanlardan oluşmaktadır. Kentsel mekanda plan düzleminde bu doluluk ve boşlukların dağılımı, o alanın kentsel dokusunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda kentsel mekanda hakim olan yapılaşma tipi, malzemesi, rengi, gibi özellikler de kentsel mekanın biçimsel olarak üçüncü boyutta dokusunu oluştururlar. Yapıların üçüncü boyutta cephe yüzeylerindeki doluluk ve boşluklar da o alanın dokusunu oluşturan önemli niteliklerdendir.

Cephelerdeki doluluk ve boşluklar, temelde iç mekan ve cephe ilişkisinin bir sonucu olarak oluşmaktadır. Yapının iç mekanın barındırdığı fonksiyonun ihtiyacına göre, cephedeki açıklıkların yerleri, tipleri ve boyutları oluşmaktadır. Yapının planı hazırlanırken, iç mekanın düzenlenmesi, cephe bağlamında da belirleyici olmaktadır. Bunun yanında, yapının konumlanışa göre, cephelerin baktığı yönler de, iç mekanın düzenlenmesinde belirleyicidir. Cephelerin baktığı yönler, cephelerdeki açıklıkların boyutlarının belirlenmesinde ve iç mekana güneş ışığının kontrollü alınması için, cephedeki güneş kırıcıların konumlanışı açısından önemlidir. Bu bağlamda yapının iç mekanının planlanması ve cephe tasarımının, bir bütün teşkil ettiğini ve bir birinden bağımsız düşünülmemeyeceği söylenebilir.

Yapıların cephelerinin tasarımında doluluk boşluk oranları, cephe tasarımının temel kurgu öğelerinden birisidir. Cephelerde yer alan açıklıklar, pencereler, balkonlar, yarı geçirgen yüzeyler, boşluk alanları, bunun dışında yer alan katı yüzeyler de dolu alanları oluşturmaktadır. Cephe tasarımında bu alanların kullanımı ve dağılımı ile bir örüntü dili oluşturulabilir. Cephelerdeki bu örüntünün, çevre yapılarla da bütünleşik bir dil içerisinde olması, kentsel mekanda cepheleri daha tanımlı kılmaktadır. Doluluk ve boşluk oranları açısından, tanımlı ve uyumlu cephe düzenlemeleri, estetik bir kentsel mekanın sahip olması gereken özelliklerindendir.

3.3.2.4. Renk ve Malzeme

Mimarlıkta renk kullanımı, tasarımın biçimsel olarak insan algısındaki en belirgin unsurlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarlıkta renk, güzellik ve estetik kavramlarının önemli bir bileşeni olarak görülmektedir. Bu bağlamda renk diğer bileşenlerle birlikte mimari kompozisyonun önemli bir ögesidir. Renklerin insan psikolojileri üzerindeki etkileri de düşünüldüğünde, mimaride renk kullanımının, kentsel estetik açısından önemi büyüktür.

Kentsel mekanda kullanılan renk kombinasyonları, mekanın özelliğine göre, kullanıcılarda farklı duygular yaratmaktadır. “Mimarlıkta mekana ve renge özgü bir ahlaki değer her zaman aranmaktadır. Kullanılan renkler ile soğuk ve ya sıcak ortam olarak, renklerin ortamın karakteristiğini belirlediği bir ortam zaman içerisinde oluşmuştur. Renkler ile oluşturulan ortam dediğimiz şey soğuk ve sıcak renkler arasında kurulan hassas bir denge üzerine oturmaktadır” (Baudrillard, J. 2008). Bir mekanın dinlendirici ve ya yorucu, sıcak ya da soğuk olarak nitelendirilmesi, o mekanda kullanılan renk kombinasyonları ile doğrudan ilişkilidir.

Cephelerde renk kullanımı tasarımı destekleyen en önemli unsurlardan biridir. Renk kullanımı aynı zamanda cephe malzemelerinin ve cephedeki biçimlerin de algılanmasında da önemlidir. Cephelerde renk kullanımı, kentsel dokunun ve karakterin oluşmasında etkilidir. Yapının cephesinde kullanılan renkler, hem yapının karakteristiğini temsil eden, hem de bulunduğu kent dokusunun bir parçasını temsil eder nitelikte olması, kent estetiği açısından önemlidir. Cephede kullanılan renkler ile sağlanan harmoni, hem cephe özelinde, hem de çevre yapıların renkleriyle birlikte düşünüldüğünde, gözü yormayan, bir birini tamamlayan nitelikte olması, yapıyı ve çevresini estetik kılmaktadır.

Şekil 3.21. Nyhavn Kopenhag, Danimarka

Yapıların cephelerinde kullanılan renkler, kentsel mekanda bir araya gelerek, o yere ait kültürün bir ögesi olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Farklı coğrafyalarda farklı renkler, estetik ve iklimsel kaygılarla, cephelerde kullanılırlar. Renkler tasarımda kullanılış şekillerine göre, kullanıldıkları kentsel mekanları daha tanımlı kılarlar. Renkler kentsel mekanda kültürün bir yansıması olarak, mekanlara kimlik kazandırılırlar. Kentsel mekanın renk kullanımı ile tanımlanabilir ve kimlikli olması, kent estetiğine katkı sağlar.

Renklerin cephelerde kullanımı ile kentsel mekanla kurduğu ilişkinin bir benzeri, malzeme ile mekan arasında da vardır. Cephelerde kullanılan malzemelerin de renkler gibi insanlar üzerinde çeşitli psikolojik etkileri vardır. Tasarımda tercih edilen malzemelerin, ebatları, renkleri ve dokuları cephelerin kentsel mekanda yarattığı etki açısından önemlidir. Cephe malzemeleri de renkler gibi, bulundukları mekanlarda, sıcaklık, soğukluk, ferahlık, yoğunluk gibi hisler uyandırmaktadır.

Malzemeler ve renkler, dokunun iki temel bileşenidir. Malzemenin yapısal özellikleri renkler ile birleşerek dokuları oluşturmaktadır. Malzemeler, dokusal özellikleriyle karakterize olurlar. Cephe yüzeylerinin dokusu, cephede kullanılan malzemenin niteliğini yansıtır. Kentsel mekanı, o mekanda kullanılan malzemelerin dokusal özellikleri karakterize eder.

Modern mimarlıktan önce, bina cepheleri, doğal taş, kırmızı tuğla, ahşap gibi yapı malzemelerinin kendi dokusal özellikleriyle oluşmaktaydı. Yapı malzemeleri aynı zamanda cepheyi karakterize etmekteydi. Modern mimarlıkla birlikte inşaat teknolojilerinin gelişmesi, yapıyı strüktür ve dış kabuk olarak cephe olmak üzere iki bileşene ayırmıştır. Strüktür olarak betonarme ve çelik yapılar, dış cephe malzemesi olarak camın, giydirme cephe sistemlerinin, prekast ve kompozit malzemelerin kullanılması kentlerin yeni dokularını oluşturmuştur. 20.yy öncesi yapılaşmış alanlar tarihi kent dokuları olarak nitelendirilmişlerdir. Tarihi kent dokularında, bulunduğu coğrafyaya göre, doğal taş, mermer, kırmızı tuğla, ahşap gibi doğal malzemelerin yoğunlukla kullanılması, malzemelerin özelliği olarak, bu alanların insanlar tarafından daha sıcak mekanlar olarak algılanmasını sağlar. İnsanlar bu niteliklere sahip kentsel mekanlarda vakit geçirmekten keyif alırlar. Kent estetiği açısından, tarihi kentsel dokularda, koruma, yeni yapılaşma, kamusal alan düzenlemeleri konuları, mevcut dokuyu bozmayacak şekilde, onunla uyumlu yapıda olmalıdır.

3.3.2.5.Kontrast-Plastik Düzen

Mimari tasarımda kontrast, karmaşa ve düzen arasındaki denge anlamına gelmektedir. Bir yapının çok karmaşık ya da çok düzenli olması, estetik açıdan olumsuz etki yaratmaktadır. Tasarımda düzen ile karmaşanın tasarımın bütünü içerisindeki uyumu ile kontrast sağlanmaktadır.

Mimari yapıların cephe tasarımları, yapı tasarımının bir parçası olduğu gibi, kendi içerisinde de bir kompozisyon niteliğindedir. Kendi içerisinde farklı çizgiler, şekiller, boyutlar, renkler, malzemeler, dokular barındıran bu kompozisyonun içerisinde sürpriz etkilerin, kontrastın, yokluğu; tasarımın monoton sıradan ve estetik açıdan yetersiz olmasına neden olur. Kent estetiği açısından, kentsel mekanda cephe silüetlerinde kontrast oluşturacak düzenlemeler yapılması önemlidir.

Şekil 3.22. Jiading Anaokulu, Çin

Cephe tasarımlarında kontrast yaratma çabası, tasarım öğelerinin biçimlenişini, cephe formlarının oluşumunu etkileyerek tasarıma yön verir. Cephenin görsel etkisini artırır.

Kontrast cephenin plastik düzeninin de oluşumuna etki eder. Cephedeki açık ve kapalı yüzeyler, malzemeler, boyutlar, şekiller arasında kurulan dengenin bütünü plastik düzeni oluşturur.

Kontrast, cephe kompozisyonunun önemli bir parçasıdır. Kentsel mekanda, cephelerin daha tanımlı ve algılanabilir olması için, cephe düzenlemelerinde kontrastın iyi ayarlanması gereklidir.

4. BİNA CEPHELERİNİN DÖNÜŞÜMÜNÜN KENT ESTETİĞİNE ETKİSİ, ORTAKÖY DEREBOYU CADDESİ ÖRNEĞİ

Ortaköy Dereboyu Caddesi, Ortaköy deresinin sıhhileştirilmesi ve ulaşım aksı olarak düzenlenmesi amacıyla, 60'lı yıllarda taşıt ve yaya yolu olarak kullanılmaya başlanmasıyla, caddeye dönüşmüştür. Bu yıllara kadar derenin iki kıyısında, yaya ulaşımını sağlayan, sağlı sollu cumbalı, çıkmalı, 2-3 katlı, ahşap, kagir yapılarla çevrelenen, “dere sokak” olarak adlandırılmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarından 60'lı yıllara kadar, kır-kent iç içeliğinde pitoresk yapıda bir boğaz köyü karakterine sahipti. Ortaköy deresinin kapanması ve yapılaşma biçiminin değişimiyle, Dereboyu Caddesi'nin imgesi de, İstanbul'un bir çok semtinde olduğu gibi, köklü değişikliklere uğramıştır. Ancak Caddenin değişmeyen tek özelliği, sahil ile iç kesimler arasında güçlü bir bağlantı aksı olması niteliğidir.

“İstikametleri ve başlangıç noktaları, net bir şekilde bilinen yollar daha güçlü bir kimliğe sahiptir ve kenti bir arada tutmaya yardım ederler” (Lynch, K. 2010). Dereboyu Caddesi de bu nitelikte bir karaktere sahiptir. Caddeyi çevreleyen yüksek yapılar, caddedeki görsel algıyı belirleyen niteliktedirler. Aynı zamanda caddeye dair imge ve hatıralar yapılar üzerinden oluşmaktadır. Bu imge ve hatıraların dönüşümü yapılar ve cepheler üzerinden belirgin biçimde okunmaktadır.

Şekil 4.1. Ortaköy Dere Sokak, 1940

Şekil 4.2. Ortaköy Dereboyu Caddesi, 2019

“Hiçbir şey kendiliğinden deneyimlenemez. Çevresiyle her zaman bağları olmalıdır, kendisini meydana getiren olaylar dizisiyle, geçmiş dönemlerin hatırasıyla algılanabilir. Her bir kentlinin kentin bazı kısımlarıyla uzun münasebeti olmuştur ve ona ilişkin kendi imgesi hatıra ve anılarıyla yüklüdür” (Lynch, K. 2010). Bu bağlamda geçmişin hatıralarının kent mekanından silinişi, şehirleşme anlayışının dönüşümü, kentin kişiliğini oluşturan, ölçülerin, malzemelerin, dokuların, renklerin dönüşümü, estetik ilişkinin kopuşu, Dereboyu Caddesi’nin dönüşümü üzerinden aktarılmaya çalışılacaktır.

Cadde ve sokakları çevreleyen yapıların sahip oldukları özel cephe karakteristikleri, çevrenin tanımlanmasını güçlendiren faktörlerdir. Bina cephelerinin yarattıkları duysal hazlar, anlamlar, ritimler ve cephe üzerindeki uyaranlar, o yere ait imgenin oluşumunda ve kavranmasında önemlidir. Cephelerin yan yana bir araya gelmesiyle oluşturacakları tanımlı bir süreklilik imgeyi güçlendiren bir etki yaratır. Kaotik görünüm ise algıyı zayıflatır. Kentsel mekanda iyi tanımlanmış karakteristik bölgelere sahip alanlar yaratmak, insanların kentsel mekanı kavrayışını güçlendirir. İnsanlar bu tip kentsel mekanlarda vakit geçirmekten haz duyar.

Dereboyu Caddesi üzerindeki yapıların kümelenmeleri, hizaları, cephelerde kullanılan malzemeler, renkler, dokular, oranlar, cumbalar, çıkmalarla yan yana gelerek oluşturdukları silüet, caddedeki kent estetiği algısının önemli bir bölümünü

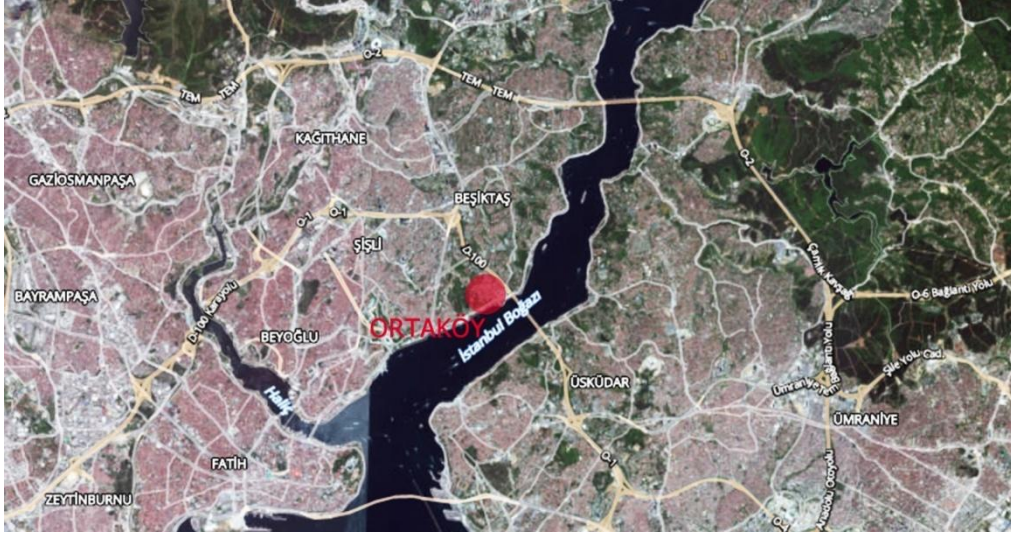
oluşturur. Cadde üzerindeki geçmiş dönemlerin yapılaşma biçimlerinin yarattıkları estetik algı ile, günümüz yapılaşma biçiminin yarattığı algı çok farklı niteliktedir. Cadde üzerindeki yapılaşmanın dönüşümü de beraberinde kent estetiğini dönüştüren bir etki yaratmıştır.

Tezin bu bölümünde, cadde üzerindeki kent estetiğinin dönüşümü incelenirken; Ortaköy'ün İstanbul içerisindeki yeri, yapılı çevresinin, sosyo-kültürel yapısının dönüşümü ve bu dönüşümlerin Dereboyu Caddesi üzerindeki yansımalarına değinilecektir. Cadde üzerindeki yapılaşmanın dönüşümü, yapıların cephelerinin dönüşümü ve bunun kent estetiğine etkisi aktarılamaya çalışılacaktır.

4.1.Ortaköy'ün Konumu ve Genel Özellikleri

İdari olarak İstanbul'un Beşiktaş ilçesinin sınırları içerisinde yer alan Ortaköy semti, Mecidiye ve Ortaköy mahallerini kapsar. Bu iki mahallenin sınırını Dereboyu Caddesi oluşturur. Caddenin batı yakası Mecidiye Mahallesi, doğu yakası Ortaköy Mahallesi sınırları içerisinde yer alır.

Ortaköy, İstanbul Boğazı'nın Avrupa kıyısında, 1.Boğaz Köprüsü'nün Avrupa kıtasına ulaştığı noktada yer alır. Eski bir boğaz köyü niteliğine sahip olan Ortaköy, İstanbul'un tarihi semtleri arasında değerlendirilmektedir. Boğaz kıyısında yer alan, Osmanlı dönemine ait yalılarıyla, camisiyle, kilisesiyle, sahil saraylarıyla, sivil mimari örnekleriyle, günümüzde turistik bir cazibe merkezi konumundadır. Boğaz kıyısında yer alan meydanından, Büyük Mecidiye Camii ve Boğaz Köprüsünü bir arada sunan manzarasıyla, İstanbul'a ait önemli imgelerden birini oluşturur.

Harita 4.1. Ortaköy Konum, İBB Şehir Rehberi 2019

Şekil 4.3. Ortaköy Büyük Mecidiye Camii(1853)

Ortaköy Deresi'nin çevresinde, vadi içerisinde yamaçlar boyunca ve derenin boğaza döküldüğü yerde sahil kısmı olmak üzere, semtin yerleşim alanları gelişmiştir. Boğaz kıyısı boyunca, boğaza paralel olarak, Karaköy'den Sarıyer'e kadar uzanan sahil yolu, semtin kent içindeki ana ulaşım aksını oluşturur. Semt içerisinde, vadi boyunca uzanan, sahil yoluna dik olarak bağlanan Dereboyu Caddesi de semt içi ulaşımın ana aksını oluşturmaktadır.

Harita 4.2. Ortaköy Dereboyu Caddesi, İBB Şehir Rehberi

Ortaköy içerisinde barındırdığı kültürel çeşitliliklerle de İstanbul ve Türkiye içinde özel bir konuma sahiptir. Semtte yaşayan, Rum, Ermeni, Musevi ve Türkler semtin kültürel mozağini oluştururlar. Üç kutsal dine ait ibadethaneler, mezarlıklar, eğitim yapıları semtteki mimarinin çeşitliliğini bizlere gösterir. Farklı kültürlerin, üç kutsal dinin, bir arada yüzyıllardır yaşadığı Ortaköy, bu kültürlerin bir birikimi olarak günümüze kadar ulaşmış İstanbul'un en eski semtlerinden birisidir. Günümüzde kent içerisinde turistik bir cazibe merkezi olmasında bu kültürel çeşitliliğin etkisi büyüktür.

4.2.Ortaköy Sosyo-Kültürel Yapısının Dönüşümü

Antik çağlardan beri yerleşim yeri olma özelliğine sahip olan Ortaköy'ün bilinen en eski adı "Arkheon"dur. Boğaz kıyısında yer alan bir çok boğaz köyü gibi, antik çağlarda, gemilerin ürkütücü Karadeniz'e açılmadan önce, denizcilerin tanrılara adaklar adadığı, tapınakların yer aldığı bir balıkçı köyü olduğu söylenmektedir.

Ortaköy Bizans dönemine kadar balıkçı köyü olma özelliğini sürdürmüştür. Bizans döneminde yaptırılan Aios Fakos Manastırı, köyün Bizans döneminde hristiyanlar için önemli bir yerleşim yerine dönüşmeye başladığını göstermektedir. Şu an Fener'de bulunan Patrikhanede yaşayan Ortadoks Patriği, Bizans döneminde burada Aios Fakos Manastırı'nda yaşamaktaydı. İsa'nın vaftizine remiz olarak, altın kaplı haçın Patrik tarafından suya atılması yortusu burada yapılmaktaydı. Aynı

zamanda Bizans İmparatoru VI. Leo'nun sevgilisi Zoe ile buluştuğu "Daminau Sarayı"nın Ortaköy'de inşa edildiği söylenmektedir.

İstanbul'un fethine kadar bir Bizans köyü olan Ortaköy'e, fetihten sonra Türk nüfusu da yerleşmeye başlamıştır. Ortaköy'de, I.Süleyman döneminde Müslüman Türk nüfusunda artış yaşanmıştır. "Ortaköy Deresi vadisinin iki yamacında, 16.yy'da Türklerin yoğun olarak yerleştikleri görülür. 17.yy'da dere içerisinde bir İslam mahallesi, kıyıda ise yalılar yer almaktaydı" (Akbayar, N. 1998).

Ortaköy'ün yerleşim yeri olarak gelişmeye başlaması Osmanlı döneminde gerçekleşmiştir. Türk nüfusla birlikte, 17.yy'da yaşanan büyük bedesten yangınından sonra, bölgeyi boşaltmak zorunda kalan Musevi nüfus da, yeni yerleşim yeri olarak Ortaköy'e göç etmiştir. Böylelikle günümüz Ortaköy'ünün kültürel yapısı oluşmaya başlamıştır. "Ortaköy deresinin boğaza döküldüğü yerdeki burun üzerinde kurulan yerleşimin gerisinde, vadi yamaçlarında karşılıklı iki yamaçta da karma etnik topluluğun yaşadığı bir kasaba doğmuştur" (Eyice, S. 1991).

Ortaköy'ün çok kimlikli yapısı, Osmanlı dönemi ve cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam etmiştir. Ortaköy'ün kimliği 1950'lerde sonra köklü değişikliklere uğramaya başlamıştır. "6-7 Eylül olaylarından sonra semtte yaşayan gayrimüslim nüfusun büyük çoğunluğu semti terk etmeye başlamış, semtte yozlaşma bu dönemden sonra başlamıştır" (Andaç, F. 2010). 1960'larda hızlı bir sanayileşme süreci yaşayan Türkiye'de, kırdan kente göç hızı artmış ve İstanbul bundan en fazla etkilenen kentlerimizden birisi olmuştur. İstanbul'la birlikte, merkezi iş alanlarına yakınlığı ile Ortaköy de yoğun göç almış ve demografik yapısı değişmiştir. 80'li yıllarda neo liberal politikalarla birlikte, turizm atılımı gerçekleştiren Türkiye'de, turizm teşvik yasası ile kıyılar özel imtiyazlarla turizm tesislerine ve turizme yönelik aktivitelerle şekillenmeye başlamıştır. Ortaköy'de bu kapsamda, 90'lı yılların başında meydan ve çevresinin turizm amaçlı düzenlenmesi ile, turistik bir cazibe merkezine dönüşmüş ve semtin sosyal yapısı değişmeye başlamıştır.

Şekil 4.4. Ortaköy Sosyo Kültürel Yapının Dönüşümü

Günümüzde sahilde bir arada bulununan, Etz Ahayim Sinagog'u, Aios Fakos Kilisesi ve Büyük Mecidiye Camii, Ortaköy'ün barındırdığı kültürel çeşitliliğin bir simgesi niteliğindedir. Ancak buradaki çok kültürlülüğü anlatan bir çok sivil mimari örneği yok olmuştur.

4.3.Ortaköy Yapılı Çevrenin Dönüşümü

Boğaz kıyıları boyunca, her girinti ve çıkıntı karşılıklı olarak, burun ve koylar şeklinde birbirini karşılarlar. Bu burun ve koylar iç kesimlere doğru bir vadi boyunca uzanır. Kıyıda yalılar iç kesimlerde yeşil ile iç içe 2-3 katlı ahşap evler ile kendine has bir peyzaja sahip olan Boğaziçi, 18.yy'da bu karakteristiğinin en belirgin haline kavuşmuştur. 20.yy'ın ortalarından sonra da bu karakter bozulmaya başlamıştır.

"Boğaziçi'nde orman dokusunun tam anlamıyla yok olmadığı zamanlarda buradaki evler, gerek ekonomi ve malzeme yakınlığı, ayrıca onarım kolaylığı, gerekse yer sarsıntılara karşı emin bir tedbir almak üzere ahşap yapıldı. Genellikle su kenarı evleri 2 katlı, sırtlarda yeşilliklerde yer alan evler 3 katlık hacmi aşmazlardı. Bu doğa verilerine karşı beslenen saygının bir ifadesidir" (Çubuk, M. 1971). Mehmet Çubuk'un belirttiği gibi Ortaköy'de benzer bir karakterde, hatıralarda yer etmiş bir boğaz köyü niteliğindeydi. Ahşap yapılar 2-3 katlı, ahşap ve yeşilin uyumu ile bulunduğu çevreyle bütünleşik, pitoresk bir görünüm vermekteydi. Dolayısıyla 3 katla kısıtlanmış yükseklik, kullanılan malzemenin dokusu ve yeşil ile göze hoş gelen uygun ölçülerdeydi.

Şekil 4.5. Ortaköy Sahili 19.yy

Boğaziçi'nde yerleşmeler antik çağlarda ve Bizans devrinde yalnızca dini yapılar ve bunun çevresinde toplanan birkaç farklı yapılar ile başlamıştır. Osmanlı döneminde önemi giderek artan Boğaziçi'nde kıyı şeridinden başlayan yerleşimler iç kısımlara doğru yayılmıştır. Kıyı boyunca yan yana sıralanan köyler arasında boşluklarda korular, bahçeler, mesire alanları olmasından dolayı, kıyı boyunca gelişme yerine vadi içlerine doğru gelişme göstermiştir. Ortaköy de bu şekilde bir gelişim göstermiştir. Kıyı şeridinde kentin sosyo-ekonomik açıdan önde gelen kesimlerinin yazlık yalıları, sarayları yer alırken, iç kesimlerde tarım ile uğraşan kırsal yerleşimlere rastlanmaktaydı.

Antik çağdan, Roma, Bizans dönemlerinden beri bir yerleşim yeri niteliğinde olduğu bilinen Ortaköy'ün, günümüz görünümünün temelleri Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Yerleşim yeri olarak gelişimi 16.yy'dan sonra başlamıştır. Osmanlı döneminde Türk ve Musevi nüfusun bölgeye yerleşmeye başlamasıyla, farklı kültürlerin mimari üsluplarının bölgede görülmeye başlanmıştır. Yapılı çevre kültürel zenginliği barındıran kır kent birlikteliğinde pitoresk bir görünüm kazanmaya başlamıştır. Dar ve düzensiz sokaklar boyunca ahşap kagir evlerle çevrelenmiş, her sokak diğerinden farklı karakteristikler barındıran, peyzaj öğeleriyle güzelleştirilen,

ancak bir araya geldiğinde bütüncül bir örüntünün parçaları olan, organik yapılı bir boğaz köyü niteliğine kavuşmuştur.

Harita 4.3. Kauffer Haritası 18.yy

Harita 4.4. Osman Nuri Ergin İstanbul Haritası, 20.yy

Harita 4.5. Jacques Pervititch Haritası, Ortaköy 20.yy

Harita 4.6. Jacques Pervititch Haritası, Ortaköy 20.yy

“Osmanlı döneminde Ortaköy’ün imarına ve güzelliğine önem verildiği görülüyor. Sultan Abdülmecid(1839-1861)’in burada inşa ettirdiği büyük bir camiden sonra, Ortaköy deresi üzerinde bir de köprü yaptırmıştı” (Eyice, S. 1991). Sahilde inşa edilen “Mimar Sinan Hamamı” ve Osmanlı sultanları için yaptırılan yalılar da Ortaköy’e Osmanlı kasabası görünümü kazandırmışlardır. 17.yy’da semtin iç kesimlerinde, derenin çevresinde vadinin iki yakasında Müslüman nüfusun yaşadığı, sahilde Musevi, Ermeni ve Rumlara ait yalıların yer aldığı bir yapıya dönüşmüştür. İç kesimlerde tarım alanları ile kırsal bir karakter sergilerken, sahil kesimi ticari aktivitelerin yoğun olduğu bir merkez niteliğine kavuşmuştur.

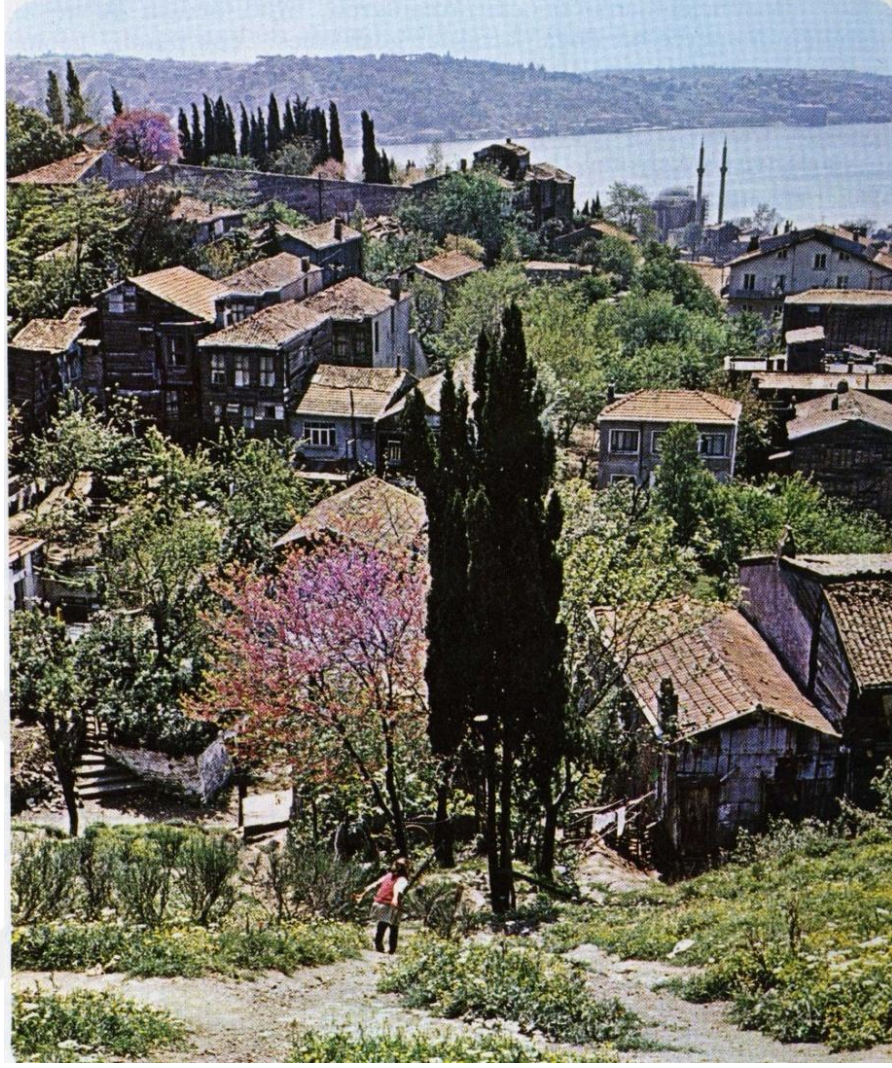
Semtte yapılaşma döneminin bütün karakteristik özelliklerini göstermekteydi. “Her biri bir kişiliğe sahip, çıkmalı, cumbalı, kuleli, balkonlu, oymalı, değişken, romantik mi romantik, duygulu ve kaprisli, yüzlerce değişik bakışa sahip, hepsi birbirinden farklı çözümlere kavuşturulmuş, ışığa, güneşe, meydana, sokağa, bahçeye, yolun gidişine, ayrı bir açıdan bakan tatlı yapımlardı bunlar” (Gülersoy, Ç. 1983). Çelik Gülersoy’un da belirttiği gibi semtte yapılaşma, tek düze evler yerine, belirli üsluplarda, içlerinde kendi detaylarını barındıran, birlikte o üslubu ortaya koyan yapılarla oluşmaktaydı.

“Boğaz kıyıları boyunca inşaat şekilleri, renkleri, çizgileri hiç gelişigüzel değil, hepsi de birer mütehassıs tarafından işlenen kıymetli, terbiyeli mahsüllerdi” (Erdenen, O. 2007). Ortaköy de diğer boğaz köyleri gibi, Orhan Erdenen’in de belirttiği şekilde, Osmanlı yapı ve imar düzeni içerisinde yapılaşmaktaydı. “1885’te kurulan İntizam-ı Şehir Komisyonu’nun görevleri, yolların genişletilmesi ve aydınlatılması, binaların güzelleştirilmesi, nizama kavuşturulması ve iyileştirilmesiydi” (Yücel, A. 2019). Ortaköy gibi İstanbul’un diğer semtleri de bu yaklaşımlarla şekillenmekteydi.

Şekil 4.6. Eski İstanbul Dokusu 19.yy

Ortaköy'ün eski kimlikli kent dokusuna baktığımızda, çevresine uyumlu duyarlı binalar, kendisine bakıldığında güzel hissi uyandıran yapılar, tamamen kültür birikiminin sonucu kendiliğinden kentsel mekanda yerlerini bulmuş olduklarını görmekteyiz. Dar sokaklarında ahşap kagir evler, vadinin iç kesimlerinde bahçeli büyük köşklerin yer aldığı, sahil yolundan tramvayın geçtiği, İstanbul'un bir çok yerine vapur ulaşımının sağlandığı bir yerleşim yeri idi. Boğaz hattında çalışan atlı tramvaylar Karaköy'den Bebeğe kadar, Ortaköy'den geçerek, hizmet vermekteydi. Atlı tramvaylar 1913 yılında elektrikli tramvaya dönüşmüş, elektrikli tramvay 1961 yılına kadar hizmet vermeyi sürdürmüştür. Günümüzün Ortaköy'ünün trafik sorunlarının çok uzağında bir görünüme sahipti.

Şekil 4.7. Ortaköy İç Kesimleri

“Boğaziçi kıyıları Roma/Bizans döneminde imara gözlerini açtıktan sonr; bilinçli ölçülü, peyzaj mimarlığına uygun, estetik, Osmanlı döneminde en güzel uygulamaları görür” (Erdenen, O. 2007). Ortaköy de bu nitelikte bir yerleşim yeri olma özelliğini cumhuriyetin ilk yıllarına kadar sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu’nun duraklama ve gerileme dönemlerinden sonra, I.Dünya ve Kurtuluş Savaşları sonrası, 20.yy’ın başlarında, yeni kurulan cumhuriyetin ilk yıllarında, İstanbul’un birçok semti gibi Ortaköy de genel anlamda bakımsız bir görünüm sergilemekteydi. Ancak kır kent birlikteliğinin korunduğu, tarihi dokusu içerisinde, eski İstanbul Evlerini barındıran bir semt kimliğine sahipti.

Şekil 4.8. Ortaköy Sokakları, 1918

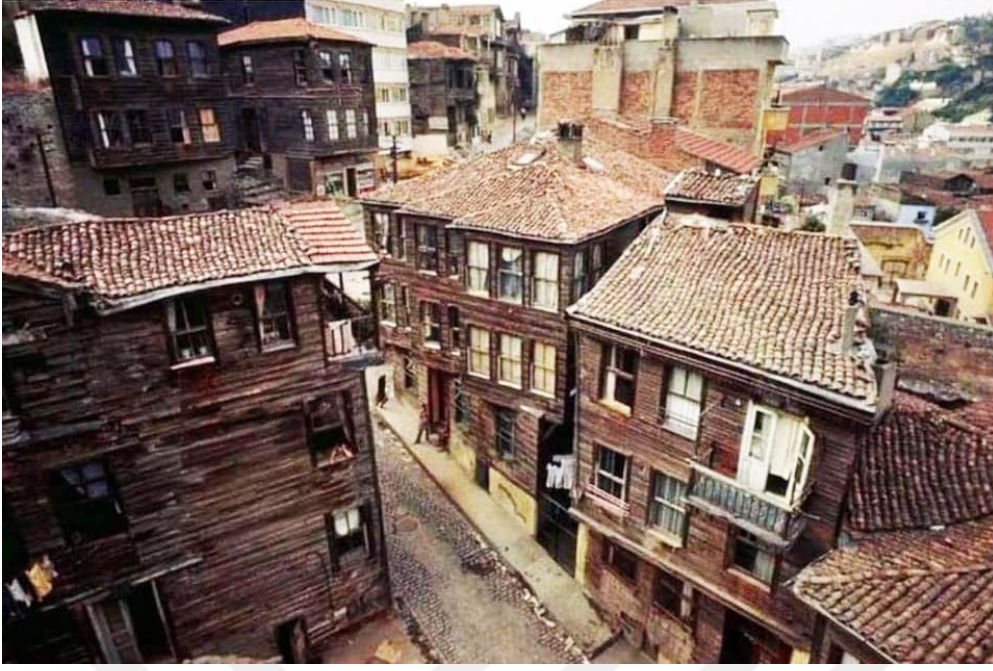
Şekil 4.9. Ortaköy Sokakları, 1925

Cumhuriyetle birlikte, başkent olarak Ankara'nın belirlenmesiyle, İstanbul'un yüzyıllardır taşıdığı başkent olma niteliği elinden alınmıştır. Bürokrasi ve birçok devlet kurumunun Ankara'ya taşınması, İstanbul'un önemini azaltmıştır. 20.yy'ın başına kadar nüfusu her zaman artış gösteren şehrin nüfusu ilk defa gerilemeye başlamıştır. Ankara'nın planlamasıyla ilgili çalışmalar yapılırken İstanbul ikinci planda kalmış ve 1936 yılında Fransız mimar/şehir plancısı Henri Prost'un İstanbul için yaptığı planlama çalışmalarına kadar şehir kaderine terk edilmiştir.

"1940'lardan itibaren İstanbul'da da yeni bir kentsel planlama faaliyetine girildi, Fransız mimar Henri Prost kentin ilk nazım planını hazırladı, 1960'lara doğru İstanbul'un merkezi kesimi bu plana göre gelişti" (Yücel, A. 2019). Hazırlanan "Beyoğlu Nazım İmar Planı" çerçevesinde, Ortaköy'ün iç kesimleri fonksiyonel olarak konut ve ticaret alanı şeklinde belirlenmiştir. Bu plan doğrultusunda Boğaziçi yerleşmeleri üzerine de bir takım kararlar alınmıştır. Lütfi Kırdar'ın Belediye Başkanlığı döneminde, Dolmabahçe ile Rumeli Hisarı'nı bir birine bağlayan sahil yolunun niteliği artırılmıştır. Böylelikle boğaz kıyısı boyunca kentleşme hızı artmıştır.

"1956 – 1959 yılları arasında başlatılan imar hareketleri ile tarihi yarımada ve genel olarak kent bütününde başlatılan yol açmalar, Boğaziçi kıyılarının konut yerleşmesine açılmasına neden olmuş ve kentin kuzeye Boğaziçi'ne ilerlemesine yol açmıştır" (Koçu, E.R. 1978). Kentin gelişmesinin Boğaz kıyılarına yayılması Ortaköy'ün de yapılaşma biçimini etkilemiştir. Ortaköy'ün dokusunu oluşturan ahşap kagir yapıları, zamanla yıpranmış, eskimiş görünümleri, onları tamamen ortadan kaldırılmak için geçerli sebepler olarak görüldü. Süslü cepheleri, cumbaları, balkonları, çıkmaları, oranlarını sergiledikleri bütünlükleri önemsenmeden yıkılıp yeniden inşa edilmeye girildi. 1960'lara kadar ahşap kagir dokusunu, cumbalı evlerini tarım alanlarını koruyan Ortaköy betonarme apartmanlarla, bu dokuyu yitirmeye başlamıştır.

Boğaz kıyılarında yaşanan bu gelişmelere karşın, 1962'de hazırlanan Doğu Marmara Bölgesi ön raporunda, Boğaz kıyılarının turizm potansiyeli çerçevesinde korunması gereken alanlar olduğuna değinilmiştir.

Şekil 4.10. Ortaköy Kent Dokusu, 1967

Demokrat parti döneminde gerçekleştirilen imar operasyonlarıyla şehrin makrafomu büyük ölçüde değişmiştir. İstanbul bir daha eskisi gibi olmamak üzere bir gelişim göstermekteydi. Ortaköy de İstanbul'un bir çok tarihi semti gibi bu dönüşümden nasibini alan bir semttir. Hakim olan modernleşme anlayışı, popüler kültürün etkisi, eski olanı yenisiyle değiştirme isteği, eski kagir yapıların yıkılıp yerine yeni betonarme apartmanların yapılmasını kolaylaştırmaktaydı. “16 Ocak 1954’te Tapu Yasasının 26.Maddesi değiştirilerek kat mülkiyetine imkan sağlanmıştı. Böylece daha sonraki dönemde konut arzında çok önemli bir yer tutacak yapsatıcı üretimin yasal çerçevesinin oluşmasında ilk adım atılmış oldu” (Boysan, B. 2011). Gelişen bu yeni konut üretim şekli, ülkenin her yerinde olduğu gibi kentsel dönüşümün lokomotifi olmuş ve Ortaköy gibi tarihi semtlerin de yapılı çevresini biçimlendirmiştir.

1960’lı yıllardan sonra kentte başlayan imar hareketleri, yeni ulaşım aksları düzenlemeleri hız kazanmış ve kentin hemen her yerine etki etmiştir. Beşiktaş Zincirlikuyu arası Barbaros Bulvarı’nın açılması, Levent, Şişli ve Beşiktaş’ın bir birine bağlanması, Levent’in ve Beşiktaş’ın merkezi iş alanlarına dönüşmesi, Beşiktaş’ı ve Beşiktaş’a yakınlığı dolayısıyla Ortaköy’ü de etkilemiş ve dönüşümünü hızlandırmıştır.

Bu yıllarda Asya ve Avrupa kıtalarının karayolu ile bir birine bağlanması için Boğaz’da bir köprü yapımı projesi gündeme gelmiştir. 1950’li yıllarda İTÜ’de öğretim görevlisi olan Alman Profesör Paul Bonatz, Boğaz’da bir asma köprü yapımı için

incelemeler yapmış ve en uygun yeri Ortaköy – Beylerbeyi olarak belirlemiştir. Daha sonraki yıllarda yürütülen çalışmalar bu yer seçimi üzerinden devam ettirilmiş ve 30 Ekim 1973 tarihinde tamamlanıp açılışı gerçekleştirilmiştir. Boğaziçi köprüsü çevre bağlantı yolları çerçevesinde, köprü ile Barbaros bulvarı arasındaki viyadüğün ayakları, Ortaköy'ün iç kesimlerine inşa edilmiştir. Kentin makroformunu köklü değişikliklere uğratan bu ulaşım düzenlemesi, kent içerisinde yeni iskan alanları yaratmıştır. Bu dönüşüm baskısı ile, Ortaköy'ün iç kesimleri de iskana açılmış, tarım alanları ve mevcut ahşap doku hızla dönüşüme uğramıştır.

Şekil 4.11. Boğaz Köprüsü ve Ortaköy Viyadüğü, 1973

Boğaziçi'nin görünümü köklü değişikliklere uğrarken, Boğaziçi kıyılarının görünümünün korunmasına dair bir takım planlama çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. “Boğaziçi'nin korunmasına ilişkin ilk plan 1971 tarihli ve 1/5000 ölçekli Boğaziçi Sahil Şeridi Koruma Planı olmuştur” (Koçu, E.R. 1978). Sadece sahil şeridindeki yolları ve diğer yapıları kapsayan bu plan, köy içleri için herhangi bir yaklaşım getirmemiştir. Ortaköy'ün iç kesimlerindeki yapılaşmanın betonarme apartmanlara dönüşmesi de bu yıllara rastlamaktadır. 1975 yılında Boğaziçi, Kültür Bakanlığı tarafından “doğal ve tarihi sit alanı” olarak ilan edilmiştir. 3 Haziran 1977'de bu sit alanı sınırları ve etkileşim alanlarını kapsayan “Boğaziçi Doğal Tarihi Sit Değerlerini İçeren Nazım Planı ve Raporu” onanmıştır. Boğaziçi'ne ait kapsamlı bir plan çalışması ilk defa onanmış, kıyılar ve görece iç kesimler koruma altına alınmış, rekreasyon, turizm ve konut işlevlerini barındıracak şekilde yapılaşma kararları alınmıştır. Aynı plan çerçevesinde Levent'in merkezi iş alanı olarak belirlenmesi, Ortaköy'ün Levent'e yakınlığı, mahallenin nüfusunun artmasına ve yapılaşmasının hızlanmasına neden olmuştur.

Tüm bu gelişmelere karşın Prof. Dr. Mehmet Çubuk 1971 yılında, Ortaköy gibi boğaz köylerinin tehdit altında olduğunu görmüş ve boğaz köylerinin korunmasına yönelik bir takım koruma prensipleri ortaya koymuştur. Boğaziçinin bozulan karakterinin düzenlenmesine yönelik “Milli Park” görüşünü öne sürmüştür. Boğaziçi'ni milli park olarak ele alan bu yaklaşımda yerleşim yerlerinin gelişimi ile ilgili de bir takım prensipler belirlemiştir².

1980'li yıllara gelindiğinde neo-liberal ekonomik politikalar doğrultusunda, ekonominin ihtiyaç duyduğu sermaye birikiminin sağlanabilmesi için kentsel rant çok büyük bir kaynak olarak ele alınmaktaydı. Kentleşmeye yönelik yasalar, kararlar bu bakış açısıyla üretilmekteydi. “Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı'nın “29 Temmuz 1980 1/50.000 İstanbul Metropolitan Alanı Nazım İmar Planı” çerçevesinde, Boğaziçi bölgesinde kültürel yapı ve doğal yapı mutlaka korunacak, bu alanlarda mevcut yoğunlukların da azaltılması için önlemler alınacaktır” (Ekinci, O 1994). Boğaz kıyılarını korumaya ve yapılaşmayı yönlendirmeye yönelik alınan bu kararın uygulamada tam tersi bir anlayışla ele alındığını söyleyebiliriz. Bu plan kararlarını takip eden yıllarda, Boğaz'ın birçok kısmının imara açıldığını ve yoğunluğun giderek arttığını görmekteyiz.

• ² Peyzaj güzelliğini ve köylerin asıl karakterinin korunması için gerekli tedbirleri veren(kat adedi, malzeme,renk, form, sitil vb.) bir hükümler projesinin yerleştirilmesi zorunlu görülmektedir. Bu proje aynı zamanda her iki yakada var olan sit, peyzaj ve ayrıca mimari, arkeolojik, tarihi ve diğer görsel elemanları da kapsamalıdır.

2960 sayılı Boğaziçi yasasında belirlenen, boğazda ön görünüm – geri görünüm çizgisinin sınırlarının belirlenmesindeki fluluk, boğaz kıyılarının bir çok noktasının imara açılmasına neden olmuştur. Çok katlı apartmanlar geri görünüm sınırlarında inşa edilmeye başlanmış, boğaz gören lüks apartman piyasası ortaya çıkmıştır. Ortaköy'ün iç kesimleri ve yeşil sırtları da bu çerçevede giderek betonlaşmıştır.

1980'li yıllarda Ortaköy'ün dönüşümünü etkileyen bir diğer önemli yasa da 12 Mart 1982 / 2634 Sayılı Turizm Teşvik Yasası olmuştur. Bu yasa çerçevesinde, kültürel kimliğe sahip olan bölgelerin, bu kimliği koruması ve yaşatmasından daha çok turizme katma değer sağlayacak şekilde dönüştürülmesi ve sağlıklı kentleşmenin göz ardı edilmesi ile kentsel değerler ve kültürel kimliği tahrip edici etkileri olmuştur. Bu yasa ile tarihi ve doğal çevre korunacak bir değer olarak görünmekten çok yatırım yapılacak bir değer olarak görülmüştür.

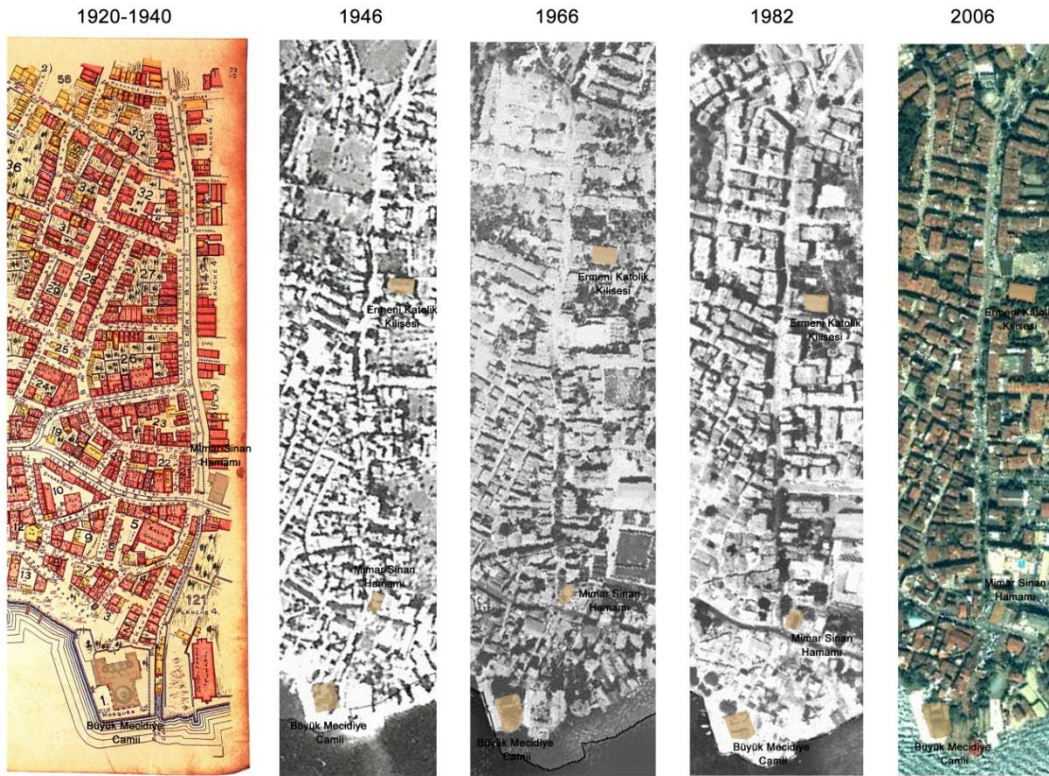

Harita 4.7. Ortaköy Meydanı ve Çevresi Düzenleme Projesi, 1992

İlerleyen yıllarda Turizm Teşvik Yasası dayanağı ile, Ortaköy Meydanı ve Çevre Düzenlemesi projesi gerçekleştirilmiştir. Proje çerçevesinde meydan ve çevresindeki yapıların restorasyonu ve meydana bağlanan sokakların iyileştirilmesi yönünde bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme ile, Ortaköy İstanbul içerisinde önemli bir turizm merkezine dönüşmüş, Ortaköy'ün iç kesimleri de sahildeki turizm baskısının etkisinde dönüşmeye başlamış ve günümüz Ortaköy'ünün görünümü büyük ölçüde oluşmuştur.

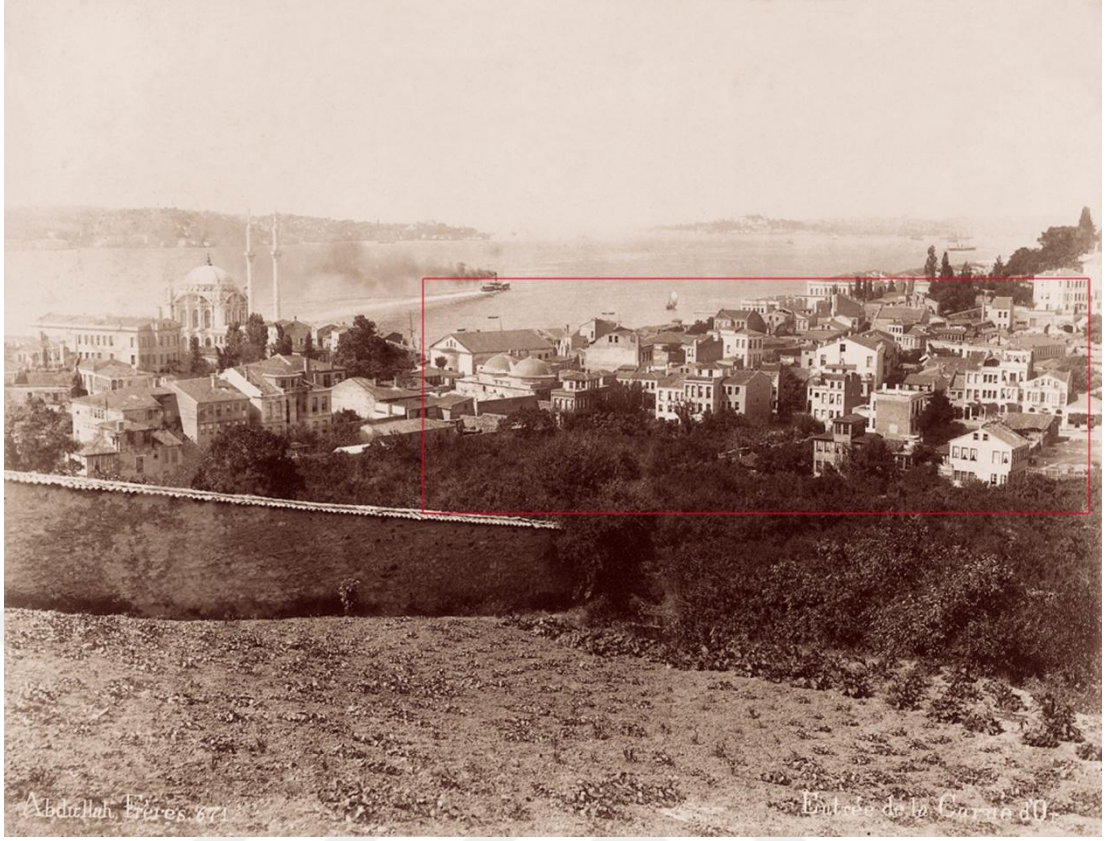
4.4.Dereboyu Caddesi Bina Cephelerinin Dönüşümü

Ortaköy'ün kentsel dönüşüm süreçlerinde görmüş olduğumuz gibi, 1960'lı yıllardan itibaren, semtin dokusunda genel olarak köklü değişimler gerçekleşmiştir. Dereboyu Caddesi de bu süreçler içerisinde, ortasından dere akan, sağlı sollu yaya yolundan oluşan bir sokak iken, derenin taşıt ulaşımını da kapsayacak şekilde düzenlenmesi ve ıslah edilmesi çerçevesinde, semt içinde önemli ulaşım aksına dönüşmüştür. Beraberinde caddeyi çevreleyen yapıların fonksiyonlarını, yapılaşma şartlarının da değişmesiyle, Dereboyu Caddesinin görünümünde köklü değişiklikler yaşanmıştır.

Şekil 4.12. Dereboyu Caddesi Yapılı Çevrenin Dönüşümü

1940'lı yıllarda çocukluğu ve yaşamanın bir kısmı Ortaköy'de geçmiş olan Zihni Küçümen, bu dönüşümün birebir tanıklarından biri olarak, Ortaköy'e dair yazdığı kitabında, şu sözlerle bahsetmektedir. "1900'lerin, hatta 1850'lerin Ortaköy'ü ile 1950'lerin Ortaköy'ü arasında çok büyük ayrılıklar bulunmaz ama bu günkü Ortaköy'ün 1950'lerin Ortaköy'üne benzer bir yanı pek kalmadığını söyleyebiliriz" (Küçümen, Z. 1993). Dereboyu'nda irili ufaklı bağımsız evlerde, Rum, Ermeni, Musevi ve Müslüman ailelerin oturduğundan bahsetmektedir. Bu evlerin ön cepheleri dereye bakmakta ve arka cepheleri, yapı adası içerisine uzanan bahçelerine bakmaktadır.

Şekil 4.13. Portakal Yokuşu'ndan Ortaköy Dereboyu, 20.yy başları

Şekil 4.14. Dereboyu Vasil'in Fidanlığı, 1957

“Gül kokuları, yasemin kokuları, karanfil kokuları taşardı Vasil'in bahçesinden Dereboyu'na, Cavit Ağa'ya..En nadide fidanlar yalnız Vasil'de bulunurdu. Nerelerden

gelirlerdi fidan almaya, çiçek almaya arabalarla Vasil'e?" (Küçümen, Z. 1993). Dereboyu'nun simgelerinden birisi olan Vasil'in fidanlığı, Ortaköylülerin hatıralarında, açık hava sinemalarının kurulduğu, düğün tarzı eğlencelerin gerçekleştirildiği, Dereboyu'nun en hareketli sosyal merkezlerinden biri olarak yer almaktadır. Günümüzde ise Vasil'in fidanlığının yerini büyük bir oto galeri ve iş merkezi almış bulunmaktadır.

Dereboyu'nun pitoresk, göze hoş gelen, eski İstanbul evleri, hiçbir plan projeye, imar planına sahip olmadan, bir birine saygılı, sosyal bir görgü içerisinde, çevresiyle bütünleşik yapıda, uyum içerisinde, bulunduğu çevreye saygılı bir şekilde inşa edilmekteydi. Bu yapıların hepsi birer sivil mimari örneği olarak, hafızalarda yer etmiş özellikli yapılar niteliğindedir. Dereboyu'nda ve vadinin iç kesimlerinde yapılarla iç içe geçmiş bahçeler, bostanlar, bağlar, Dereboyu'nun estetiğini oluşturan en önemli unsurları oluşturmaktaydı. Dereboyu'na bağlanan dar organik sokak dokusu, cadde üzerindeki mimarinin bir sürekliliği niteliğinde yapılarla çevriliydi. Bunun en güzel örneği olarak günümüze kadar kalabilmiş, İstanbul'un ilk toplu konut örneklerinde olan, Bulgurlu Sokak'ta yer alan 18 Akaretler'dir. Bu yapıların güzelliği ve üslup birliği içerisinde olmaları, bize eski İstanbul'u sevdiren, adeta güzel olanın ne olduğunu hatırlatır niteliktedir.

Şekil 4.15. Dereboyu, 1940-50 yılları

Şekil 4.16. 18 Akaretler, Bulgurlu Sokak Ortaköy

Zihni Küçümen'in yaşadığı Dereboyu'nun iki yakası da toprak, patika, yürüme yolundan oluşmaktaydı. Dereboyu'ndan Portekiz Konsolosu'nun köşküne çıkan, portakal yokuşu ve diğer bazı yokuşlar da Arnavut kaldırımlı, Karaköy – Bebek tramvay hattının geçtiği tramvay caddesinin parke kaplıydı. Derenin üzerinde, derenin iki yakasını bir birine bağlayan irili ufaklı demir köprüler bulunmaktaydı. Dereboyu'nun sonunda yer alan çınarın olduğu yerdeki çeşmeden mahalleli günlük su ihtiyacını giderirdi.

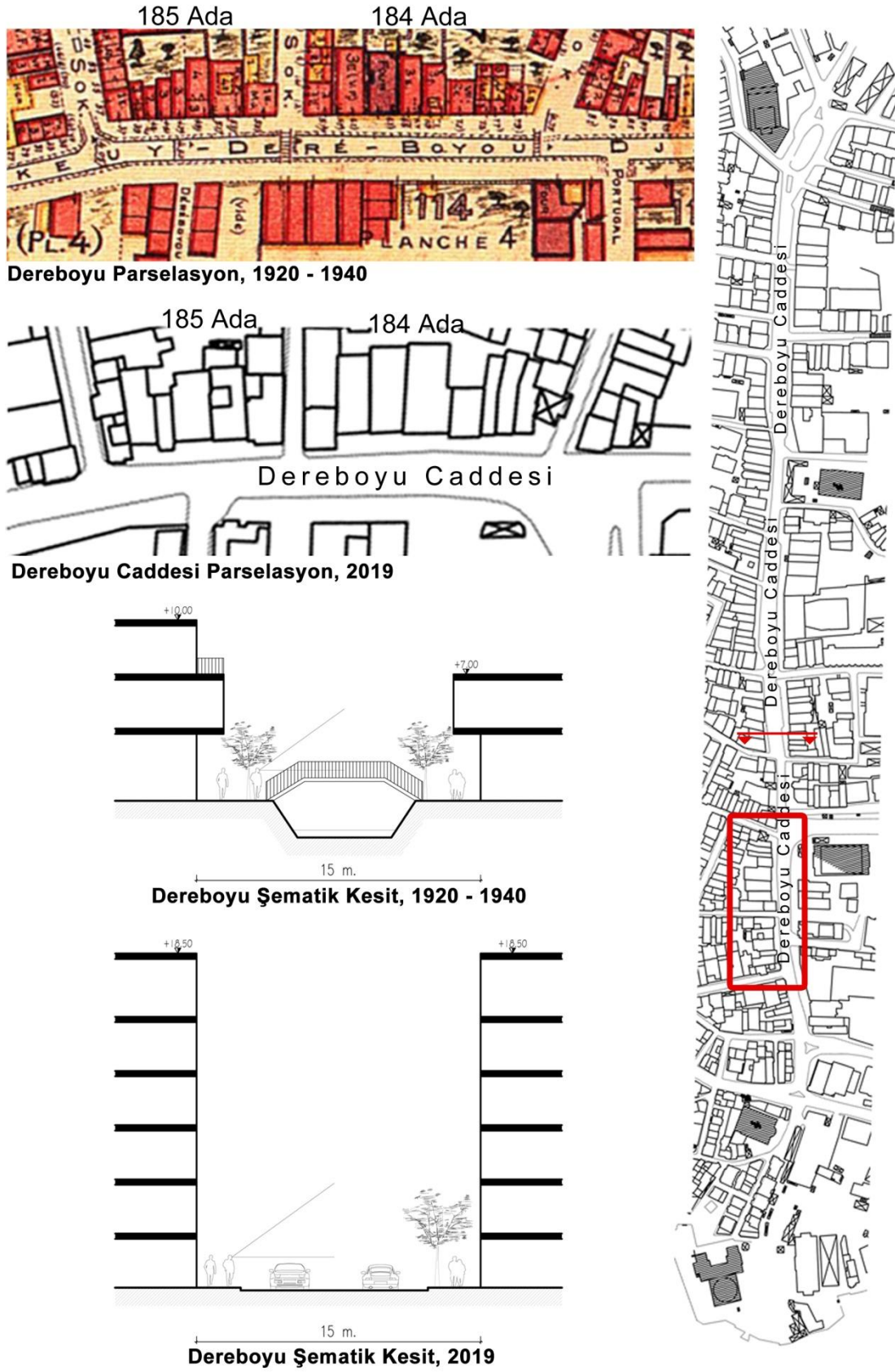
Şekil 4.17. Dereboyu'nda Demir Köprü, 1910

Şekil 4.18. Dereboyu Caddesinde Çeşme, 1944

Tarihten gelen yerleşmiş kentleşme anlayışının dönüşümü ile, kentin kişiliğini oluşturan eski uygulamalar, ölçüler, malzemeler, dokular, renkler de beraberinde dönüşmüş, Dereboyu Caddesinin imgesi köklü değişikliklere uğramıştır. Dereboyu Caddesinin geçirmiş olduğu bu dönüşüm, ülkemizin hemen her yerinde benzer dönemlerde benzer şekillerde yaşanmıştır. Dereboyu Caddesindeki dönüşümün, cepheler bazında kent estetiğine etkisi, cephelerin planlama kararlarıyla yapısal olarak dönüşümü ve renk, malzeme üzerinden biçimsel olarak dönüşümü üzerinden aktarılmaya çalışılacaktır. Cephelerin dönüşümü, caddenin giriş kısmında yer alan 184 ve 185 no'lu yapı adalarında, cadde üzerinde bulunan yapıların belediye arşiv dosyalarında yer alan bilgiler ışığında incelenmiştir.

Şekil 4.19. Dereboyu Caddesi Parselasyon Dönüşümü ve Yapılaşma İlişkisi

4.4.1.Cephelerin Yapısal Dönüşümü

Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1960'lı yılların ortasına kadar, kent dokusunu ve sosyo kültürel yapısını büyük ölçüde koruyabilen Dereboyu, 60'lı yıllarda kabuk değiştirmeye başlamıştır. Çok kültürlü etnik yapısının mimari zenginliği, zamanla yıpranmış, eskimiş ve çağın gerekliliklerini karşılayamaz duruma gelmiştir. Ortaköy'ün artan nüfusu, imar operasyonları, yol düzenlemeleri çalışmaları, cadde üzerindeki yapılaşma koşullarını da etkilemiştir. Dereboyu'nda, bina cephelerinin yapısal dönüşümleri, yapılaşma şeklinin dönüşümüyle paralellik göstermektedir.

"Dereboyu'na ait yapılan ilk planlama çalışması, 1954 yılında yapılan "Beyoğlu Nazım İmar Planı"dır" (Ek1). Bu plan çerçevesinde, vadinin iç kesimleri ile sahil arasında ulaşım aksı olarak düzenlenen Dereboyu'nda fonksiyonel olarak yapılaşma, zemin katta ticaret, üst katlarda konut olacak şekilde belirlenmiştir. Sahildeki merkezin bir uzantısı olarak, Dereboyu'nun giriş kesimine kadar taşan ticaret fonksiyonu, bu plan çalışması ile, caddenin bütününe kapsayacak şekilde sürdürülmüştür.

Şekil 4.20. Dereboyu'nda Kalaycı Dükkanı(Şimdiki Pirencess Otel'in Karşısı)

Beyoğlu Nazım İmar Planı çerçevesinde, Dereboyu'ndaki yapılaşma, Belediye'nin vermiş olduğu imar durumu belgeleri ile şekillenmiştir. 1950'lerin sonlarında, caddenin girişinde bulunan, 184 ada 13 parselin imar durumunda gördüğümüz gibi, yapılaşma şartları olarak belirlenen, bitişik nizam ve 15.50 yükseklik kararları ile caddenin günümüzdeki görünümü oluşmaya başlamıştır. Zemin katlarda cadde boyunca ticaret fonksiyonu gereği, kat yüksekliği üst katlara göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. Bu yıllarda caddedeki yapıların kat yüksekliklerinin değişmesiyle birlikte, bina çatı kotları, giriş kotları, gabari hizaları da değişmeye başlamıştır.

T. C. İSTANBUL BELEDİYESİ
İmar Müdürlüğü
Sayı : 2.583
Gün: 8 Eylül 1955

ADRES : Mehmet Gökbucaklı
Mecidiye köyü mahallesi Valman sokak
1/4 Ortaokul

1918/1955 tarihli Dilekçeye karşılık.
NOT : İmar istihkametine sekerek inşaat yapılır.

Harita durumunu çizen 22.8.1955 İmar durumunu çizen 17.9.1955

İlçe, Bucak Beşiktaş
Mahalle Mecidiye
Sokak Valman So:

Bina yüksekliği 15.50 m.t
Bina derinliği 10 m
On bahçe mesafesi 1
Komşu mesafesi 1
Arka bahçe mesafesi Nizami Aydınlık
Sakak : Parapet Cıvırı gibi
Çatı meyli % 83
İfraz aralığı Cephe
Saha

KADASTRO	Pafta	Ada	Parsel	Kapı
	31	184	13	

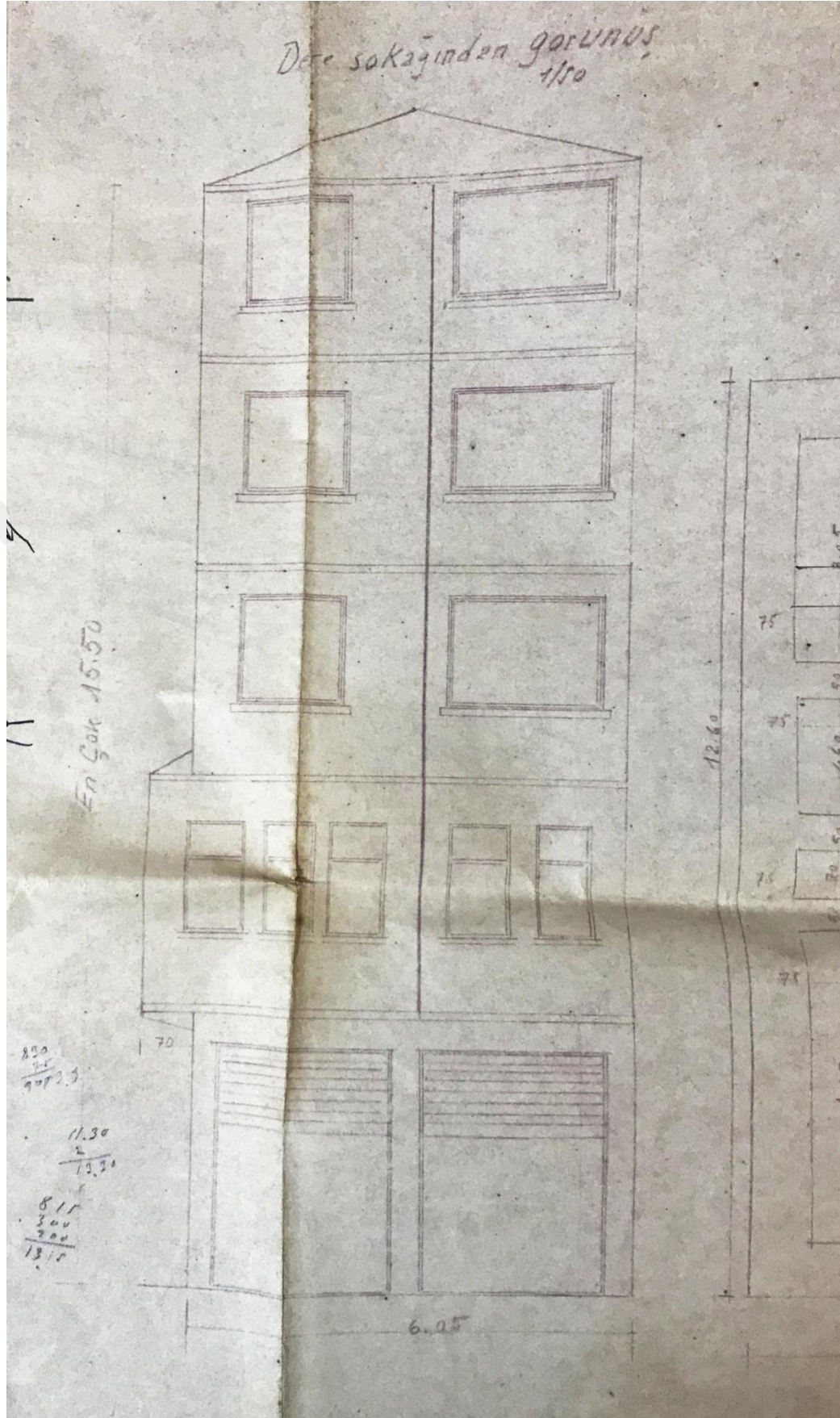
Mer'i İmar Pİm: Beyoğlu C14/3
Ölçüsü 1/500
Tasdik tarihi
İnş. nizamı : nispeti Bitişik. %
Kat adedi

Bu imar durumu cari mevzuata göre tanzim edilmiştir. İmar durumu ile yalnız proje tanzim edilebilir, inşaat yapılmaz. İmar planlarında bir değişiklik olursa herhangi bir hak iddia edilemez.

İmar Durumu Bürosu Şefi
Tarih : 16.9.1955

İmar Müdürü
Tarih : 16.9.1955

Şekil 4.21. Dereboyu, 184 Ada 13 Parsel İmar Durumu, 1955

Şekil 4.22. Dereboyu, 184 Ada 13 Parsel, Proje, Cephe Görünüş, 1955

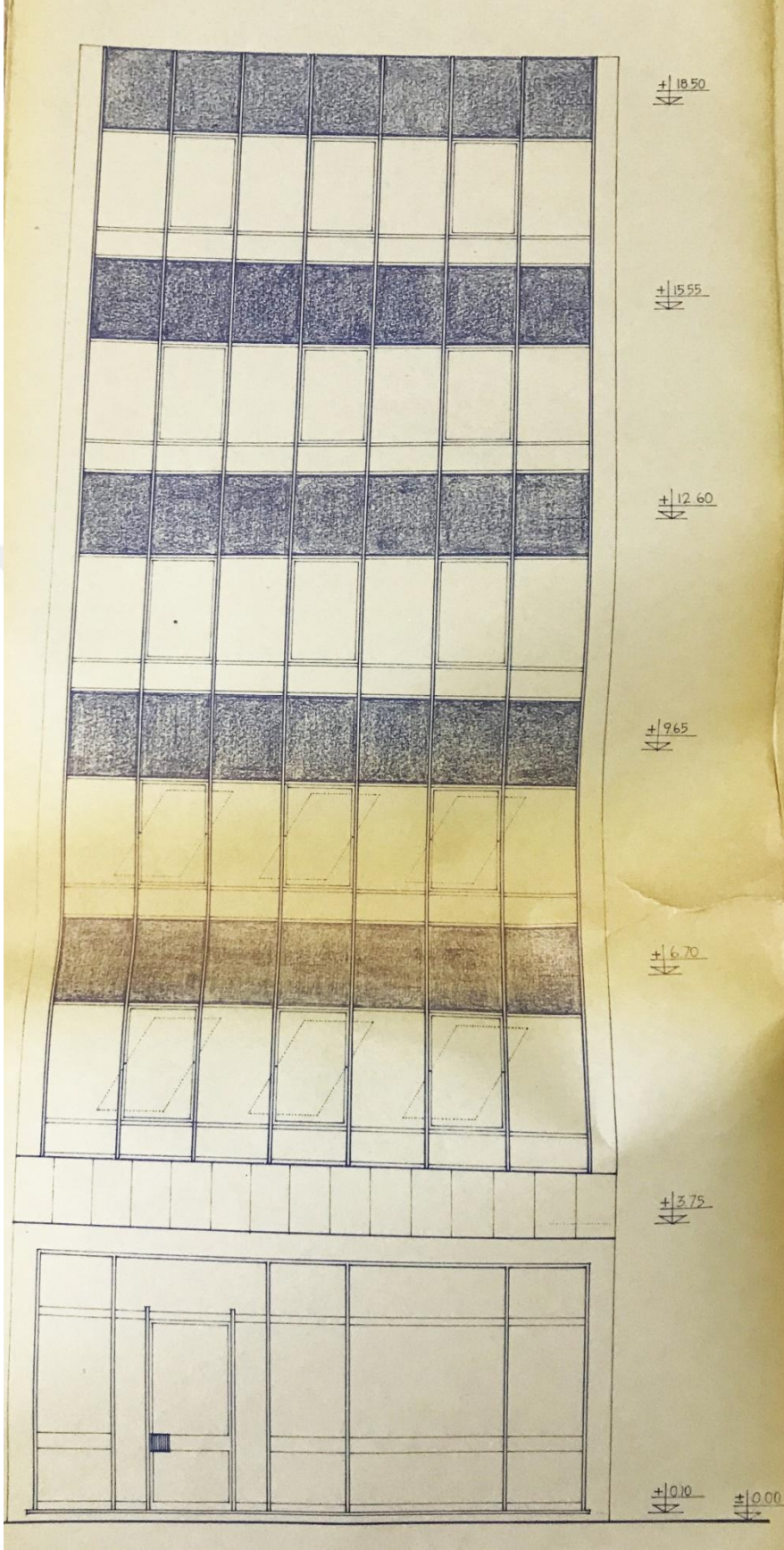
60'lı yıllara gelindiğinde, İstanbul'un artan nüfusu nedeniyle, İstanbul'un bir çok semtinde olduğu gibi, Ortaköy'de de çeşitli yol genişletme ve imar operasyonları gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede kurumuş bir dere niteliğinde olan Ortaköy Deresi, ıslah çalışmaları ve yol düzenlemesi kapsamında kapatılmış, sadece derenin iki yakasındaki patikalardan sağlanan yaya ulaşımı yerine, taşıt ulaşımını da sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

Şekil 4.23. Dereboyu Yol Genişletme Çalışması, 1950-1960 Yılları Arası

İlerleyen yıllarda cadde üzerindeki yapılaşma şartları da değişmiş ve kat yükseklikleri 18.50 m.'ye yükseltilmiştir. 1970'li yıllarda verilen imar durumlarına göre günümüz Dereboyu Caddesi'nin çehresi oluşmaya başlamıştır. Bu yıllardan sonra cadde üzerinde sağlı sollu mevcut yapıların yıkılıp yeniden inşa edilmesi ve boş arsalarda yeni yapılaşmalar ile caddenin görünümü şekillenmiştir.

1974 – 1986 yılları arasında Ortaköy Derebooyu Caddesi üzerinde bir apartman dairesinde yaşayan ve Ortaköy'e dair anılarını bir kitapta toplayan Feridun Andaç; Ortaköy'ün o yıllarda geçirmiş olduğu dönüşümü şu sözlerle anlatmaktadır: "İstanbul'un çok kültürlü dokusunu yansıtan Ortaköy artık küçük bir köy olma özelliğini yitirmiş, bir yanıla eğlence merkezi, diğer yanıla da göçle gelen dalgadan nasibini alan bir yerleşim yeri olmuş. Semt bu dokusunu anlatan mekanlar bir bir yıkılmış, yerlerine devasa binalar kondurulmuş. Açık hava sineması, arastası, eski İstanbul evleri bir bir hayatımızdan çıkarılmış" (Andaç, F. 2010). Ortaköy'ün geçirmiş olduğu dönüşümde eski yerleşmiş kentleşme anlayışının değişimi ve kent mekanında estetik ilişkinin kopuşunu cephelerin dönüşümü üzerinde görmekteyiz.

Şekil 4.25. Dereboyu Caddesi, 184 Ada 13 Parsel, Proje, Cephe Görünüşü 1971

4.4.2.Cephelerin Biçimsel Dönüşümü

Dereboyu'nun yapılaşma biçiminin dönüşümü ile birlikte, caddenin kimliğini oluşturan eski uygulamalar, ölçüler, oranlar, malzemeler, dokular ve renkleri de beraberinde dönüştürmüştür. Dereboyu'nda 60'lı yıllara kadar hakim olan, bütünlük, sevimlilik ve uyum, 1960'lardan sonra kaybolmaya başlamıştır. Bu yıllara kadar Ortaköy içerisinde nüfusun sınırlı olması, yapılaşmada binalar arası boşluklar, bahçeler, bol yeşillikler, tıklım tıklım olmadan yerleşme imkanı vermekteydi. Ortaköy'ün ferah yerleşimi, kendi içerisinde belirli bir uyum ve ahenk sağlamaktaydı. Bununla birlikte birikmiş kültür birikimi ile yazılı olmayan bir güzellik estetik anlayışı yapıların inşasında hakimdi. Ortaköy'ün dokusundaki belirli ölçüler, oranlar, boyutlar estetik bir algı yaratmaktaydı.

Şekil 4.26. Ortaköy Dereboyu, 1940 yılları

Dereboyu'nun bitişik nizamlı yapılaşması, yan yana gelen yapıların cephelerinin cumbaları, çıkmaları, dolulukları boşlukları, caddenin iki kıyısı boyunca, bir biri içerisinde bütüncül bir örüntü oluşturmaktaydı. Cephelerin kendi içlerinde barındırdığı oranlar, diğer yapıların cepheleriyle birlikte, sokak boyunca bir araya gelerek, caddeyi daha tanımlı kılmaktaydı. Sokak boyunca hakim olan dil birliği ve bu dilin güzelliği, Dereboyu'na ait kent kimliğini oluşturmaktaydı.

Ahşap, kagir yapıların, bağdadi duvarların, yan yana bir araya gelerek, malzeme ve renklerin bir araya geliş ile Dereboyu'nun dokusunu oluşturmaktaydı. Cephelerde kullanılan doğal malzemeler ve renkler, sokakta sıcak bir atmosfer yaratmaktaydı.

Kendi içlerinde farklı çizgiler, renkler barındıran cepheler, yan yana oluşturdukları kontrast ile hatıralardaki Dereboyu'nun en önemli güzelliklerinden biri olarak hatıralarda yer edinmiştir.

1960'lı yıllardan itibaren dönüşen yapılaşma biçimi ile, cadde üzerindeki yapıların cephelerinde kullanılan doğal malzemeler yerini, dönemin modern malzemesi olan betonarme üzerine sıva ve boya yüzeylere bırakmıştır. Dönemin hızlı ve ekonomik olan yapılaşma biçimi cadde boyunca tercih edilmiş ve caddenin yeni görünümünü karakterize etmeye başlamıştır.

Şekil 4.27. Dereboyu Caddesi Dokunun Dönüşümü

Dereboyu'nda gerçekleşen dönüşüm ile, organik sokak dokusu içerisinde, iki ve ya üç katlı, cumbalı, dar, düşey dikdörtgen pencereci özgün sivil mimari yapıların bütünlüğü, sürekliliği giderek yok olmuştur. Günümüzde yer yer korunabilmiş birkaç özellikli yapı dışında, cadde üzerinde eskiyi anımsatan her hangi bir yapıya rastlanamamaktadır (Ek2). Oldukça hareketli bina cepheleri, imar kararları ile birlikte, tek düzeleşmiş, cadde üzerindeki algıyı monotonlaştırmıştır. Yeni yapılaşma biçimi ile birlikte, eski organik doku içerisinde, yapılarla birlikte cadde üzerinde yerlerini bulmuş, ağaçlar, çiçekler, asmalar büyük ölçüde yok olmuştur. Cephelerin dönüşümü ile birlikte, kentsel mekanın diğer estetik değerleri de dönüşüme uğramıştır.

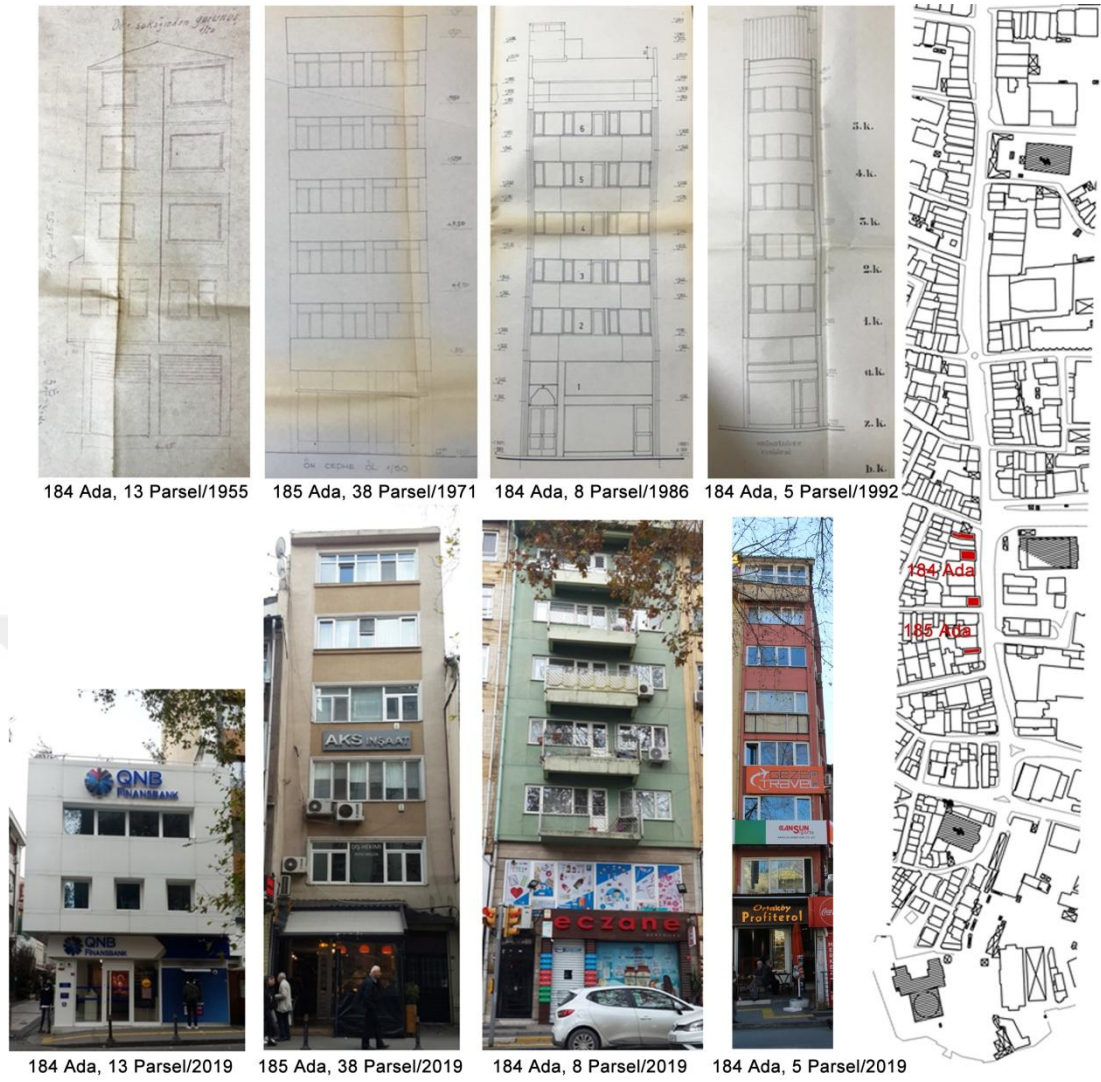

Şekil 4.28. Dereboyu Caddesi Apartmanlaşma

Dereboyu'nda 60'lı yıllarda başlayan dönüşüm, ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Gerçekleştirilen imar operasyonları ve imar afları ile caddenin bugünkü yüzünü oluşturan apartmanların birçoğu, bu dönemlerde inşa edilmiştir. Altı katlı betonarme apartmanlar, caddede eski iki üç katlı cumbalı, çıkmalı, ahşap kagir yapıların yerlerini almışlardır. Eski yapılaşma biçiminin, cephelerde hakim olan oranları köklü değişikliklere uğramıştır. Yeni inşa edilen apartmanların bir çoğunun cephelerinde cumbalar, çıkmalar, balkonlar yer almamaktadır. Oldukça düz hatlara sahip cephe düzenleri, doğrama hizalarının belirlediği doluluk boşluk oranları ve yatay çizgilerden oluşmaktadır. Cephelerdeki oranlar daha keskin ve rasyonel çizgilerden meydana gelmektedir. Cepheler üzerindeki dikdörtgen yüzeylerin monotonluğu, yapıların yan yana gelmesiyle birlikte, cadde üzerindeki estetik algıyı olumsuz yönde etkilemektedir.

Yeni yapılaşma biçimi ile birlikte, cephe kaplama malzemesi olarak, ahşabın, bağdadi sıvanın yerine, betonarme üzeri sıva ve sentetik dış cephe boyaları kullanılmaya başlanmıştır. Cephelerde kullanılan renklerin ve malzemelerin, bir biri ile uyumsuzluğu, cephe düzeninde karmaşa ve kaosa yol açmaktadır. Cephelerdeki renklerin uyumsuzluğu, cadde üzerindeki algıyı zayıflatmaktadır. Renklerin yarattığı karmaşa kent estetiğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Eski Dereboyu'nun bitişik nizamlı yapıların cephelerinde var olan ahenk ve harmoni yeni yapılaşma biçimleriyle yok olmuştur. Yan yana sıralanmış ahşap ve kagir yapıların yerini alan betonarme apartmanlar, caddenin beton duvarlarla çevrelenmiş olduğu hissi yaratmaktadır. Yapıların cephe boylarının yükselmesi, insanların yapılarla kurduğu ilişkiyi psikolojik anlamda olumsuz etkilerken, aynı zamanda cadde üzerinde gökyüzünün algılanabilirliğini de azaltmıştır.

Şekil 4.29. Dereboyu Caddesi Bina Cepheleri Dönüşümü

Günümüzde cadde üzerindeki yapılaşma, yan yana gelerek sıcaklık ve bütünlük duygularını oluşturan ahşap evlerin yerine, soğuk ve monoton cephe oranlarına sahip betonarme apartmanlara dönüşmüştür. Bu apartmanların yan yana gelmesiyle oluşturduğu uyumsuzluklar, cadde üzerinde kent estetiği açısından olumsuzluklar içermektedir.

Cadde üzerindeki dönüşüm, günümüzde de parsel bazında yapıların yıkılıp yeniden inşa edilmesiyle gerçekleşmektedir. Yeni yapılan yapılar, yeni imar haklarıyla, yine betonarme olarak inşa edilmektedir. Bu yapıların cepheleri, renk ve doku olarak farklı seçenekler sunan modern kompozit kaplama malzemelerle şekillenmektedir. Cephelerde kullanılan kompozit kaplamalarla oluşturulan tasarımlar, yan yana geldiklerinde bütüncül bir kompozisyon ortaya koyamamaktadır.

Cadde boyunca cephelerde karmaşanın hakim olduğu bir cephe düzeni vardır. Yan yana gelen yapıların, kat yüksekliklerindeki farklılaşmalar, cadde üzerindeki cephe silüetinin yatay izlerindeki uyumsuzluklarda kendini göstermektedir. Cepheler üzerindeki, yatay izlerin, düşey izlerin, oranların, renk ve malzemelerin uyumsuzlukları, cephelerin algılanabilirliğini zorlaştırmakta, Dereboyu Caddesini kimliksizleştirmektedir. Cadde üzerinde cephelerin birbiri ve çevresi ile uyumlu hale getirilmesi, tanımlı kılınması, caddenin estetik açıdan iyileştirilmesi için gereklidir.

Şekil 4.30. Dereboyu Caddesi Cephe Dönüşümleri Kırılma Noktaları

5.SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Estetik konusu, yaşamın her anında, doğada bulunan ve insanın ürettiği her şeyle ilgi kuruş biçimlerinden birisidir. Varlığa karşı duyulan haz duygusudur. İnsan çevresindeki nesnelerle, oluşumlarla bu haz duygusu üzerinden estetik anlamda ilişki kurar. Estetik üzerine düşünür, yorum yapar, tartışır, kendine göre estetik olanı arar. Estetik konusu üzerine yürütülen tartışmalar beraberinde, sanatı, zanaatı, mimariyi, kentleri, insanın ürettiği her şeyi geliştirir. Bu bağlamda yaşamın her alanında, estetik üzerine düşünmek, onu aramak, estetik olanı üretmeye çalışmak önemlidir.

İnsanlık, tarih boyunca, farklı coğrafyalarda, farklı zamanlarda, farklı oluşumları estetik olarak nitelendirmiştir. Kültürden kültüre farklılaşan bu kavram, insanlık tarihinin önemli bilgi birikimlerinden biri olarak nesilden nesle aktarıla gelmiştir. Kültürün önemli bir parçası olan estetik anlayışı, kültürle birlikte gelişimini sürdürmektedir.

Estetik, sosyolojik ve psikolojik kaynaklı bir kavram olduğu için, estetik değerlendirmeler, pozitif bilimlerde olduğu gibi sayısal verilerle, deneylerle kanıtlanamayacak kadar geniş anlamlar içerebilir. Bu bağlamda estetik, sanatta ve mimarlıkta değerlendirmesi zor bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak geçmişten gelen deneyimlerle ve onların yorumlanması ile yapılacak karşılaştırmalar bize estetik konusunda değerlendirmelerde bulunulabilecek verilere ulaştırabilir.

İnsanlar yaşadıkları fiziksel ortamdan psikolojik olarak olumlu ve ya olumsuz olarak etkilenirler. Yaşadıkları çevreleri bu psikolojik etkiler doğrultusunda değerlendirirler ve şekillendirmek isterler. Özel alanlarında ve bulundukları kamusal alanlarda estetiğe ihtiyaç duyarlar. Mimari tasarım bu noktada, yapılı çevrenin estetik olarak biçimlenişinde en önemli faaliyetlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mimari tasarımın temelindeki en önemli konulardan biri estetik konusudur. Mimari yapıların faydalı, kullanışlı, sağlam olmasının yanında estetik olması beklenir. Estetik konusu yapı tasarımının sanatsal boyutunu oluşturur. Mimarinin güzel sanatlarla kesişim noktasında estetik konusu yer alır. Bu bağlamda sanat eğitiminin, mimarlık eğitimi içerisinde önemli bir yer teşkil etmesi gerekmektedir.

Mimari yapılar bir araya gelerek kentsel mekanları oluştururlar. Kentsel mekanlar mülkiyet esasına göre kamusal mekanlar ve özel mekanlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Kentsel mekanlarda vakit geçirirken, bu mekanlardan haz duymak için, kentsel mekanlarda estetiğe ihtiyacımız vardır. Mimari tasarım kentsel mekanların

estetiğine en fazla katkı sağlayan etkinlik olarak karşımıza çıkar. Özel mekanlar ve kamusal mekanların bütüncül bir estetik anlayışla tasarlandığı bir kent, estetik olarak haz duyulan bir kente dönüşür ve kullanıcılar böyle kentsel mekanlarda vakit geçirmekten keyif alırlar.

Kentsel mekanların estetik olabilmesi için, bütünlük, harmoni ve uyum içerisinde tasarlanması gerekmektedir. Kentsel mekanları oluşturan, yollar, sokaklar, meydanlar, parklar ve bunları çevreleyen mimari yapıların, bu prensipler doğrultusunda tasarlanması, kent estetiği açısından önemlidir. Kent estetiğinin önemli bir bölümünü oluşturan mimari yapıların da bulundukları çevre ile uyum içerisinde olması, mimari tasarımın önemli konularından biridir.

Mimari yapılar, kentsel mekanların estetiğine, görünümleri ile katkı sağlarlar. Bu bağlamda mimari yapıların cephe tasarımlarının bulundukları çevreler ile kurdukları ilişki önemlidir. Cephelerin boyutları, oranları, orantıları, ölçüleri, renkleri, malzemeleri gibi bileşenlerinin, kendi içerisindeki kompozisyonu ve kentsel mekanın bütününe kapsayan kompozisyon içerisinde sağladığı uyum, kent estetiği açısından gereklidir.

Tez çalışması kapsamında, Dereboyu Caddesi bina cephelerinin günümüzdeki görünümünün uyumsuzlukları ve estetik açıdan kötü görünümü üzerinden yola çıkarak bina cephelerinin dönüşümünün, kent estetiğine etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Geçmişten günümüze Ortaköy'ün önemli ulaşım akslarından ve Ortaköy'ün önemli imgelerinden biri olan Dereboyu Caddesindeki yapılaşmanın dönüşümünün izi ve bu dönüşümü etkileyen ülkesel çevresel faktörler aktarılmaya çalışılmıştır.

Bizans döneminden Osmanlı'ya, ilerleyen yıllarda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına kadar, kırsal karakterde bir balıkçı köyü olan Ortaköy, çok kültürlü yapısının kültürel birikimini koruyabilmiş pitoresk yapıda bir boğaz köyü olarak kendini koruyabilmişti. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olarak Ankara'nın belirlenmesiyle, bürokratik fonksiyonların ve yeni yatırımların Ankara'ya taşınması, İstanbul için Prost Planı'na kadar sürecektir bir sessizlik dönemini başlatmıştır. Prost Planı ile kentin makroformu üzerinde geliştirilen kararların bir uzantısı olarak 1954 yılında hazırlanan "Beyoğlu Nazım İmar Planı"na kadar, Ortaköy de pitoresk tarihi yapısını korumayı başarabilmiştir. Bu plan doğrultusunda Dereboyu Caddesinin konut ve ticaret fonksiyonu belirlenmesi, bölgenin yeni yatırımlar açısından çekiciliğini arttırmıştır.

Ortaköy'ün çok kültürlü yapısının, kültürel birikiminin ürünü olan sivil mimari yapıları ile Dereboyunun iki kıyısı boyunca uzanan pitoresk yapılaşma 1950'lerin ortalarından sonra bozulmaya başlamıştır. 6-7 Eylül olaylarından sonra, Ortaköy'ün kültürel zenginliğini oluşturan etnik grupların Ortaköy'ü terk etmesi ve bunların yerine Anadolu'dan göçle İstanbul'a gelen nüfusun bölgeye yerleşmesiyle sosyo-kültürel yapının bozulmasına yol açmıştır. Bozulan sosyo-kültürel yapı ile birlikte yapıli çevrenin estetik değeri yok olmaya başlamıştır.

Demokrat Parti döneminde gerçekleştirilen sanayi hamleleri ile, büyük şehirlerin ekonomik olarak cazibe merkezi durumuna gelmesi, ülke genelinde kırdan kente büyük bir göçe neden olmuş, ve büyük şehirlerin nüfuslarına büyük artışlar meydana gelmiştir. İstanbul'da Türkiye'nin bu dönemlerde en fazla göç alan şehri olmuştur. Yeni gelen nüfusun kent içerisindeki konut ihtiyacını karşılamak için, yeni yerleşim yerleri imara açılmış ve mevcut yapılaşma alanlarında kat adetleri yükseltılarak konut sorunu çözülmeye çalışılmıştır. İstanbul'un ve Türkiye'nin bir çok yerinde yaşandığı gibi, Dereboyu Caddesinde de tanınan yeni imar hakları çerçevesinde, eskimiş doku yıkılıp yerine yeni yüksek katlı yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Dereboyu Caddesindeki yapılaşmanın estetik ile ilişkisinin kopuşu bu yıllarda başlamıştır.

Hatıralarda sağlı sollu yan yana dizilmiş iki üç katlı, cumbalı, çıkmalı, bağdadi sıvalı, ahşap, kagir yapıların yer aldığı, hiçbir plan ya da proje kapsamında olmadan, tamamen çevresine ve doğaya uyumlu olacak şekilde inşa edilmiş bir yerleşim yeri olarak bahsedilen Dereboyu Caddesinde hızlı bir dönüşüm başlamıştır. Bu dönemlerde Dereboyu Caddesinde yaşayanların, huzur dolu olarak anlattıkları yerleşim yerinde, bu yapılar bir bir yıkılarak yerlerine betonarme, beş-altı katlı apartmanlar inşa edilmeye başlanmıştır. Herhangi bir estetik kaygı gözetmeden, ekonomik kaygılarla, piyasanın beğenisi çerçevesinde olabildiğince hızlı bir apartmanlaşma süreci ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Günümüz Dereboyu Caddesinin görünümünü oluşturan yapıların birçoğu bu dönemlerde inşa edilmiştir.

Günümüzde bitişik nizamlı bir yerleşim yeri olan Dereboyu Caddesi üzerindeki yapıların cephelerinin, renkleri, malzemeleri, gabarileri, çatı hizaları, cephelere eklenen reklam panoları, klimalar, yağmur boruları ve diğer cephe elemanlarının uyumsuzlukları, caddeyi estetik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Cadde üzerindeki ömürlerini doldurmuş betonarme yapıların yıkılıp yeniden inşa edilmesiyle, günümüzde parsel bazında bir dönüşüm yaşanmaktadır. Yeni inşa

edilen yapıların cephelerinin ölçüleri, malzemeleri, renkleri çevreleriyle uyumsuzluklar içerisinde tasarlanmaktadır.

Günümüzde yapılan yeni yapıların pek çoğu endüstriyel yaşam biçiminin bizlere sunduğu tüketim kültürü ile değersizleşen estetik kaygıdan uzak bir anlayışın ürünüdür. Dolayısıyla estetik kavramı, insanın kriterleri arasında giderek geri sıralara düşmektedir. Yapılı çevrenin oluşumunda ki tasarımcı her ne kadar mimar olarak görünse de, mal ve para sahibi işveren bu oluşumda daha çok etkilidir. Mimar, işverenin para ile hizmet satın aldığı kişidir. Bu bağlamda, mimarın estetik anlayışından çok, işverenin ekonomik kaygıları yapılı çevrenin oluşumunu şekillendirmektedir. Bu üretim biçimi sonucu sıradan, niteliksiz, birbirini tekrar eden, estetik kavramından uzak olan kimliksiz yapı yığınları oluşmaktadır.

Tez çalışması kapsamında İBB Kentsel Tasarım Müdürlüğü ile bitişik nizamlı alanlardaki yapılaşmalarda cephe düzenlerinin kent estetiği değerleri gözetilerek oluşturulması konusunda, herhangi bir yönetmelik veya uygulama olup olmadığı hakkında görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmede; yeni projeler ile ilgili onayların, ilçe belediyeleri tarafından verildiği dolayısıyla bu konunun ilçe belediyelerinin sorumluluk alanlarında olduğu, İBB bünyesinde “Kent Estetiği Kurulu”nun henüz oluşturulmadığı ancak bir kurul oluşturulması konusunda çalışmaların yürütüldüğü, Kentsel Tasarım Müdürlüğü’nün kent estetiği üzerine çalışmalarının, mevcut yapıların cephelerindeki, reklam panoları, klimalar, yağmur boruları, çıkmalar vb. eklentilerin düzenlenmesi ile ilgili olduğu, kamusal alanlarda renk ve malzeme üzerine çalışmalar yürütüldüğü yönünde bilgiler edinilmiştir.

Beşiktaş Belediyesi İmar Müdürlüğü ile yapılan görüşmede, Belediye bünyesinde, en az biri mimar olmak üzere, inşaat mühendisi, peyzaj mimarı, sanat tarihçisi, şehir plancısı ve harita mühendisinden oluşan “Mimari Estetik Komisyonu”nun 07.09.2018 tarihinde kurulduğu belirtilmiştir. Ancak komisyonun henüz faal olmadığı, ilerleyen günlerde faaliyetlerine başlayacakları bildirilmiştir.

Kent estetiği konusunda, belediyeler nezdinde farkındalığın oluşmaya başlaması, kentlerimizin estetik değerler gözetilerek biçimlenmesi yönünde gelişmeleri beraberinde getirecektir. Bu değerler de, kamusal alanlar ile mimari yapıların bütünlüğü ve uyumu ile sağlanabilir. Bu anlamda mimarlara, mühendislere, sanatçılara ve kentsel tasarımcılara büyük görevler düşmektedir. Estetik değerlere sahip kentler, bireylerin kamusal mekanlarda vakit geçirmekten haz aldığı, toplum psikolojisinin olumlu yönde etkilendiği ve toplumun kültürel yönlerini kalıcı olarak geleceğe taşıyan, kimlikli kentlere dönüşürler.

KAYNAKÇA

Akbayar, Nuri. (1998). Dünden Bugüne Beşiktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Andaç, Feridun. (2010). Zamanın Durduğu Bir Yerde Ortaköy, Heyamola Yayınları

Atalan, Özlem. (2008). Boğaziçi Kıyı Yerleşimlerinin Tarihsel Değişim Süreci ve Koruma Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma: Ortaköy – Kuruçeşme Sahili, Doktora Tezi

Atalan, Özlem. (2016). Continuity of Regional Identity: A Case Study of Facade Elements in Traditional Çeşme Houses, Izmir University, Faculty of Architecture

Arenibafo, Femi Emmanuel. (Ocak 2017). The Transormation of Aesthetics in Architecture from Traditional to Modern Architecture: A Case Study of the Yoruba (southwestern) region of Nigeria, Contemporary Urban Affairs, Volume1, Number1, Pages 35-44

Bakçay Çolak, Ezgi. (2010). Kentini Yaratan Heykel, Mimarist, Sayı:35

Balaban, Utku. Varoş Apartmanı ve Yeni Kent Estetiği, Dosya:Kent Estetiği

Becerik, Burçin. (2001). Mimarlıkta Estetik Olgusu ve Değerlendirilmesi Sorunu, Yüksek Lisans Tezi

Beşiktaş Belediye Başkanlığı. (1992). Ortaköy Meydanı ve Çevre Düzenlemesi Projesi

Bilsel, Cana. (2010). Kent Tasarımı ve Çevre Estetiği, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Dosya 23

Boysan, Burak. (2011). Osmanlı Başkentinden Küreselleşen İstanbul'a: Mimarlık ve Kent 1910-2010, Osmanlı Bankası Arşivi ve Araştırma Merkezi, İstanbul'un Sıçrama Noktası

Bridge, Nicole. Çeviren: Sezer Funda (2017). Mimarlık 101(Architecture 101), Say Yayınları

Çelikyay, H. Selma. (2017). Kent İmgelerinin Kamusal Alanı Tariflemedeki Rolü, Kamusal Alanların Mekansal Organizasyonu

Çınar, Tayfun. (2015). Bahçe Kent Modelinin Düşünsel Kökleri ve Kent Bilimine Katkıları, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi

Çubuk, Mehmet. (1971). Boğaziçi Mekanının Düzenlenmesinde Bazı İlkeler, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi

Çubuk, Mehmet. (1989) Kentsel Tasarım ve Kamu Alanları, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu

Çubuk, Mehmet. (1996). Temel Donatılar ve Kentsel Kamusal Mekanların Tasarımı ve Düzenlenmesinde Norm ve Standartlar

Çubuk, Mehmet. (2003). Kent Estetiğinin Kentsel Tasarım Yaklaşımında Anlam Sorunu ve Estetik Kurulları Üzerine, Tasarım+Kuram, Sayı-3

Doğan, Mehmet H. (1975). 100 Soruda Estetik, Gerçek Yayınevi

Dostoğlu Türkün, Neslihan. (1996). Modern Mimarlığın Dönüm Noktası: Team 10- Louis I. Kahn, Mimari Akımlar 2, YEM Yayın

Ekinci, Oktay. (1994). İstanbul'u Sarsan On Yıl 1983-1993, Anahtar Kitaplar Yayınevi

Enön, Zerrin. (1991). Kentsel Tasarımda Estetik – İşlev İlişkisi, I.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Smpozyumu

Erdeğirmenci, Rıza. (Şubat 2014). Kaybolan Mahalle Bir Ortaköy Hikayesi, GİTA Yayınları

Erdenen, Orhan. (1994). Boğaziçi Sahilhaneleri, İBB Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları No:12

Erdenen, Orhan. (2007). Boğaziçi Kendini Anlatıyor, Kitabistanbul Yayınevi

Eyice, Semavi. (1991) Ortaköy Tarih, Sosyal ve Mimari Doku

Fishman, Robert. Çeviren: Toprak Duygu (2016). 20.yy Kent Ütopyaları, Ebenezer Howard, Frank Llyod Wright, Le Corbusier, Daimon Yayınları

Göğebakan, Yüksel. (2012). Estetik ve Kentsel Yapılanma Üzerindeki Etkisi, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 2 Sayı/No.4

Gökgür, Pelin. (2006). Kamusal Alanın Temel Nitelikleri, Mimarist, Sayı:22

Gökgür, Pelin. (2017). Kamusal Alanın Değişimini ve Dönüşümünü Etkileyen Faktörler, Kamusal Alanların Mekansal Organizasyonu

Graham, Gordon. Scruton on Architecture, Princeton Theological Seminary

Gülersoy, Çelik. (1983). İstanbul Estetiği, Çelik Gülersoy Vakfı

Gürel Üçer, Zeynep Aslı. Yılmaz, Gülsün. (2004) Kent Ütopyaları Kapsamında Konut Tipolojileri, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi 17(4), sf:133 – 147

İnceoğlu, Mehmet. Aytuğ, Ayfer. (2009). Kentsel Mekanda Kalite Kavramı, Megaron, Cilt no:4, Sayı:3

İnceoğlu, N. İnceoğlu, M. Yıldızcı, A. Şener, H. (1989). Kamu Mekanları Tasarımının Örneklerle İrdelenmesi, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu

Karaman, Aykut. (1989). Kamu Mekanları Tasarımında Örneklerle Ölçek ve Anlam Sorunu, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu

Keskinok, Çağatay. (2010) Kamusallığın Üretimi Olarak Kentsel Estetik, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Dosya 23

Koçu, Ekrem Reşad. (1958) İstanbul Ansiklopedisi

Konuk, Güzin. (1991) Zaman ve Mekanın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım, I.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Smpozyumu

Kortan, Enis. (1996). Modern ve Postmodern Mimarlığa Eleştirel Bir Bakış, Mimari Akımlar 2, YEM Yayın

Kortan, Enis. (1996). Mimarlık Alanındaki Son Gelişmeler Üzerine, Mimari Akımlar 2, YEM Yayın

Kuban, Doğan. (2004). Mimari Tasarımda Etik-Estetik Karşıtlığı Var mı?, Etik – Estetik, Yapı Yayın-98, Şentürer Ayşe, Ural Şafak, Uz Sönmez Funda

Küçümen, Zihni. (Ekim 1993). Si Minör Ortaköy, Remzi Kitabevi A.Ş

Leach, Andrew. Çeviren: Hayrullah Doğan (2015). Mimarlık Tarihi Nedir, Koç Üniversitesi Yayınlar:66

Louis, Huot. Jean-Paul, Thalmann. Dominique, Valbelle. Çeviren: Ali Bektaş Girgin. (2000). Kentlerin Doğuşu, İmge Kitabevi Yayınları

Lynch, Kevin. Çeviren: Başaran İrem (2010). Kent İmgesi(The Image of the City), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Mako, Vladimir. (2012). Aesthetics in Architecture: Contemporary Research Issues, University of Belgrade, Faculty of Architecture

Mako, Vladimir. (2017). The Aesthetics of Transformation, Athens Journal of Architecture – Volume 3, Issue 3 – Pages 263-276

Mutlu, Belkıs. (2016). Mimarlık Tarihi Ders Notları 1, Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi

Nalbantoğlu, Hasan Ünal. (2002). Etik Estetik Teknik, Defter No 45:187-229

Nalbantoğlu, Hasan Ünal. (2004). Modern Mimarlıkta “Ethos” ve “Ahlak” Sorunu, Etik – Estetik, Yapı Yayın-98, Şentürer Ayşe, Ural Şafak, Uz Sönmez Funda

Ostertag, Roland. (1996). Çağdaş Mimarlık, Mimari Akımlar 2, YEM Yayın

Ölmez, Hanife (2012). Thomas Aquinas Estetiğinde Güzel ve İyi Kavramları, Yüksek Lisans Tezi

Scruton, Roger. (1979). The Aesthetic of Architecture, Methuerm & Co Ltd

Sözeri, Meliha. (2010). Kente Üç Boyutlu Bakmak, Mimarist, Sayı:35

Tekeli, İlhan. (2011). Tasarım, Mimarlık ve Mimarlar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Tekeli, İlhan. (1998). 1.Planlama Kongresi, TMMOB Şehir Plancıları Odası

Tunalı, İsmail. (2004). Bir Tasarım Olarak Mimarlık, Etik – Estetik, Yapı Yayın-98, Şentürer Ayşe, Ural Şafak, Uz Sönmez Funda

Tunalı, İsmail. (1989). Estetik, Remzi Kitapevi

Türk. Seçil Mine. (2015). 20.yy Kent Kuramları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:3

Ural, Şafak. (2004). Bir Bina Kente Ne Söyleyebilir?30.03.3003, Etik – Estetik, Yapı Yayın-98, Şentürer Ayşe, Ural Şafak, Uz Sönmez Funda

Uraz Ulusu Türkan, Yıldız Dilek. (2004). Gözün Vicdanı: Tasarımda Etik ve/veya Estetik Olmak, Etik – Estetik, Yapı Yayın-98, Şentürer Ayşe, Ural Şafak, Uz Sönmez Funda

Vinchu, Gourav Nandkishor. Jirge, Neela. Deshpande, Archana. (2017). Application of Aesthetics in Architecture and Design, International Journal of Engineering Research and Technology. ISSN 0974-3154 Volume 10 Number 1

EKLER

Ek 1. Beyoğlu Nazım İmar Planı 1954(Beşiktaş Belediyesi)

Dereboyu Caddesi

Dereboyu Caddesi

Bulgurlu Sokak, Dereboyu Caddesi Girişi

Ek 2. Dereboyu Caddesi Tarihi Yapılar(Kişisel Arşiv)

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyad: Mustafa AY

Doğum Yeri / Tarihi: Ödemiş, İzmir / 1988

E – Posta: mustafaay4@gmail.com

Öğrenim: Lise: Türk Eğitim Vakfı Anadolu Lisesi / Denizli 2006

Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / 2012

